

Kárpátalja kronológia

1938. szeptember – 1941. december^{*}

FEDINEC CSILLA

1938. szeptember 29–30. A „*müncheneri egyezmény*”: a négyhatalmi konferencián megegyeztek, hogy a szudétánémetek által lakott területeket Csehszlovákia átadja Németországnak. *Október 1-jén* a magyar kormány jegyzékben szólította fel a csehszlovák kormányt, hogy a müncheni egyezmény értelmében kezdje meg Magyarországgal a tárgyalásokat, a magyaroknak biztosítson a németekével azonos önrendelkezési jogot. ~ *Október 3-án* a magyar kormány újabb jegyzéket továbbított Csehszlovákiának, melyben követelte a magyar politikai foglyok szabadon bocsátását, a magyar nemzetiségű katonák leszerelését, a tárgyalások megindítását. ~ Kozma Miklós volt belügyminiszter Imrédy Béla miniszterelnök megbízásából, a vezérkarra támaszkodva, megkezdte diverzáns szabadcsapatok (az ún. „*rongyos gárda*”) szervezését. A kiképzett önkéntesek kis csoportokban átszivárogtak a csehszlovák határon, ahol fegyveres akciókat hajtottak végre.

1938. szeptember A beregszászi postán megjelentek a magyar feliratok. „*A magyar kisebbség 20 éve várt erre a kis előzékenységre*” – írta szeptember 5-i számában a *Kárpátalja*.

1938. október 1–10. A német csapatok megszállták a Szudéta-vidéket.

1938. október 2. A *Budapesti Hírlap*ban Bródy András népszavazást követelt Kárpátaljjal kapcsolatban. ~ A lengyel csapatok bevonultak a sziléziai területekre.

1938. október 3–4. A Központi Orosz Nemzeti Tanács a következő határozatot hozta: „*Kárpátalja déli részén fekvő terület egy egészet alkot és ennek az északi részét nem lehet elválasztani a délitől, már csak azért sem, mert ezt egybeköti az ezer éves múlt gazdasági kapcsolata, az őslakos népek testvéri együttélése. – Az orosz többség ezen a területen az ezer éves múlt folyamán mindig meg tudta magát értetni az itt élő kisebbséggel. – Ennek a területnek az egységét és oszthatatlanságát 1918-ban elismerte Magyarország, amidőn a X-ik törvénnyel megadta Kárpátalja autonómiáját. – Ennek a területnek az egységét elismerték a Nagyhatalmak is a nemzetközi és békeszerződések által, és ezért az Orosz Nemzeti Tanács ezennel bejelenti, hogy az orosz nemzet egységét, oszthatatlanságát Poprádtól a Tiszáig védeni fogja és ennek politikai hovatartozandóságát megváltoztatni csak az esetben lehet, hogyha Kárpátalja északi részei a dé-*

^{*} Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. (Nostra Tempora 7. Fórum Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 287–385. oldalak) alapján. A felhasznált irodalmat lásd ui. 425–433 o.

lütől nem lesznek elszakítva és Kárpátalja önrendelkezési joga csak népszavazás által juthat kifejezésre.”

1938. október 4. Párkányi Ivánt (a köztársasági elnök személyi tanácsadóját a ruszin ügyekben) kinevezték a csehszlovák kormányban a podkarpatszka ruszi ügyek miniszterévé.

1938. október 5. Lemondott Eduard Beneš köztársasági elnök. (Október 22-én elhagyta az országot.) ~ Zsolnán megalakult az autonóm szlovák kormány. Miniszterelnök: Jozef Tiso. Kárpátaljáról jelen volt Bródy András, Bacsinszki Edmund, Avgusztin Volosin, Révai Julij és Fenczik István. ? 1939. március 9. ~ Csáky István magyar külügyminiszteri kabinetfőnök Varsóban tárgyalta József Beck külügyminiszterrel Kárpátaljának közös katonai akcióval történő megszerzéséről. *Október 7-én* a német külügyminisztérium közölte: Németországnak nem érdeke, hogy Szlovákiát és Kárpátalját Magyarországhoz csatolják és katonai szempontból ellenzi a magyar–lengyel határt.

1938. október 6. Szlovákia autonómiát kapott, ettől kezdve az ország neve (kötőjeles): Cseh-Szlovákia (az ún. második köztársaság).

1938. október 7. Pozsonyban az Egyesült Magyar Párt szenátorai, nemzetgyűlési, tartománygyűlési képviselői megalakították a Magyar Nemzeti Tanácsot, a cseh-szlovákiai magyarság „*legfőbb nemzeti szervét*”, kiáltványt fogadtak el a cseh-szlovákiai magyarokhoz, melyet Kárpátalja részéről Korláth Endre és Ortutay Jenő írt alá.

1938. október 8. Ungváron közös ülést tartott a Központi Ukrán Nemzeti Tanács (Avgusztin Volosin, Klocsurak Sztepan, Nyimcsuk Dmitro) és a Központi Orosz Nemzeti Tanács (Kaminszki József, Homicsko Vladimir, Demko Mihály). A podkarpatszka ruszi autonóm kormány tagjainak javasolták: miniszterelnök: Bródy András, miniszterek: Bacsinszki Edmund, Pjescsák Iván, Révai Julij, Volosin Avgusztin, Fenczik István. A két nemzeti tanács tagjaiból megalakították Podkarpatszka Rusz Nemzeti Tanácsát, amely első memorandumában kinyilatkoztatta, hogy magát az önrendelkezéssel és önkormányzattal bíró összes ruszin terület egyetlen törvényes képviselőjének tartja, a hatalmat azonnal át kell adni a Bródy vezette autonóm kormánynak. ~ Budapesten a minisztertanács állásfoglalása: a cseh-szlovákiai területeket „*nem történelmi, hanem etnikai alapon*” követeli vissza, Kárpátalján tartsanak népszavazást. *Október 9–13-án* eredménytelen magyar–csehszlovák tárgyalások Komáromban.

1938. október 9. Párkányi Iván Prágában tájékoztatta a minisztertanácsot a podkarpatszka ruszi eseményekről. Jan Srový miniszterelnök lemondatta Hrabár Konstantin kárpátaljai kormányzót, s helyébe Párkányit nevezte ki.

1938. október 10. Révai Julij és Bacsinszki Edmund Prágában megkezdte a tárgyalásokat az autonóm kormány megalakításáról.

1938. október 11. A cseh-szlovák minisztertanács beleegyezését adta a podkarpatszka ruszi autonóm kormány három tagjának – megbízott miniszter, aki a szlovák kormánnyal a közös határ rendezéséről tárgyalna és két államtitkár – kinevezéséhez. Ugyanezen a napon az esti órákban jóváhagyták az autonóm kormány személyi összetételét. Az autonóm kormány hivatalos elnevezése: Podkarpatszka Rusz Minisztertanácsa. Tagjai: Bródy András (ekkor az Autonóm Földműves Szövetség elnöke) minisz-

terelnök, az iskolaügyi miniszter és a föderatív kormány minisztere a podkarpatszka ruszi ügyekben, Bacsinszki Edmund belügyminiszter, Révai Julij kommunikációs miniszter, Fenczik István tárca nélküli miniszter. Államtitkárok: Avgusztin Volosin (egészségügy és szociális ügyek), Pjescsák Iván (igazságügy). (Bródy miniszterelnök lapja a *Русская Правда* (Orosz Igazság).) ~ Megjelent Az Óslakó rendkívüli száma, melyben közölte a munkácsi [Kárpátaljai] Magyar Nemzeti Tanács felhívását.

1938. október 12. Ungvárra érkezett és bemutatkozott az első podkarpatszka ruszi kormány: Bródy András, Révai Julij, Volosin Avgusztin, Pjescsák Iván. Bródy miniszterelnök beszédéből: Kárpáti Rusz első kormánya minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, hogy egységes szabad államban egyesítse a ruszin területeket a Poprádtól a Tiszáig. A *Kárpáti Magyar Hírlap* azt panaszolta, hogy az ünnepekre nem hívták meg a magyarság képviselőit. Bacsinszki Edmund Komáromba utazott, hogy a csehszlovák–magyar határrendezési bizottság munkájában legyen részt, Fenczik István pedig Eperjesre, hogy a Szlovákia és Podkarpatszka Rusz közötti határokról tárgyaljon.

1938. október 13. Köszörű Károly ügyvezetővel az élen a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács elnöksége felkereste Bródy András miniszterelnököt, hogy „*az ártatlanul meghurcolt és bebörtönzött magyar nemzetiségű politikai foglyok szabadon bocsátását követelje.*” A miniszterelnök a követelés teljesítését helyezte kilátásba.

1938. október 14. Darányi Kálmán volt miniszterelnök Horthy Miklós kormányzó megbízásából Berlinben kérte a hozzájárulást, hogy Magyarország katonai támogatást indíthasson Cseh-Szlovákia ellen. Adolf Hitler kancellár ezt elutasította. ~ Rómában Csáky István külügyminiszteri kabinetfőnöknek B. Mussolini kormányfő megígérte a támogatást. ~ Másnap J. Beck lengyel külügyminiszter közölte: Magyarország ne számíton katonai segítségre Lengyelország részéről. ~ A Szyrov-kormány október 28-át „*közönséges munkanappá*” nyilvánította.

1938. október 15. Ungváron első ízben ült össze Podkarpatszka Rusz Minisztertanácsa (autonóm kormánya). Megalapították a kormány hivatalos lapját *Урядовий Вісник* (Kormányközlöny) címmel. A kárpátaljai Országos Hivatal éléről menesztették Jaroslav Mezniket. ~ Budapesten megalakult a Magyarországi Ruszinszlovákiai Egyesülete. Elnök: Illés (Illyasevits) József, társelnök: Rátz Kálmán. Mindkettő országgyűlési képviselő, egyetemi tanár.

1938. október 16. A Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács elnöksége – Korláth Endre, R. Vozáry Aladár, Hokky Károly – Komáromba utazott. A hivatalos tárgyaláson nem vettek részt, de azok szünetében R. Vozáry átnyújtotta Teleki Pálnak a Kárpátalja magyarlakta területeire és annak határaitra vonatkozó emlékiratot. A *Kárpáti Magyar Hírlap* kérdésére R. Vozáry elmondta: „*A kárpátaljai magyar nép, a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács vezetősége a ruszin nép elhatározásába és dolgába beleszólni nem kíván.*” (Lásd. az október 19-i lapszámot.)

1938. október 18. Másodszer ült össze Podkarpatszka Rusz Minisztertanácsa Ungváron. Bizottságot hoztak létre a szlovákokkal folytatandó határtárgyalásokra, tagjai: Farinics Mikola, Szova Péter, Hojdics Sztepan, Rajkovic Teodor. Határozatot hoztak arról, hogy bezárják a cseh/szlovák tannyelvű iskolákat mindazokon a településeken, ahol az adott nemzetiség létszáma annak fenntartását nem indokolja. (A Volosin-kormány majd visszavonja ezt a rendelkezést.) Engedélyezték a területen a Deutsche Partei működését és Adolf Hitler: *Mein Kampf* c. művének terjesz-

tését. Hatályon kívül helyezték „a gazdasági élet normális fejlődését gátló központi kormányrendeleteket”, rendeletileg betiltották az állami és a magánvagyon Kárpátjáról történő kivételét.

1938. október 19. J. Ribbentrop német külügyminiszter fogadta a kárpátukrán kormány küldöttségét (vezetője Bacsinszki Edmund).

1938. október 20. A birodalmi külügyminisztérium budapesti követe útján bejelentette, hogy kész közvetíteni Magyarország és Cseh-Szlovákia között, javaslata, hogy Pozsony, Nyitra, Kassa, Ungvár és Munkács városa nem, csak a tőlük délre fekvő területek kerüljenek Magyarországhoz. A magyar kormány elutasítja a német javaslatot.

1938. október 21. Kárpátaljaszerte kifüggesztették a Ruszin Nemzeti Tanács kiáltványát, melyben tíz pontban foglalta össze követeléseit: a ruszin nép népszavazással dönthessen hovatarozásáról, a népnyelv legyen a hivatalos, a hivatalokat ruszinokkal töltsék be, hajtsanak végre földreformot, vessék alá revízióknak az 1919 után szerzett állampolgárságot, vessenek véget a nemzetiségi és nyelvi harcoknak, írják ki a választást a szojmba, létesüljön kárpátorosz egyetem, térítsék meg a hadi- és az azóta elszenvedett egyéb károkat, kerüljenek néptulajdonba a sóbányák és az egyéb kincstári birtokok. A rend fenntartására alakuljanak polgárőrségek. ~ Ugyanezzel a keltezéssel adott ki kiáltványt az Első Központi Ukrán Nemzeti Tanács, amelyben 20 pontban foglalta össze követeléseit, melyek teljesítését „*kormányától*” várja. Fontosabb pontok: biztosítsa az eddigi határokat Magyarország és Lengyelország felé, csatolja a kárpátorosz területekhez Zemplén és Sáros megyéket, a szepességi kerületeket, adjon a területnek alkotmányt, írja ki a választásokat a szojmba, államilag ismerje el a görög katolikus és a pravoszláv ünnepeket, oszlassa fel az összes politikai pártot és állítsa helyükbe az ukrán nép egységpártját, minden téren működjön együtt Németországgal, vessé alá revízióknak a földbirtokreformot, teremtsen munkakalkalmakat a lakosságnak, állítson fel egyetemet és főiskolákat, kártérítést. ~ A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „*Kárpátalja politikai élete egyre zajosabb, bonyolultabb. - A lakosság a legnagyobb bizonytalanságban éli napjait, megállt a gazdasági vérkeringés, megállt az üzleti forgalom, senki nem tudja, mit hoz a holnap, milyenek lesznek Kárpátalja határai.*”

1938. október 22. Megkezdte harmadik (utolsó) ülését a Bródy-kabinet. Meghallgatták Bacsinszki Edmund beszámolóját a Berlinben folytatott tárgyalásairól az új cseh-szlovák–magyar határokat illetően. (A Központi Orosz Nemzeti Tanács ungvári ülésén Bacsinszki így fogalmazott: „*meghúztuk a határvonalat Ribbentroppal s így megmentettük Ungvárt és Munkácsot.*”) Döntöttek arról, hogy Bacsinszkit és Fencziket Budapestre küldik. Az ülés másnap folytatódott, amikor határozatot fogadtak el, mely kimondta: a Kárpátok déli részén elterülő ruszin területek a békeszerződések értelmében autonóm egységet képeznek, annak északi hegyvidékét és déli alföldi részét ezer éves történelem és ezer éves gazdasági egység, az őslakosok testvéri együttélése forrasztja egybe. A kárpátorosz lakosság többsége mindig egyetértésben volt az autonóm területen számbelileg kisebbségben élő nemzetiségekkel. A terület egységét és oszthatatlanságát kimondta a magyar kormány 1918-ban, leszögezték az utána következő nemzetközi békeszerződések. Az egységes terület sorsáról csak az őslakoságnak van joga dönteni demokratikus népszavazás útján. A dokumentumot az autonóm kormány minden minisztere aláírta, és eljuttatták Cseh-Szlovákia, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Lengyelország, Románia, Magyarország és Jugoszlávia kormányaihoz.

1938. október 23. Fenczik István Munkácson beszédet mondott „*a feketeinges kárpátorosz fasisztiák*” gyűlésén. „*Munkáctól Kamcsatkáig az oroszország egységes s az itt élő oroszok nemzeti újjászületésükben végét vetik a csehesítésnek és az ukrainizálásnak. A kárpátoroszok nem térhetnek le nagy elődeik – Duchnovics, Dobránszki útjáról. A kárpátoroszok nehéz idöket élnek át. Hitler szellemében ragaszkodnak önenrendelkezési jogukhoz és Poprádtól a Tiszáig terjedő területekből senkinek se engednek át egy tapodtat sem.*”

1938. október 25. A cseh-szlovák kormány prágai ülésén részt vettek a szlovákiai és a podkarpatszka ruszi tanácsok képviselői. Többek között állásfoglalás született arról, hogy a területi vitákban döntsön a német–olasz döntőbíróóság, népszavazásról nem lehet szó. Bródy javasolta, hogy a csehszlovák–magyar és szlovák–ruszin határrendezés ügyét kapcsolják össze. A csehszlovák igazságügy miniszter kezdeményezte, hogy Bródyt fosszák meg képviselői mentelmi jogától.

1938. október 26. Letartóztatták Bródy András miniszterelnököt. A hivatalos vád: „*hazaárulás*”. A cseh-szlovák kormány lemondatta Fenczik István és Pjescsák Iván minisztereket is. Bacsinszki Edmund önként felfüggesztette kormánytagságát. Az új kárpátaljai kormányban miniszterelnök és igazságügy miniszter Volosin Avgusztin, iskolaügyi miniszter Stefán Avgusztin, kommunikációs miniszter Révai Julij, Volosin személyi titkárai Roszoha Szeptan és Rohács Iván. Ezáltal a kárpátaljai kormány kimondottak ukrán jelleget nyert. ~ A prágai kormány rendelkezett a politikai pártok feloszlatajáról. A kárpátukrán területen ez egyelőre csak a kommunista pártot érintette. ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „*Demkó Mihály a Központi Orosz Nemzeti Tanács megbízásából orosz nyelvű felhívást bocsátott ki, melyben felszólítja a falvak lakosságát, hogy minden községben alakítsák meg a rend, nyugalom és vagyon megvédése érdekében a biztonsági szervezetet. Ezt a nemzetőrséget a ruszin jogokért és szabadságért vívott harcáról híres néhai autonomista vezérről Kurtyák Iván-gárdának neveztek el.*” ~ Az Első Központi Ukrán Nemzeti Tanács az egyetlen kárpátaljai szervezetként állást foglalt a népszavazás ellen a terület sorsával kapcsolatban. A határozatból: 1. nem emel kifogást az etnikailag magyar terület Magyarországhoz csatolása ellen, de 2. ellenzi a népszavazást és 3. a jelenlegi állam föderatív felépítésének híve. Az ülésen jelen volt Volosin Avgusztin és Révai Julij. ~ A prágai kormány az előző napi minisztertanácsi értekezlet döntéséről tájékoztatta a magyar kormányt. A másnapi válaszejegyzék hangsúlyozta, hogy a vitathatatlanul magyar többségű területeket Csehszlovákiának nemzetközi döntés nélkül is át kellene engednie. ~ Ungvárról *16 óra 40 perckor* Volosin Avgusztin, az új kárpátukrán miniszterelnök telefonon keresztül Jan Syrový cseh-szlovák miniszterelnök kezébe letette az esküt. Ez alkalomból köszöntötte a Proszvita Társaság küldöttsége. Volosin kijelentette, hogy ragaszkodik az Első Központi Ukrán Nemzeti Tanács határozata értelmében Kárpátukrajna etnográfiai integrálásához, a néprajzi határokhoz, elutasítja a népszavazást. Beszédében nyugalomra, a rend megtartására szólította fel a lakosságot. A Volosin-kormány hivatalos lapja az *Українська Вісник*.

1938. október 27–30. Ribbentrop német külügyminiszter Rómában tárgyalta Mussoolini kormányfővel és G. Ciano külügyminiszterrel a csehszlovák kérdéssről.

1938. október 29. Ungvárra megérkezett Prágából a hivatalos értesítés, hogy a központi kormány október 26-ával elmozdította tisztségéből Bródy András miniszterelnököt, s erre a posztra Volosin Avgusztin addigi államtitkárt nevezte ki. Volosinhoz tartoznak az egyházi, az iskolai, a gazdasági és igazságszolgáltatási ügyek is. ~

A Volosin-kormány betiltotta az összes politikai pártot, közte az Egyesült Magyar Pártot, s a párhelyiségeket lepecsételték. ~ Volosin Avgusztin kárpátukrán miniszterelnök Pozsonyban J. Tiso szlovák miniszterelnökkel, Prágában Jan Syrový cseh-szlovák miniszterelnökkel tárgyalt.

1938. október 30. A Proszvita Társaság ungvári gyűlésén Révai Julij miniszter felszólalásában ellenezte a népszavazást, hangoztatta, hogy az ukrán nép sem lengyel, sem magyar igába nem hajlik. Szerinte az ukrán nép önrendelkezésének kimondása 1918-ban megtörtént, a cseh-szlovák államban kiépítik a föderatív Kárpát-Ukrajnát. A gyűlés résztvevői táviratot intézettek Hitlerhez, Ribbentrophoz, a prágai angol és német követekhez. ~ Az iskolaügyi minisztérium 4 napos iskolaszünetet rendelt el „*tűzifa-megtakarítás céljából*”.

1938. október 31. A prágai német konzulátus vezetője a következő jelentést továbbította a birodalom külügyminisztériumába: Kárpáti Ukrajna politikai helyzete megköveteli, hogy erőteljesen támogassuk az Ukrán Nemzeti Tanács propagandáját Fenczik magyarpárti csoportja ellen. Ugyanakkor követelni kell az ottani kormánytól, hogy mondjon le a „*piemonti*” tervekről, mert ezzel fölsőlegesen nyugtalanítja Lengyelországot és Romániát.

1938. november 1. Az Ukrán Nemzeti Tanács felhívást adott ki „*Pidkarpattya ukrán népéhez*”: „*A legutóbbi napok eseményei izgalommal töltötték meg szívünket. Ellenségeink fel akarták darabolni országunkat, ránk akarták újra tenni a rabság jármát. Arulók és ellenségeink fizetett szolgálói széthúzást és egyenetlenséget vetettek a nép közé. Meg akarták zavarni a nyugalmat és zavart akartak kelteni. Az isteni Gondviselés azonban ezt nem engedte meg. Igazságunk nem halt meg, nem veszett el. Az országban örömhír terjedt el, hogy Pidkarpattya kormánya olyan emberek kezébe adatott át, akik nem csak ebből a népből valók, de akik azt sohase árulták el, sohase szolgáltak idegeneknek és életüket és munkájukat népüknek szentelték. Népünk sorsa Pidkarpattyan nemzeti újjászületésünk atyjának, Volosin Auguszti atyjának kezébe adatott.*” ~ Hivatalos jelentés: az amerikai ukránok szervezetei a Volosin-kormányt teljes támogatásukról biztosították az irányban, hogy minden lehetőet megtesznek: a területet ne csatolják Magyarországhoz. ~ Volosin Avguszti kárpátukrán miniszterelnök felkereste a prágai német konzulátust. A diplomáciai képviselő vezetője ezzel kapcsolatban a birodalmi kormánynak azt jelentette, hogy Volosin személyes közlése szerint autoriter kormányzást kíván megvalósítani, mivel a liberalizmus a politikai és kulturális téren elmaradott népet a katasztrófabá sodorná. A jelentés hangsúlyozza, hogy Németországnak aktív részt kell vállalnia, Kárpáti Ukrajna politikai, kulturális megszervezésében, a választások lebonyolításában.

1938. november 2. A bécsi Belvedere-kastély aranytermében kihirdették a tengelyhatalmak (Németország és Olaszország) döntőbírósi határozatát, az ún. „*első bécsi döntést*”. A csehszlovák delegáció tagjaként jelen volt Volosin Avguszti kárpátukrán miniszterelnök (repülőgéppel érkezett Pozsonyba, onnan J. Tisoval gépkocsin utazott Bécsbe). Podkarpatszka Rusz területéből 1523 km² (a csehszlovák országrész 21,1 százaléka) került Magyarországhoz: 97 település, 26056 épület, 173233 lakos, ebből 164370 csehszlovák állampolgár, nemzetiség szerint: cseh/szlovák 16466 (10,02%), ruszin/ukrán 33435 (20,34%), német 4534 (2,76%), magyar 83578 (50,85%), lengyel 81 (0,05%), zsidó 25427 (15,47%), egyéb 849 (0,5%). A kárpátukrán terület 11094 km², 390 település, 112457 épület, 552124 lakos, ebből csehszlovák állampolgár 544759, nemzetiség szerint cseh/szlovák 17495 (3,21%), lengyel 78 (0,02%), ruszin/ukrán 413481 (75,9%), német 8715

(1,6%), magyar 25894 (4,75%), zsidó 65828 (12,08%), egyéb 13268 (2,44%). A teljes terület 14,66 százaléknyi értelmiségéből ide került 3,26%. A magyar törvénykezésben az 1938:XXXIV. tc. (az *Országos Törvénytárban* megjelent november 13-án).

1938. november 3. A ruszin Kárpátalja politikai és egyházi szervezetei kiáltványt fogadtak el Ungváron, amit eljuttattak Cseh-Szlovákia, Anglia, Franciaország, Németország, Olaszország, Lengyelország, Románia, Magyarország és Jugoszlávia kormányához. Az emlékirat a következőket mondja: „*A Kárpátok déli oldalán fekvő és a békeszerződés által autonóm egységként meghatározott oroszlakta terület oszt-hatatlan egység, amelynek északi hegyvidékén és déli völgyeiben egy ezredév gazdasági és történelmi feltételei alapján az óslakosság testvéri együttélésben van egymással szoros sorsközösségben. [...] A bécsi döntőbíróóság Magyarország és Cseh-Szlovákia között új határt állapított meg, amelynek következtében Magyarországnak itélte Karpatska Russj történelmi területének két legnagyobb városát, mégpedig Ungvár fővárosát és Munkács gazdasági központot, amely városok szorosan összefüggnek a kárpátaljai oroszok történelmével, valamint nemzeti és kulturális életével. E városok nélkül Karpatska Russj sem gazdaságilag, sem kulturális tekintetben, sem pedig nemzetileg nem élhet. - Karpatska Russj alulírott képviselőinek az a véleménye, hogy a bécsi döntőbíróóság Ruszinszko déli határát annak törvényes képviselőinek megkérdése nélkül állapította meg, mert a döntőbíróósági eljárásba való beleegyezést csakis a prágai kormány adta, amely nem képviselhette Ruszinszskót törvényesen azért, mert előzőleg, mégpedig 1938. október 11-én elismerte Karpatska Russj önrendelkezési jogát. [...] Mindezek következtében Karpatska Russj képviselői bejelentik, hogy a bécsi döntőbíróósági határozat után is oszthatatlannak tekintik Ruszinszko területét és kéri, hogy a Kárpátok déli részén lakó ruszin népnek adassék meg, hogy állami hovatartozásának sorsáról az elvi önrendelkezési jog alapján maga dönthessen általános népszavazás útján a néprajzi területek egyesítése céljából*”. Az aláírók: Központi Orosz Nemzeti Tanács, Munkácsi Görög Katolikus Püspökség, az Agrárpárt ruszinszkoói szervezete, az Orosz Nemzeti Autonóm Párt, az Autonóm Földműves Szövetség, az Orosz Ifjúsági Nemzeti Tanács, a Ruszin Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szövetsége, a Prolom Diákegyesület, az Orosz Nőszövetség, az eperjési kerületi ruszinok. ~ A Volosin-kormány betiltotta a Központi Orosz Nemzeti Tanácsot, az Orel Egyesületet, a Kurtyák Iván-gárdát, a Feketeingesek nemzeti gárdáját, a cseh és magyar szabadkőműves páholyokat, a *Русская Правда*, a *Наш Путь* s. napilapokat, a *Русскиѹ Вестник* s. hetilapot.

1938. november 9. Huszton megalakult a Karpatszka Szics nevű félkatonai védelmi szervezet (hivatalos rövidítés: ONOKSZ – Організація Оборони Карпатської Січі). A szervezet saját lapot adott ki *Нашин* címmel, saját műkedvelő csoportja volt (Летюча естрада). ~ A varsói magyar követ átadta Józef Beck külügyminiszternek Kánya Kálmán külügyminiszter jegyzékét, melyben a lengyel kormány katonai segítségét kérte Kárpátalja megszállásához. A lengyel külügyminisztérium csak az ún. szabadcsapatok segítségét ígéri. ~ Beregszászt átadják a magyar katonaságnak. Eberswaldi Siegler Géza altábornagy csapatai érkeztek ide Debrecenből („debreceni vegyesdandár”) Asztélyon és Búcsún keresztül.

1938. november 10. Munkács és Ungvár átadása a magyar katonaságnak. A bevonuló magyar honvédek parancsnoka Siegler Géza altábornagy. Ungvár főtere e naptól Horthy Miklós nevét viseli. ~ MTI-jelentés: „*A m. kir. honvédség csapatai elérik a katonai bíróságok által megállapított demarkációs vonalat: [Kárpátalján:] Ungvárt közvetlenül északnak megkerüli, majd délnek fordul Unghosszúmező délig,*

itt kis ívben megkerüli Korláthelmecet, majd ismét délre fordul Csomonya nyugat és Barkaszó keleten át, azután Izsnyéte nyugatnál északnak fordul és másodszor is átmet-szi a Csap–Munkács vasútvonalat. Innen a vasútvonallal párhuzamosan, attól északra 2 kilométernyire az út mentén halad és közvetlenül északról megkerüli Munkácsot, majd délnek fordul és kis ívet alkot Fornos keleten keresztül. A demarkációs vonal továbbmenve Romocsaháza délnél délkeletnek fordul és Felsőremete keletet érintve Salánktól keletre Feketepataknak délhez jut, innen Verbóc nyugat, Csoma északnyugat, Feketeadó északkelet és végül Hömlöcön keresztül csatlakozik a trianoni határhoz.” A munkácsi temető a csehszlovák oldalon maradt, ezért a városban gond, hova temessék a halottakat, mert a túoldal ehhez nem járul hozzá. ~ A VKM „a visszacsatolt magyar Felvidéken” iskolai vonatkozásban a következő irányelveket állapította meg: teljes mértékben biztosítani kell az iskolai munka folytonosságát és zavartalanságát, minden fajú és fokozatú iskola „a felszabaduláskor” érvényben volt tanrendje szerint folytatja a folyó iskolai év végéig munkáját, színmagyar községekben az idegen nyelvű iskolákat haladéktalanul be kell zárni. ~ Az Ukrán Nemzeti Tanács kiáltványt adott ki Pidkarpattya ukrán népéhez, melyben többek között le-szögezte: államunk a csehek és szlovákok szilárd szövetségére épül, melyhez a pidkarpattyai ukránokat a konföderáció elve kapcsolja. A hatalmas Németország áll mögöttünk, amely az új államok kialakítása alapelvének az etnikai határok betar-tását tartja. A nagyhatalmak biztosították határainkat.

1938. november 11. G. Ciano olasz külügyminiszter közölte a római magyar követ-tel, hogy Olaszország a németekre való tekintettel nem támogatja Magyarországnak Kárpátalja elfoglalására irányuló törekvéseit.

1938. november 12. Ungvár katonai parancsnoka a helyi születésű Tomcsányi Gábor ezredes lett. A város miniszteri biztosa Rauch Károly helyi ügyvéd. ~ A ma-gyar parlamentben Juhász Andor elnökletével a felsőház közjogi és pénzügyi bi-zottsága együttes ülésen tárgyalta a „visszacsatolt felvidéki területnek az országgal egyesítéséről” szóló törvényjavaslatot.

1938. november 13. Kihirdették az 1938:XXXIV. tc.-t a Magyarországhoz vissza-csatolt felvidéki területeknek az országgal való egyesítéséről (kelt november 12-én). ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: nem minden ungvári kávézóban, étteremben hajlandók kiszolgálni a magyar katonákat, tiszteket.

1938. november 14. Huszton az orosz irányzat képviselői újjászervezték a Központi Orosz Nemzeti Tanácsot. Vezetők Karaman Vaszil, Szova Péter és Fedor Pavlo. A Tanács még ezen a napon memorandumot juttatott el Prágába, melyben követel-te Volosin kabinetjének leváltását, új kormány megalakítását, melyben a miniszter-elnök Bacsinzski Edmund, a miniszterek Kosszej Pavlo és Stefán Avgusztiin.

1938. november 15. Volosin Avgusztiin kárpátukrán miniszterelnök utasította Beszkid Sándor alkormányzót, hogy függesztesse fel a Központi Orosz Nemzeti Tanács tevékenységét, akadályozza meg bármilyen új párt vagy egyesületet alakítá-sát. ~ A pápa Nyárády Dioniszijt nevezte ki a Kárpáti Ukrajnához tartozó görög katolikus egyházzrész apostoli adminisztrátorává. Székhelye: Huszt. ~ A Felvidéki Egyesületek Szövetsége emlékiratot nyújtott be Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, az USA és Lengyelország budapesti nagykövetségei-hez. Az emlékirat kimondta: „Mi, a trianoni békeszerződések óta Szlovákiának és Kárpátaljának nevezett területek volt lakói, mely területeket a trianoni békeszerződés Csehországhoz csatolt [...] tisztelettel esedezünk [...] a világ nagyhatalmaival, hogy

rendeljék el Szlovákiában és Kárpátalján a népszavazást, tűzzék ki minél korábban annak napját.” ~ Huszton megalakult a kárpátukrán rendőrség (polícia).

1938. november 16. Bacsinszki Edmund belügyminiszter ismét hozzálatott teendői ellátásához. Budapestre utazott, ahol a vasúti tranzitforgalomról és a határkiigazításról folytatott megbeszélést. Innen Romániába sietett, hogy Kárpátalja élelmezéséről és a határforgalom rendezéséről tárgyaljon.

1938. november 17. A Központi Orosz Nemzet Tanács küldöttsége Prágában ismételtén kérte az autonóm kormányban a személyi változásokat. ~ Az Egyesült Magyar Párt törvényhozói klubja Pozsonyban kiáltványt adott ki a cseh-szlovákiai magyarság helyzetéről, mely többek között kimondja: „*Mi magyarok ellene vagyunk minden olyan megoldásnak, amely az erőszak eszközével kívánja az új becsületes élet alapjait lerakni, meg vagyunk róla győződve, hogy nemzet és nemzet megértésének vannak más, békés eszközei is.* - *Az önrendelkezési jogot és a népszavazást ilyen eszközöknek tekintjük.*”

1938. november 18. Budapesten rendkívüli minisztertanácsi ülésen elhatározták a Kárpátalja elleni katonai akciót. Másnap a német követ átadta kormánya jegyzékét, melyben az nem helyesli a tervet. Kánya Kálmán külügyminiszter ígéretet tett, hogy a magyar kormány nem fog erőszakot alkalmazni. ~ Volosin Avgusztin miniszterelnök elrendelte, hogy Rahó mellett (Dumenben) hozzanak létre koncentrációs tábor. ~ A Német Távirati Iroda jelentése: „*külföldi bandák egy csoportja*” Munkács közelében „*betört Ruszínföld területére*”.

1938. november 19. Az e napon kelt 297. sz. csehszlovák kormányrendelet a kárpátaljai Országos Hivatal székhelyéül Ungvár helyett Husztot tette meg. ~ Fenczik István „*az orosz fasiszta vezére*” felszólalt a budapesti rádióban, és kérte a vezető hatalmakat: tegyék lehetővé Kárpátalja népe számára, hogy népszavazással dönthesse sorsáról. ~ Nyilatkozott a *Kárpáti Magyar Hírlap*nak Rauch Károly ungvári ügyvéd, Ungvár miniszteri biztosa: „*A mi feladatunk a véleményadás minden téren! Az első napokban a Nemzeti Tanács töltötte be ezt a fontos szerepet eredeti rendeltetésének megfelelően. A Nemzeti Tanács azonban sok tagból áll s ezért a katonai hatóságokkal az érintkezésük nehézkes és körülményes. Természetesen intézkedéseimet a Nemzeti Tanáccsal egyértelműen és intencióinak megfelelően fogom eszközölni.*” Rauch Budapestre utazott, hogy részt vegyen a felvidéki miniszteri megbízottak értekezletén. ~ A budapesti mozikban Észak felé címmel elkezdték vetíteni „*a Felvidék visszacsatolásának történelmi filmjét*”.

1938. november 20. A Központi Orosz Nemzeti Tanács, az Orosz Pravoszláv Tanács és a Kárpátorosz Diákok Szövetsége új memorandumban ítélte el a Volosin-kormány diktatúráját és követelte az autonóm kormány személyi összetételének megváltoztatását. ~ Munkácson felszentelték az új görögkeleti püspököt, Ratics Vladimirt. MTI: „*Fél évvel ezelőtt került Damaskin addigi püspök helyére, de a cseh uralom alatt nem engedték be a székhelyére.*” ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „*Ruszinszko felszabadult városaiba*” a *Felvidéki* [előbb: *Prágai*] *Magyar Hírlap*on kívül más budapesti sajtótermék nem jöhet be. E napi számában az *FMH* első oldalon közölte: a Ruszín Nemzeti Tanács rendfenntartás céljából behívta a magyar csapatokat. ~ Ungváron megalakult a Magyar–Ruszín Szövetség. Cél: „*a magyar–ruszín testvériség, az ezeréves egymásrautaltság és érdekközösség gondolatának ápolása és propagálása és a két nép közötti kulturális kapcsolatok kimélyítése.*” ~ Du-

menben megkezdte működését a koncentrációs tábor, ahová a „*másként gondolkodók*” kerültek, a bírósági eljárás mellőzésével.

1938. november 21. Németország és Olaszország Budapestre továbbított jegyzékben tiltakozott Kárpátalja megszállása ellen. Rendkívüli minisztertanács leállította a Kárpátalja elleni katonai akciót. ~ E naptól a honvéd vezérkar – „*a felszabadult területek legfelsőbb közigazgatási hatósága*” – rendelkezésére „*a nyugodt munka biztosítása érdekében a felszabadult területeken semminemű ünnepség tartása nem engedélyezhető.*”

1938. november 22. Prágában jóváhagyták a Podkarpatszka Rusz autonómiájáról szóló alkotmánytörvényt. (A törvénytarban kihirdetve *december 16-án* 328. számmal.) Révai Julij miniszter prágai rádióbeszédében kijelentette: megkaptuk ugyanazokat a jogokat, amit a szlovákok.

1938. november 23. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: Ungvár–Uzsok között, valamint Munkács–Verecke között a ruszin földet a felkelők uralják. „*A magyar katonaság hősen megszállta a Bécsben húzott határokat.*”

1938. november 25. A Volosin-kormány elrendelte, hogy az autonóm területen a hivatalos nyelv az ukrán.

1938. november 27. H. Hoffmann prágai német követségi tanácsos Huszton dísz-ebédet adott Kárpáti Ukrajna vezető személyiségei tiszteletére. Volosin Avgusztin miniszterelnök kijelentette: Kárpáti Ukrajna fennmaradása érdekében számít Németország együttműködésére.

1938. november 29. Hivatalos közlemény a *Kárpáti Magyar Hírlapban*: „*Névtelen feljelentéseket a városi [lásd. ungvári] katonai parancsnokság nem vesz figyelembe.*”

1938. november 30. Kánya Kálmán magyar külügyminiszter lemondásával kapcsolatban (november 28.) az MTI idézte a *Popolo d'Italia* budapesti tudósítóját, aki szerint Imrédy Béla miniszterelnök előreláthatólag addig vezeti a külügyminisztériumot is, amíg a ruszin kérdés meg nem oldódik. (Imrédy a külügyminiszter november 28-tól december 10-ig, utána Csáky István. A londoni *Times* januári értékelése szerint Kánya lemondása azért következett be, mert Németország ellene volt a közös magyar–lengyel határnak.) ~ Emil Hácha lett Cseh-Szlovákia új (3.) köztársasági elnöke. ~ Lemondott a Syrový-kormány. Az új miniszterelnök: Rudolf Beran (17. kabinet).

1938. december 1. Septicki leMBERGI metropolita levelet intézett Volosin Avgusztin miniszterelnökhöz, amelyben köszönetet mondott az isteni Gondviselésnek azért, hogy Volosin az utolsó pillanatban átvehette az ukrán nemzet vezetését, ezzel megmentve a nemzetet az idegen rabságtól.

1938. december 2. Volosin Avgusztin miniszterelnök elrendelte: minden emigránst „*árvilágítani*”, „*kihallgatni*”, mivel többek állampolgársága és politikai meggyőződése kétséges lehet, ezért valamennyiüket a koncentrációs táborba kell küldeni.

1938. december 3. Huszton ünnepélyesen beiktatták Nyárády Dioniszij görög katolikus vikáriust a kárpátukrán terület apostoli adminisztrátori tisztebe. MTI-kommentár: „*Nyárády a munkácsi egyházmegye megkérdezése nélkül foglalta el he-*

lyét és irányítja Csonka-Kárpátalja egyházi ügyeit.” A Kárpáti Magyar Hírlap szerint Nyárády nevéhez fűződik az orosz (görög katolikus) papság kálváriája és számos pap kiutasítása a kárpátukrán területekről.

1938. december 5. MTI-jelentés szerint egy ruszin titkos rádióállomás a pozsonyi rádió hullámhosszán a Volosin-kormánnyal szembeni ellenállásra buzdítja a lakosságot. ~ Az MTI idézi a *Neue Züricher Zeitung* vezércikkét, amelyben a Szovjetunió külpolitikájával foglalkozik. A Szovjetuniónak érdekében áll, hogy egész Ruzsinszkót Magyarország kapja meg, mert ezáltal Lengyelország és Magyarország közös határa bástyát képezne a német Drang nach Osten ellen. Az oroszok és a lengyelek is félnek a német nagyukrán tervek megvalósításától. A vezércikk a lengyel–orosz közeledést orosz részről még sem tartja őszintének, elképzelhető, hogy Moszkva megegyezik Berlinnel Varsó feje fölött. ~ A 17 felvidéki képviselő ünnepélyesen bevonult a magyar parlamentbe.

1938. december 6. Ungváron Korláth Endre parlamenti képviselő, kormány megbízott elnökletével tanácskozás zajlott „a kárpátaljai háromszög” (Ungvár–Munkács–Beregszász) legégetőbb problémáiról az érintett területek miniszteri biztosaik részvételével. A tanácskozáson részt vett Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkár, a magyar kormány felvidéki szakértője.

1938. december 7. A Volosin-kormányban lemondott Bacsinszki Edmund miniszter. ~ A honvéd vezérkar főnöke hatályon kívül helyezte azt a rendelkezést, miszerint „a felszabadult Felvidéken” nem tarthatók ünnepek. ~ Nemzetközi újságíró küldöttség szemlélte meg a demarkációs vonalat. ~ Az ungvári menekültügyi hivatalnál eddig a napig 1657 olyan személyt regisztráltak, akiket kárpátukrán oldalról tettek át a határon.

1938. december 8. MTI-jelentés: a kárpátukrán kormány jelenleg a határok kiigazításáról tárgyal a magyar kormánnyal. A javaslat szerint 8 Magyarországnak ítélt községet cserélnének ki két Kárpátukrajnában maradt magyar községre. A kárpátukrán kormány ezenkívül annak a lehetőségéről is tárgyal a magyar kormánnyal, hogy helyreállítsák a vasúti összeköttetést Kárpátukrajna és Szlovákia közt a Tiszajlak–kassai vasútvonalon, amely jelenleg Magyarországé.

1938. december 9. Volosin Avgusztin miniszterelnök nyilatkozata: „*Németországnak köszönhetjük, hogy nem kellett visszatérnünk a rabszolgasorsba. Elismeréssel tartozunk Romániának is, amely lehetővé tette számunkra, hogy téli élelmészünkön gondoskodva van.*” ~ A *Česke Slovo* c. pozsonyi lapra hivatkozva jelentette az MTI: Kárpátukrajnában megalakult a „*cseh tanács*”. Feladata: a csehek és az ukránok között a kölcsönös bizalom megteremtése, a kárpátukrajnai csehek iskolai, gazdasági és egyéb érdekeinek védelme.

1938. december 10. A Volosin-kormány Ungvár mellett tárgyalta a magyar küldöttséggel a Magyarországhoz csatolt területeken maradt csehszlovák tulajdon elszállításáról. ~ Az MTI egy német tábornokot idézett, aki szerint „*Kárpátukrajna új Piemontként az egységes Nagy-Ukrajna magva lesz német protektorátus alatt.*”

1938. december 11. A Volosin-kormány a munkácsi gimnáziumból eltávozott növendékek számára felállította a rahói, a szolyvai és a beregrákosi reál-gimnáziumokat.

1938. december 12. Husztra román bizottság érkezett, hogy a két ország közötti vasúti közlekedés kiépítéséről tárgyaljon. ~ E naptól Kárpátukrajnában a hivatalos nyelv és az oktatás nyelve az ukrán.

1938. december 13. Ungvárra érkezett Hubay Kálmán, a Hungarista Mozgalom vezetője. Zárt tárgyaláson megalakult a nyilas párt helyi szervezete.

1938. december 14. Huszton Románia konzulátust állított fel. Főkonzul: Savareanu, aki a prágai román követségről került ide.

1938. december 15. Nagymihályban „*a ruszinföldi és a zempléni*” görög katolikus papok bizalmas egyházi ülésen elhatározták, hogy megszakítanak minden egyházi összeköttetést a huszti apostoli adminisztratúrával.

1938. december 16. A lengyel külügyminisztérium hivatalosan tiltakozott Prágában a Szics-gárda tevékenysége miatt. Varsót nyugtalanította, hogy a szervezetnek számos olyan tagja van, akik korábban terrorakciókat hajtottak végre Lengyelország területén. A prágai kormány a lengyel tiltakozásról *december 19-én* értesítette Volosin Avgusztint. Az autonóm kormány miniszterelnökének *december 27-i* válasza: a Szics-gárda egyetlen feladata a magyar terroristák elleni harc, ezen túl semmi egyébben nem foglalkozik. ~ Az MTI francia lapértesülésekre hivatkozva jelentette: Romanov Vlagyimir nagyherceg Berlinbe utazik, hogy ott Hitlerrel az ukrán kérdéssről tárgyaljon. Valószínű, hogy a kancellár felajánlja a nagyhercegnek az államfői tiszteletet. Az új ukrán állam a német tervek szerint Kárpátukrajnából, valamint Lengyelországból, Romániából és a Szovjetunióból lakta területeiből tevődne össze. ~ Danzigban tanfolyam indult az ukrán nemzetiszocialisták számára lengyelországi, kárpátukrajnai és romániai résztvevőkkel. ~ A Volosin-kormány és a német kereskedelmi kirendeltség megállapodott a kárpátukrajnai fakitermelésről. ~ Nyárády Dioniszij huszti apostoli adminisztrátor pásztorlevélben az ukrán mozgalom támogatására szólította fel a lakosságot.

1938. december 17. Megjelent a 9.330/938. sz. M. E. rendelet a „*felszabadult Felvidék közigazgatásának új rendjéről*”. Megyei beosztás: Ung (székhely: Ungvár), Bereg és Ugocsa k. e. e. (Beregszász) vármegyék. Megyei városi rangot kapott Ungvár és Munkács. ~ Megnyílt a Nagyszőlős (kárpátukrán oldal)–Tiszaújlak (magyar oldal) határátkelőhely.

1938. december 18. Megkezdődtek a tárgyalások a szlovák és a kárpátukrán kormány között a határkérdésről. A kárpátukrán álláspont, hogy a határmegvonásnál a néprajzi határt vegyék figyelembe.

1938. december 21. MTI-hír: „*Ruszinszkóban is megkezdődtek a szigorú zsidóellenes intézkedések.*”

1938. december 22. MTI-hír: „*Tegnap cseh és ukrán katonák Ungvárnál átlépték a határt. A [magyar] katonai hatóságok utasították a lapokat, hogy az eseményről írni nem szabad.*” ~ A „*felszabadult magyar Felvidéken*” megindult a polgári közigazgatás, életbe léptek az országos érvényű megyei közigazgatási jogszabályok, kivéve a pénzügyi közigazgatást és a társadalombiztosítással kapcsolatos kérdéseket. Ung vármegye, Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék főispánja Korláth Endre, Ungvár polgármestere Peltsárszky Imre, Munkács város kormánybiztosa Nemes József. ~ Bacsinszki Edmund volt kárpátukrajnai miniszter eperjesi nyilatkozatából: „*A bécsi*

döntés következtében a Magyarországhoz visszacsatolt területek és városok nagyon súlyos veszteséget jelentenek a Ruszínföld részére. A legnagyobb gondot a közlekedés okozza. Nincs vonatunk, ami mindent megmond.” Bacsinszki hangsúlyozta: „a ruszin kérdés elsősorban gazdasági és nem politikai kérdés.” ~ MTI-hivatalos: „Királyházán összeült a magyar–ruszin határmegállapító bizottság. A tárgyalások során megállapodtak abban, hogy helyreállítják a ruszinszkói vasúti forgalmat azzal a feltétellel, hogy Magyarország hasonló intézkedéseket tesz. A magyar bizottság fenntartotta a választ amíg kormányától a hozzájárulást meg nem kapja.”

1938. december 29. A prágai kormány visszautasította Révai Julij kárpátukrán miniszter arra vonatkozó előterjesztését, hogy a tartomány neve hivatalosan Kárpáti Ukrajna legyen.

1938. december 30. A Magyar Nemzeti Párt („a ruszinszkói magyar párt”) küldöttsége felkereste Volosin Avgusztin miniszterelnököt és a Kárpátukrajnában élő magyarok nevében hűségnyilatkozatot tett. ~ A huszti kormány elrendelte, hogy a Podkarpatszka Rusz mellett a terület hivatalos megnevezésére használható a Kárpáti Ukrajna is.

1938. december 31. Volosin Avgusztin miniszterelnök beadványt intézett a prágai igazságügy minisztériumhoz, melyben kifejtette, hogy egyetért Bródy András szabadon bocsátásával, amennyiben a volt miniszterelnök azonnal elhagyja Cseh-Szlovákia területét. (Bródy bebörtönzésének legfőbb oka az volt, hogy követelte: népszavazással döntsék el Ruszinszkó hovatartozását.)

1939. január 1. Volosin Avgusztin miniszterelnök nyilatkozata a *Lidové Noviny* c. lapnak: Huszton a közeljövőben kárpátukrán egyetemet állítanak fel, kiküszöbölik a Prága és Huszt közötti félreértéseket. ~ A varsói *Gazeta Polska* megállapította: Lengyelországnak jobban megalapozott igényei vannak Kárpátukrajnára mint Cseh-Szlovákiának. ~ A Felvidéken életbe lépett a polgári igazságszolgáltatás (6.900/938. sz. M. E. rendelet, kelt 1938. december 21-én).

1939. január 2. Az MTI idézte a varsói *Dziennik Narodni* c. lapot: a kis ruszin államot nem lehet fenntartani, mert ehhez nem rendelkezik sem megfelelő közlekedési útvonalakkal, sem természetes gazdasági feltételekkel. A kis állam csak azért keletkezett, mert Németországnak orosz terveivel kapcsolatban szüksége volt rá.

1939. január 5. Az MTI idézte a varsói *Nasz Przegląd* c. zsidó lapot: „Prága most Berlin parancsainak engedelmeskedik és kénytelen hatalmas összegeket befektetni ebbe a szegény terméketlen országba. Utakat, vasutakat, kórházakat épít ma Prága Ruszinszkóban.” ~ A Volosin-kormány elrendelte „a magyaroktól megszállt területekről menekültek lajstromba foglalását.”

1939. január 6. A Beck–Ribbentrop találkozó reggelén Munkács külterületén, Oroszvégen európai sajtóvisshangot kiváltó fegyveres határincidens tört ki a magyar és a csehszlovák katonaság között („vízkereszti csata”). Még aznap a városba érkezett Jaross Andor tárca nélküli felvidéki miniszter. A magyar fél szerint „a csehszlovák reguláris és az ukrán szabadcsapatok” intéztek támadást a város ellen, rálöttek a magyar parlamenterekre is, egyikük könnyebben megsérült. A másik oldal hivatalos jelentése szerint az összetűzést a magyarok provokálták. Berlinben az incidenst „helyi fegyveres alakulatok önkényes tettének” tekintik. *Január 8-án* temették az áldozatokat Munkácson. Jelen volt Jaross Andor felvidéki tárca nélküli mi-

niszter, aki utána Beregszászba látogatott. Munkács város az ügyben küldöttséget menesztett Imrédy Béla miniszterelnökhöz (a küldöttség tagja volt többek között R. Vozáry Aladár): hasson oda, hogy hasonló esetek ne ismétlődhessenek meg. A miniszterelnök a küldöttséget *január 9-én* fogadta. *Január 10-én* Órhegyalján a felek kicserélték a foglyokat. *Január 13-án* az ügyben magyar–cseh katonai bizottság kezdte meg a tárgyalásokat. A magyar bizottság vezetője Andorka Rudolf vezérkari ezredes. *Január 14-én* helyszíni szemlét tartottak. *Január 15-én* Munkácson tiltakozó gyűlés volt a „*vízkereszt csata*” miatt. Jelen volt többek között Majoros István, a Magyar Nemzeti Szövetség és Fall Endre, a Magyar Revíziós Liga vezetője. A gyűlés résztvevői táviratot intéztek B. Mussolinihez és A. Hitlerhez.

1939. január 7. A magyar hatóságok elzárták a Szatmárnémeti–Huszt közti vasútvonal magyar területre eső szakaszán (a Romániából Kárpátukrajnába érkező élelmiszer szállítmányok útja).

1939. január 8. A cseh katonaság lezárta a határokat a demarkációs vonal mentén, útlevelel sem lehet magyar területre lépni. ~ A Volosin-kormány küldöttei Budapestre érkeztek. Az MTI-szerint a közös határmegállapító bizottság ülésén 25 kárpátukrajnai községet ajánlottak fel cserébe Munkácsért és Ungváért, a magyar kormány azonban elvben sem hajlandó a kérdésről tárgyalni. A kárpátukrán sajtószolgálat cáfolta a hírt. ~ Huszton megalakult az Ukrán–Német Társaság. Elnök: Révai Fedor. A cél: a két nép közeledése és kölcsönös elismerése.

1939. január 10. A csehszlovák külügyminisztérium tiltakozott a magyar kormánytól amiatt, hogy a *január 7-ről 8-ra* virradó éjjel magyar katonák Ungvártól délkeletre, Dohvánál (Unghosszúmezónél) átlépték a demarkációs határt és lőfegyverüket is használták.

1939. január 12. Volosin Avgusztin miniszterelnök február 12-ére kiírta a választásokat Kárpáti Ukrajnában. A jelölőlisták benyújtásának határideje a választási bizottság elnökehez január 22., ám e napig a választási bizottság elnökének kinevezése nem történt meg, a választásokról és a listák leadásának határidejéről szóló határozatot csak egy héttel az aláírás után hozták nyilvánosságra. ~ Kelet-Szlovákia és Kárpátukrajna között megszűnt az áruforgalom.

1939. január 13. Klimpusz Dmitro kérte a kárpátukrán kormányt, hogy fegyverezze fel a Szics-gárdát. Volosin Avgusztin miniszterelnök egyelőre ingadozik és a cseh hadsereg sem szolgáltatta ki a fegyvereket. ~ Ungváron népszámlálást tartottak. A városnak eszerint (Gerénnyel és Radvánccal együtt) 22687 lakosa van, ebben a számban benne vannak a menekült státusszal rendelkezők is. A statisztika szerint mintegy 12000 cseh és ukrán tisztviselő hagyta el Ungvárt.

1939. január 15. Munkácson a magyar hatóságok elrendelték az „*idegen neveket viselő*” utcák nevének megváltoztatását. ~ Kettéválasztották Ung és Szabolcs k. e. vármegyéket.

1939. január 16. Emil Hácha köztársasági elnök a kárpátukrán kormány belügyminiszterévé nevezte ki Lev Prchala tábornokot. Huszti tiltakozásra néhány napon belül kompromisszumos megoldás született: Prchala a közlekedésügyi tárcát kapta meg.

1939. január 17. A prágai német konzulátus vezetője arról tájékoztatta kormányát, hogy Volosin Avgusztin kárpátukrán miniszterelnöknek a február 12-én esedékes választások után szándékában ál Berlinbe utazni és személyesen köszönetet mondani Adolf Hitler kancellárnak, hogy elősegítette az autonóm Kárpáti Ukrajna létrejöttét és morálisan támogatta annak fejlődését. ~ A kárpátukrán sajtóiroda közlése szerint „Magyarország belsejéből magyar csapatok indultak Kárpáti Ukrajna déli határai felé. A határ mentén lengyel részről is csapatösszevonás történt.” Az MTI január 24-i közlése londoni értesülésekre hivatkozva: „Magyarország Lengyelország segítségével el akarta foglalni a Ruszínföldet és fegyveres bandákat küldött át a határon. A cseh 12. hadtest védte a Ruszínföldet a magyarok és a lengyelek ellen.”

1939. január 18. Az autonóm kormány határozatot hozott az Ukrán Nemzeti Egyesület (Українське Національне Об'єднання) létrehozásáról. Az egyetlen politikai erő, az állampárt volt ez Kárpáti Ukrajnában. A programból: a szellemi élet minden területe, az iskola, a sajtó, a mozi, a színház, minden szellemi termék és azok megteremtői, a nemzet fizikai és erkölcsi építői szigorú állami ellenőrzés alá kerülnek. A nemzet tanítói, újságírók, írók, művészek, a nemzet szellemi értékeinek megalkotói csak fajtisza ukránok lehetnek. Az UNO feladata, hogy elősegítse az Ukrán Nemzet politikai, etnikai, nemzeti és gazdasági egységét. A szervezet követendő mintának tekintette a németországi náci pártot. Az UNO hivatalos lapja a *Нова свобода*, amely többször sajnálattal szögezte le: nálunk még nem született meg sem az ukrán Mussolini, sem az ukrán Hitler. ~ A huszti tanügyi hatóság körlevélben elrendelte, hogy a tanítói kar köteles a Proszvita Egyesületben, a helyi ukrán nemzeti tanácsokban, szövetkezetekben és a Szics védelmi szervezetben közreműködni.

1939. január 19. A Szics vezetése Huszton titkos tanácskozáson úgy döntött, hogy március közepe táján átveszik a hatalmat az autonóm kormánytól.

1939. január 21-től a Szics-gárda és a huszti rendőrség együtt látta el a határvédelmet.

1939. január 22. Kárpátukrajnában méltatták a Csehszlovákiához való csatlakozás 20. évfordulóját. ~ Ungváron társadalmi szervezet alakult Magyar–Ruszin Szövetség néven. Díszelnökök: Bródy András, Ilniczky Sándor, Kalmár Marián. Ügyvezető elnök: Zsoldos Béla. A szövetség célja: a magyar–ruszin testvériség gondolatának ápolása, kulturális kapcsolatok fenntartása. A csehszlovák külügyminisztérium feljegyzése Ribbentrop német külügyminiszternek német katonai vezetőkkel folytatott e napi megbeszéléséről: „Azáltal, hogy az ukrán kérdés megélénkült, döntő csapást lehetne mérni Lengyelországra, de a körülményekhez képest komoly nehézségeket lehetne okozni Oroszországnak is. Erre az összefüggésre való tekintettel megvalósítható lenne a német keleti politika ideális célja, Nagy-Ukrajna megteremtése, amely Oroszország és Lengyelország túlnyomóan ukránok lakta területeit foglalná magába együtt a csehszlovák Kárpátukrajnával.” Németország az egész keleti térség feletti uralomra törekszik. „Németország tudatában van annak, hogy ezt a célt csak szakaszosan lehet elérni. Az első lépés a nagy-ukrán probléma megoldása, a kiindulás Kárpátukrajna”.

1939. január 22–23. Beregszászban, Munkácson és Ungváron járt Imrédy Béla miniszterelnök, Kunder Antal kereskedelem-, közlekedés- és iparügyi miniszter, Patoky Tibor miniszterelnökségi államtitkár.

1939. január 24. A cseh katonaság és a Szics-gárdisták felrobbantották saját Ungvár környéki védelmi állásaikat. ~ A kárpátukrán kormány belügyminisztere elrendelte, hogy mindenütt, ahol „szükséges”, fel kell függeszteni a települések önkormányzatát, az ügyek vitelével kormánybiztost (kommisszárt) kell megbízni.

1939. január 25. Révai Julij kárpátukrán miniszter újságírók előtt kijelentette, hogy a magyar párt nem vesz részt a választásban, mert „szétforgácsolódása és egyenetlenkedése következtében nem tudott kellő időben jelöltilistát felállítani.” Hokky Károly cáfolta az állítást. ~ A m. kir. posta a kárpátukrán kormánynak azt az ajánlatot tette, hogy Kárpátukrajna és Magyarország között létesítsenek telefon és távíró összeköttetést. A huszti kormány az ajánlatot elfogadta.

1939. január 26. Budapesten összeült a magyar–cseh/ukrán határkiigazító bizottság. A kárpátukrán küldöttség javasolta, hogy Volosin bodrogközi birtokát cseréljék ki a nagyszöllösi Perényi-birtokkal.

1939. január 28. Hokky Károly kárpátaljai szenátor interpellációt jegyeztetett be az Egyesült Magyar Pártnak Kárpátukrajnában történt betiltása és a magyarságnak a választásokból való erőszakos kirekesztése miatt. Az ügyben Esterházy János országos elnök is tiltakozott Hácha Emil köztársasági elnöknel. Esterházy pozsonyi nyilatkozata a kárpátaljai magyarságnak a választásokon tanúsítandó magatartásáról: „A kárpátaljai magyarság a választásokon nem szavazhat pozitív értelemben úgy mint a szlovákiai magyarság tette a múlt év december 18-i választásánál. Az előzmények után a kárpátaljai magyarságnak ez a magatartása teljesen érthető és természetes.”

1939. január 29. Az Óslakó írta: „Munkácsról eddig, a volt cseh lakosságon kívül 2500-an távoztak el, főként olyan zsidó vallású polgárok, akik a cseh megszállás idején az idegenből, sokszor messze földről költöztek be Munkácsra.”

1939. január 31. A Szics-gárda zsidópogromot hajtott végre Kövesligeten.

1939. január Telefon-összeköttetés létesült Ungvár–Perecseny, Ungvár–Huszt, Munkács–Szolyva, Debrecen–Huszt vonatkozásban. ~ Volosin Avgusztin kárpátukrán miniszterelnök tudatta a prágai menekültügyi és kivándorlási hivatallal, hogy kész zsidó menekülteket befogadni. ~ Magyarország és Cseh-Szlovákia megállapodást kötött a politikai foglyok cseréjéről. Volosin megtagadta a börtönökben és a táborokban fogva tartottak szabadon bocsátását.

1939. február 1. Berlinben döntöttek az új német konzulátusok megnyitásáról, többek között a cseh-szlovákiai Huszton. ~ A cseh/szlovák tisztviselők egy része megkezdte a készülődést Huszt, Nagyszöllös, Podhering, Beregszentmiklós és Perecseny elhagyására.

1939. február 2. Volosin Avgusztin miniszterelnök a következő körlevelet adta ki: Kárpáti Ukrajnában a német nép tagjai, függetlenül állampolgárságuktól, nemzetiszocialista alapon német pártokat szervezhetnek, szabadon használhatják a horgokeresztes jelképet.

1939. február 3. Prágában a magyar követ átnyújtotta a külügyminiszternek a budapesti kormány szóbeli jegyzékét, amelyben tiltakozott a „kárpátorosz” kormány eljárásmódja ellen, amiért visszautasította a magyar kisebbség jelöltjeinek lajstro-

mát és többeket letartóztatott, akik ezen a lajstromon szerepeltek. A magyar jegyzék a többi között megállapította, hogy ez az eljárás mód ellentétben áll a bécsi döntőbírói ítélet 5. pontjával.

1939. február 7. Megindult a Kőrösmező–Prága vasúti forgalom (magyar területen keresztül). ~ Sikertelen merénylet következett el Lev Prchala tábornok ellen.

1939. február 8. Lev Prchala Kárpáti Ukrajnában statáriumot és ostromállapotot hirdetett ki. ~ A Német Távirati Iroda jelentése szerint „*az első munkáscsoport elhagyja Ruszinszkrét, hogy Németországban munkát vállaljon*”.

1939. február 9. Helyreállt a vasúti összeköttetés Ungvár és Uzsok (Ókemencén keresztül), Nagyszőlős és Kovácsrét, Szentmiklós és Nagyszőlős (Bátyun keresztül) között. A vasúti forgalom hivatalos megindítása alkalmából Ungvárra érkeztek a Budapesten tárgyaló magyar–cseh/szlovák–kárpátukrán vegyes bizottság tagjai.

1939. február 10. A mintegy 13000 főnyi kárpátukrajnai románság nemzeti tanácsot alakított. Volosin Avgusztin miniszterelnök a Román Nemzeti Tanácsnak írásban megígérte a román kisebbség minden politikai és közművelődési jogának tiszteletben tartását.

1939. február 11. Három hónapos szünet után helyreállt a vasúti összeköttetés Prága és Huszt között.

1939. február 12. Kárpáti Ukrajnában megtartották a választásokat a szojmba. A választásra jogosultak 92,5 százaléka (265072 fő) járult az urnákhoz, közülük az UNO-ra szavazott 92,4% (244992), ellene 6,7% (17752), érvénytelen szavazat 0,8% (2328). A terület 187 településén kitzútték a fehér zászlókat, a kormány tájékoztatása szerint ezeken a helyeken a lakosságnak 98 százaléka támogatta az UNO-t.

1939. február 15. Bródy András volt miniszterelnök elhagyta a pankráci börtönt annak köszönhetően, hogy „*a kárpátukrán kormány politikai közkegyelmet határozott el a választási győzelem megünneplésére.*” Találkozott Emil Hácha köztársasági elnökkel, majd kormányköltségen a Tátrába utazott gyógykezelésre.

1939. február 16. Magyarországon Teleki Pál alakított kormányt.

1939. február 20. A zimiri hágón keresztül lehetővé vált a közlekedés Kárpátukrajna és Lengyelország között.

1939. február Helyreállt a telefonösszeköttetés Kárpáti Ukrajna és Cseh-Szlovákia nyugati területei között. ~ Volosin Avgusztin miniszterelnök a *Нова свобода* hasábjain keresztül kérte a világban élő ukránokat, hogy jövedelmük 1%-ának felajánlásával segítsék Kárpáti Ukrajna újjáépítését.

1939. március eleje R. Vozáry Aladárt magánkihallgatáson fogadta Horthy Miklós kormányzó. ~ Kossey János lett Ung vármegye alispánja. ~ Egyre kevesebb menekülő érkezik Kárpátukrajnából. Ungváron jelenleg 1700-an tartózkodnak.

1939. március 1. Budapesten a magyarországi református egyház zsinata elfogadta „*A Magyarországhoz visszacsatolt területeken levő református egyházi önkormány-*

zati testületnek a magyarországi református egyház többi részével való egyesülése végrehajtásáról szóló II. tc.”-t (Horthy kormányzó jóváhagyása október 28-án).

1939. március 3. A Kárpáti Magyar Hírlap Kontratovics Irenej által írt vezércikkéből: *„Megvizsgálni minden közéleti szereplőnek a priuszát. De kivétel nélkül. Nem fátyolt borítani a múltra, de éppen le a fátyollal, levakarni a „hazafias” mázt a sötétben lappangó becsületesvilkosokról.”*

1939. március 4. Közzétették a 2.550/939. sz. kormányrendeletet, amely elrendeli a visszacsatolt felvidéki területen a csehszlovák földbirtok-politikai intézkedések felülvizsgálatát.

1939. március 5. Ungvárra érkezett Bródy András. A városban ünneplő tömeg fogadta. Bródy beszéde (idézte a *Magyar Nemzet* március 7-én): *„Ami a közelmúltban velem és ruszin népemmel történt, történelmünk igen szomorú korszaka. Tudjuk azonban azt, hogy a nemzetek történelme szenvedéseken épül fel és szenvedés nélkül nincs megváltás. Azt hiszem azonban, hogy senki sem veszi rossz néven, ha bizonyos időre vissza akarok vonulni a politikai élettől, meg akartok pihenni kissé, annál inkább, mert az új viszonyok közepette itt, Magyarország területén mint cseh-szlovák állampolgár, vendégnek érzem magam. Ezzel a vendégjoggal semmi körülmények között sem akarok visszaélni. Politikai barátainak és híveimnek egyet mondhatok csak, hogy ki-ki a maga helyén, akárhol helyezkedett is el, becsületesen, öntudatosan és férfiasan teljesítse honpolgári kötelességét. Azonban ne feledjék el, hogy mint egyesek és személyek csak kis, apró részei a nagy nemzeti testnek és minden emberi élet csak annyiban bír értékkel, amennyiben szolgálja az egész nemzettest életét.”*

1939. március 6. Emil Hácha köztársasági elnök megerősítette tisztségében Avgusztin Volosin miniszterelnököt és Lev Prchala belügyminisztert, leváltotta Julij Révai minisztert (amiért a hónap elején a föderatív kormány engedélye nélkül utazott Berlinbe) és helyébe Sztepan Klocsurakot nevezte ki. ~ A kárpátukrán kormány a prágai minisztériumon keresztül panaszt tett a magyar kormánytól a magyar propaganda miatt.

1939. március 8. Volosin Avgusztin miniszterelnök nyilatkozata szerint Kárpátukrajna lakossága 640000 fő, ebből ukrán 75%, zsidó 12,75%, magyar 4,06%, cseh és szlovák 3,75%, német 1,04%. ~ A magyar parlamentben Fenczik István interpellált a kárpátoroszkok önrendelkezési jogának biztosítása érdekében. ~ A magyar parlamentben Hubay Kálmán bejelentette a Nyilaskeresztes Párt megalakulását.

1939. március 9. A prágai német követség titkára, Hoffmann Hamilkar lett a huszti német konzul. ~ Különvonattal több mint ezer ruszin munkást vittek Németországba. ~ Rudolf Beran cseh-szlovák miniszterelnök lemondatta a szlovák kormányt (Tisót). Az új szlovák miniszterelnök Karl Sidor.

1939. március 10. Emil Hácha köztársasági elnök elrendelte a szojm összehívását Huszton március 21-ére, de Avgusztin Volosin miniszterelnök kérelmére az időpontot március 15-re módosította. ~ Budapesten a minisztertanács ülésén elhatározták, hogy a német hadsereg Csehszlovákiába történő bevonulása, illetve Szlovákia függetlenségének kikiáltása esetén a honvédség megszállja Kárpátalját, akkor is, ha ehhez a németek nem járulnak hozzá.

1939. március 11. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „a románok lezárták a ruszinszkói határt. Határátlépési igazolvánnyal csak indokolt esetekben engedik át a csehszlovák állampolgárokat.” ~ Budapesten Ruszin Hét (a Magyar Nemzet szerint „ruszin szabadságnapok”) vette kezdetét.

1939. március 12. Adolf Hitler kancellár a berlini magyar követ révén értesítette a magyar kormányt, hogy el fogja ismerni Szlovákia függetlenségét, de a kárpátukrán kormánynak 24 óráig nem ad hasonló elismerést. Magyarország ez idő alatt megoldhatja a rutén kérdést.

1939. március 13. J. Beck lengyel külügyminiszter a varsói szenátusban bejelentette, hogy Lengyelország támogatja Magyarország ruszínföldi követeléseit. ~ A kárpátukrajnai csehszlovák hatóságok szigorú határozatot rendeltek el a lengyel határ mentén.

1939. március 14. J. Tiso miniszterelnök bejelentette az önálló Szlovák Köztársaság megalakulását. Másnap a német hadsereg megszállta Cseh- és Morvaországot. Március 18-i szovjet külügyi jegyzék szerint „a német kormány tettei jeladásul szolgáltak a magyar csapatoknak a Karpatszka Ruszba való durva betöréshez és a lakosság elemi jogainak megsértéséhez.” ~ Hajnali háromkor a Szics-gárda Huszton körülvette a kormányt, a csendőrség, a posta székházát, a vasútállomás épületét, megtámadott több katonai objektumot. A cseh katonaság fegyverrel állította helyre a rendet, számos Szics-tag életét vesztette, illetve gyorsított eljárással internálták őket. ~ MTI-hír: „a magyar–ruszin határ mentén csaknem az egész határ hosszában lövöldözés hallható”. A magyar katonaság Bély Alajos parancsnoksága alatt a reggeli órákban három irányban lépte át a demarkációs vonalat: 1. Fancsikánál a Nagyszöllös–tiszaújlaki út mentén (súlyos harcok voltak a Salánk és Feketepatak közötti vasútvonal mentén), 2. Munkácsnál Szolva irányába (10 órára az 1. lovas dandár megszállta a Munkács környéki magaslatokat (Órhegyalját), Szentmiklós alatt állt), és 3. Ungvár körzetében (a 26. honvéd zászlóalj elérte Nevickét). ~ 20 órakor Volosin Avgusztin miniszterelnök beszédet mondott a huszti rádióban: Polgártársak és polgártársnők Kárpáti Ukrajnában! A szlovák parlament megszavazta a függetlenséget, a mi szojmunk pedig hivatalosan ki fogja kiáltani függetlenségünket. A szojm végső döntéséig az autonóm kormány nyilvánítja ki függetlenségünket. A független Kárpáti Ukrajna kormányának tagjai: Volosin Avgusztin miniszterelnök, Révai Julij külügyminiszter, Pervuznik Jurij belügyminiszter, Klocsurak Sztepan gazdasági miniszter, Brasczajko Julij pénzügy- és kommunikációs miniszter, Dolinai Mikola egészségügy- és szociális miniszter. Éjszaka távirat ment Berlinbe: megtörtént a független Kárpáti Ukrajna kikiáltása, amely számít arra, hogy a birodalom védelmében részesíti. Egyidejűleg Volosin utasította a csendőrséget, hogy fegyverezze fel a Szics-gárdát. ~ Lengyel oldalról megerősítették a határ őrzését, kommunikében tiltakoztak minden olyan hír ellen, amely esetleges beavatkozásukat jósolná. ~ A prágai kormány elfogadta a magyar kormány ultimátumát, amely azt követelte, hogy vonják vissza Kárpátaljáról a cseh csapatokat. Ennek következtében Lev Prchala tábornok, aki ezen a napon megszűnt a Volosin-kormány tagja lenni, megtette a szükséges intézkedéseket, hogy a cseh csapatok visszatérjenek Csehországba. A kivonulás az esti órákban kezdődött meg. A 23 órakor kiadott jegyzék szerint: a cseh csapatok kiűrték Kárpátukrajnát, de a magyar nemzetiségűeknek nem adják meg a jogot, hogy fegyveres alakulatokat szervezzenek önvédelmi célból. ~ Délben Horthy Miklós kormányzó fogadta a Magyarországi Ruszinszkóiak Egyesületének küldöttségét, melyet Sztojka

Sándor munkácsi görög katolikus püspök vezetett. A küldöttség ezután Teleki Pál miniszterelnökhöz ment.

1939. március 15. *A reggel órákban* Volosin Avgusztin miniszterelnök ismételtlen Berlinhez fordult azzal a kérdéssel: a birodalom eladta-e Kárpáti Ukrajnát vagy sem? A külügyminisztériumból ebéd után érkezett meg a válasz: ne álljanak ellent a magyar beavatkozásnak, mert Németország a jelen helyzetben nem terjesztheti ki Kárpáti Ukrajnára a protekturátust. ~ Csáky István magyar külügyminiszter felszólította Volosin Avgusztin kárpátukrán miniszterelnököt, hogy „*a vérontás elkerülése végett az általa eddig de facto gyakorolt hatalmat adja át a bevonuló magyar hadsereg parancsnokának*”. A válaszára a külügyminiszter 20 óráig adott határidőt. (Az MTI közleménye szerint Csáky külügyminiszter Volosinhoz intézett táviratára a kárpátukrán miniszterelnök azonnal válaszolt. A magyar kormány tudomására hozta, hogy küldöttséget indított el Budapestre és kéri a hadműveletek megszüntetését. Csáky értesítette Volosint, hogy a küldöttséget várja, a hadműveletek felfüggesztése azonban, miután már a katonaság megindult, technikai okokból lehetetlen. Annak a reményének ad kifejezést, hogy Volosin úgy is mint egyházi férfiú mindent el fog követni a fölösleges vérontás megakadályozására.) ~ A honvéd vezérkar főnöke *12 órákor* a következő hivatalos jelentést adta ki: „*A magyar csapatok előnyomulása a ruszin területen március 15-én tovább haladt. Prchala tábornok hadikövetet küldött a magyar lovasdandár parancsnokához és a cseh erők elvonulására öt napi haladékat kért. - A m. kir. honvéd vezérkar főnöke azonnali fegyverletételt követelt. Az ezirányú tárgyalások folyamatban vannak.*” Az MTI szerint „*az Erdős-Kárpátok megszállása komoly ellenállás nélkül megy végbe*”. ~ *15 óra 20 perckor* Huszton megkezdte munkáját Kárpáti Ukrajna első és utolsó szojmja. (Az elfogadott 1. sz. törvény többek között kimondta: a terület független állam, hivatalos megnevezése Kárpáti Ukrajna, államformája köztársaság az élén az elnökkel és a választott szojmmal, a hivatalos nyelv az ukrán, a hivatalos színek a kék-sárga, a címerpajzs jobb oldalában piros alapon egy medve, a bal oldalon négy kék és sárga sáv, Szent Vlagyimir nagyfejedelem jelképe (a trezub), a középső fogán keresztlet. Az állami himnusz a Scse ne vmerla Ukrajina... .) A szojm bezárása után Volosin Avgusztin miniszterelnök azonnal összehívta a minisztertanácsot, amelyen többek között a következőket mondta: a reguláris magyar hadsereg vonult fel ellenük, az ellenállás értelmetlen, Ukrajna ügye munkát kíván tőlünk és nem a halálunkat. Volosin Budapestre küldte Brascasajko Julijt és Dolinai Mikolát, illetve Szlovákiába Klocsurak Sztepant. Pervuznikot megbízta, hogy maradjon a helyén és várja be a magyar hadsereget, rendezze türelemmel a felmerülő problémákat. A többi kormánytag szabad kezet kapott a cselekvésre. Volosin maga azonnal Nagybockóra utazott. (A városban maradt kormánytagokat a huszti német konzulátus vette védelmébe.) ~ A honvéd vezérkar főnökének hivatalos jelentése szerint *20 órára* a magyar csapatok elérték „*a Tisza völgyében Vércze, a Borzova völgyében Cserhalom, a Latorca völgyében Szolyva és az Ung völgyében Ókemence vonalát. A mai napon több mint 100 község jutott a honvédség birtokába, közte Nagyszöllős, Királyháza, Szentmiklós, Nevicke.*” A legsúlyosabb harcokra Huszt előtt, a Tisza jobb partján elterülő Vörös mezőn került sor. Szics-gárdisták, csehszlovák katonaság, de főként gimnáziumi tanulók álltak szemben a magyar hadsereggel. A fogságba esettek többségét a helyszínen, a többieket néhány nap múlva Sztatina határában kivégezték. ~ Este a magyar rádióban Sztójka Sándor munkácsi görög katolikus püspök intézett beszédet „*a ruszin néphez*”. ~ *23 órákor* Lev Prchala közölte Husztról, hogy a kárpátukrajnai csehszlovák hadsereget a birodalmi hadsereg részének tekinti, mivel Csehország és Morvaország hivatalosan a birodalom joghatósága alá került. A kárpáti Szics szervezet hozzátartozik ehhez

a hadsereghez. ~ Napközben a Magyarországi Ruszinszókiai Egyesülete Budapesten nagyszabású ünnepséget szervezett, melyen részt vett Sztójka Sándor, a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye püspöke is, Teleki Pál miniszterelnök négy szemközt találkozott Bródy Andrással. A Központi Orosz Nemzeti Tanács budapesti ülésén felhívta a magyar kormányt, hogy „*a ruszin nemzet nemzeti mivoltának, szabad fejlődésének, önkormányzatának, valamint gazdasági megélhetésének biztosítása céljából haladéktalanul szállja meg csapataival Podkarpatszka Ruszt.*” Aláírták: Kaminszky József elnök, Földesi Gyula, Marina Gyula, Demkó Mihály, Hajovits Péter, Spák Iván.

1939. március 16. Délben Volosin Avgusztin miniszterelnök Stefán Avgusztin és néhány kormánytisztviselő kíséretében Máramarosszigetnél román területre érkezett és hivatalosan felkérte a román kormányt a közbelépésre. (Április 3-i zágrábi nyilatkozatában Volosin ezt cáfolta.) A Szics-gárda kinyilvánította, hogy Volosin „*elárulta*” Nagy-Ukrajnát, emiatt megkezdi a védelem megszervezését. (Március 17-én a miniszterelnök tovább utazott Kolozsvárra. Március 18-án a berlini kárpátukrán sajtóiroda azt közölte, hogy Volosin és miniszterei továbbra is Kárpátukrajnában, Rahón tartózkodnak, de ez nem volt igaz.) ~ A kárpátukrán kormány külügyminisztere a következő táviratot intézte a Berlinben akkreditált valamennyi nagykövethez: „*Az ukrán határon 4 nap óta folyik a vér a hadüzenet nélküli háborúban. A kárpátukrán kormány nevében kérem magas kormányuk közbelépését a magyar kormánytól, hogy a kárpátukrán kérdést diplomáciai úton, ne pedig fegyveres erővel rendezzék.*” ~ A 15 óra 20 perces honvéd vezérkari jelentés: Bély Alajos csapatai elérték Vereckénél a lengyel határt, a 19 óra 05 perces: Huszt – heves harcok árán – magyar kézre került, a katonaság Dolha és Perecseny alatt áll, 23 óra 15 perckor a honvédség bevonult Técsőre. ~ A Népszava e napi száma kiemelte, hogy Ruszinszót nem csak politikai szükségszerűség, de a közös társadalmi múlt, népének akarata és gazdasági okok kötik egybe Magyarországgal. „*A világ közvéleménye megnyugvással veszi tudomásul a Magyarország részéről tett intézkedéseket.*” ~ A Német Távirati Iroda szerint Románia Kárpátukrajna megszállását „*Erdély bekezdésének*” nevezi. Románia elvi álláspontja: „*senkitől semmi követelnievalója és senkinek semmi adni valója nincs.*” ~ A délutáni órákban megszakadt a vasúti összeköttetés Halmi és Máramarossziget között, mert „*a románok felszedték a vasúti síneket*”. Másnap a román kormány megtiltotta, hogy a Kárpátukrajnából menekülők, különösen a zsidók, román területre lépjenek. A menekültáradat nem áll meg, március 17-re a száma megközelítette az 5 ezret. Közben a kárpátaljai románok kérték a román kormányt, hogy tegyen meg minden szükséges intézkedést „*szabadságuk garantálása érdekében*”. Március 18-án több kárpátaljai község határozatot szavazott meg, melyben kérte a Ruszinföld Romániához csatolását. Ugyanaznap a románok hermetikus határozatát állítanak fel, a határőrségnek magukat megadó katonákat internálják. ~ Teleki Pál miniszterelnök a képviselőház ülésén bejelentette, hogy Kárpátalja visszafoglalása után a ruszinok („*a testvér rutén nép*”) autonómiát fognak kapni. ~ Ezen a napon megalakult a Német Birodalom Cseh–Morva Protekturátusa, az önálló cseh-szlovák állam megszűnt létezni.

1939. március 17., 17 óra 50 perc: a 14. kárpátaljai zászlóalj Kőrösmezőtől északkeletre elérte a lengyel határt; 22 óra: az ungvári csoportból a 13. kárpátaljai zászlóalj Uzsoknál elérte a lengyel határt. ~ Az erről a napról kiadott Német Távirati irodai jelentés szerint a Szics-gárdisták erőteljes ellenállást fejtenek ki a bevonuló magyar csapatokkal szemben.

1939. március 18., 8 óra (honvéd vezérkari jelentés): „*a csapatok már erősen fáradtak*”. ~ 12 órától „*a felszabadult területen*” katonai közigazgatás lépett életbe. A Szics-gárdisták elszórta továbbra is ellenállást tanúsítanak. ~ Napközben (az előző nap este Budapestről indult különvonattal) Csapon keresztül Munkácsra érkezett Horthy Miklós kormányzó, többek között felkereste a sebesültkórházat, ahol a márciusi harcok szenvedőit ápolták. Innen Beregszászra, Nagyszőlőstre és Husztra indult tovább. ~ 17 órakor Budapesten Teleki Pál miniszterelnök elnökletével értekezlet kezdődött a kárpátaljai önkormányzat előkészítéséről. Jelen volt többek között Keresztes-Fischer Ferenc belügy-, Csáky István külügy-, Tasnádi Nagy András igazságügy, Hóman Bálint VKM-miniszter, Bethlen István, Károlyi Gyula, Darányi Kálmán, Imrédy Béla korábbi miniszterelnökök, Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkár, valamint a MÉP, a Független Kisgazdapárt képviselői, Kornis Gyula kultúrpolitikus, Illés József jogtörténész, a Magyarországi Ruszinszkoikai Egyesületének elnöke, Perényi Zsigmond koronaőr, nagyszőlősi birtokos, a kárpátaljai kormányzó biztosi tisztség várományosa.

1939. március 19. A honvéd vezérkar főnökének 10 órakor kiadott hivatalos jelentése: „*Kárpátalja területének katonai megszállása befejezést nyert.*” ~ A kárpátaljai településeken közzétették a katonai és polgári hatóságok kétnyelvű hirdetményét *Kárpátalja ruszin népéhez!* címmel.

1939. március 20. 18 óra (a honvéd vezérkar helyzetjelentése): „*Seregtesteink a mai napon felvonulásukat befejezték. A megszállt ruszin terület megtisztítása tervszerűen folyik. A mai nap folyamán még egyes helyeken mutatkoztak Szics tagok [...], fegyveresen azonban már nem léptek fel.*” ~ Ezen a napon Volosin Avgusztin Belgrádba érkezett. ~ Horthy Miklós kormányzó kiáltványt intézett Kárpátalja népéhez. ~ Lengyel vezérkari tisztek érkeztek Ungvárra.

1939. március 20. körül A magyar kormány „*Kárpátalja most felszabadult ruszin többségű területének kormánybiztosává*” nevezte ki Marina Gyula görög katolikus kanonok, tanítóképzői igazgatóhelyettest. Feladata a „*közigazgatási, politikai, kulturális, egyházi ügyek*” intézése. Június közepétől 1944 őszéig a kormányzóság tanügyi osztály vezetője volt.

1939. március 21. Elszórta még mindig tapasztalható az ellenállás. A magyar hatóságok a Szics-gárdistákat felszólították, hogy amennyiben április 10-ig önként jelentkeznek és beszolgáltatják fegyvereiket, nem lesz bántódásuk és folytathatják polgári életüket. ~ A Magyar Nemzet közölte Horthy Miklós kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök közös kiáltványát Kárpátalja népéhez: „*a rutén népnek a magyar államiság keretén belül meg kell kapnia az önkormányzatot, amelyet azon kívül való életében elérni nem tudott.*”

1939. március 22. Áthaladt Kárpátalján a Budapest–Lwów közti vasútvonal Budapestről indított gyorsvonatának első közvetlen kocsija. ~ 12 órától a honvéd vezérkar főnökének rendelkezése értelmében a katonai közigazgatás alatt álló területre a „*záróvonalon*” keresztül való átlépés az alábbi helyeken engedélyezett: Tiszaujhely, Feketepatak, Salánk, Alsóremete, Munkács, Korláthelmece, Radvác, Ungvár. ~ Munkácsra érkezett Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkár, hogy „*innen indulva bejárja Kárpátalját, tanulmányozza a felszabadult részek politikai, szociális viszonyait és ennek alapján előterjesztést tegyen a magyar kormány-nak.*” A magyar katonaság és csendőrség túlkapasai ügyében értesítette Teleki Pál miniszterelnököt: szükséges, hogy a kormány útját állja az indokolatlanul erőszakos

fellépésnek. Marina Gyula kormány megbízott visszaemlékezéséből: a katonaság úgy viselkedett, mintha ellenséges területet igazgatna. „*Innen származott a mi, minden oldalról megnyilvánult népszerűtlenségünk!*” Ez a probléma más területen is megnyilvánult. Ortutay Tivadar visszaemlékezéséből: „*A hivatalos magyar kormányzat az egyenjogúság alapján igyekezett kormányozni Kárpátalján is, de az oda vezényelt tisztviselők nem mindig értették meg, hogy kell a paragrafusokat emberségesen alkalmazni. Akik közvetlenül érintkeztek a néppel, nem fogták fel kellőképpen munkaterületük jelentőségét s a maguk módja szerint sokszor úgy cselekedtek, mintha gyarmati területen élének.*” ~ A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „*a ruszinföldi járási katonai parancsnokságok hirdetményben közölték, hogy a Ruszinföldön csak a Kurtyák-párt és a Magyar Nemzeti Párt működése van engedélyezve.*” ~ Kuen-Hédervári párizsi magyar követ jelentése Budapestre: „*A francia közvélemény Kárpát-Oroszországba történt bevonulásunkról szóló előhíreket természetesnek találta és nyugodtan elfogadta mint Csehszlovákia felbomlásának logikus következményét [...] A sajtóban nem volt olyan hang, amely Kárpát-Oroszország visszacsatolását elvileg helytelenítette volna.*”

1939. március 23. Munkácsra érkezett Kozma Miklós, az ún. „*rongyos gárda*” szervezője, MTI-elnök. (Meggyőződése szerint Kárpátalja alkalmatlan a teljes autonómiára, legfeljebb részleges autonómiáról lehet szó.) ~ Az MTI közlése szerint a kereskedelemügyi minisztérium Békés megyéből 500 kubikost indított „*Ruténföldre*” útépitési és útjavítási munkálatok végzésére.

1939. március 24. Szlovák repülőgépek intéztek támadást Ungvár, Nagyberezna és Szobránc ellen. A magyar válaszlépés az iglói repülőtér bombázása.

1939. március 25. Ungvárra érkezett Teleki Pál miniszterelnök Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkár, Incze Péter osztálytanácsos és Bródy András társaságában. Innen Szobráncra, Munkácsra, Beregszászra, Husztra, Ökörmezőre, Szolyvára és a Vereckei szorosra vitt az újuk. Teleki elhangzott beszédeiben kiemelte a magyar–ruszin történelmi sorsközösséget, a politikai és lelki kiengesztelődést, a közelmúlt szükséges feledését.

1939. március 28. Budapesten tárgyalóasztalhoz ült a szlovák és a magyar bizottság a kárpátaljai határrendezés ügyében. Előzetesen a pozsonyi kormány külügyminisztere tiltakozó táviratot intézett a magyar külügyminiszterhez a magyar honvédség jogtalan térfoglalása miatt. ~ Popovics Mihály, a Szlovenszkói Ruszin Nemzeti Tanács elnöke a következő táviratot intézte Hitlerhez és Mussolinéhez: „*Kelet-Szlovenszkon élő háromszázezer ruszin nevében legmélyebb hódolattal kérem Főexcellenciádat, kegyeskedjék legmagasabb beleegyezését adni ahhoz, hogy Kelet-Szlovenszko ruszinlakta területei Magyarországhoz csatlakozhassanak.*”

1939. március 30. Honvéd vezérkari közlemény: „*a Kárpátalján meghatározott záróvonal átlépését az eddigi záróvonal átlépési helyeket igazolvány, illetve külön átlépési engedély nélkül engedélyezi mindazoknak, akik a volt trianoni határ és a mostani záróvonal közötti területen laknak, ha otlakásukat megfelelően igazolni tudják.*” (Ungvárról, Munkácsról, Beregszászból igazolvány nélkül lehet Ruszinföldre utazni.)

1939. március 31. A magyar–szlovák kormánytárgyalások utolsó napja a végleges határok megállapításáról. Még 40 községet és körülbelül 45 ezer lakost csatoltak Kárpátaljához, így annak területe 11500 km², lakossága megközelítőleg 600000 fő. Április 1-jén a Kárpáti Magyar Hírlap így írt erről: megszakadtak a magyar–szlovák tárgyalások, ezért „*Kelet-Szlovenszkon honvédeink újabb térfoglalásokat eszközöl-*

tek s miután a Ruszinföld és Szlovenszko határai nincsenek megállapítva, szükségessé váltak bizonyos csapatmozdulatok, melyek a lehetetlen határok újabb kiigazítását célozzák.” ~ A Kárpáti Magyar Hírlap írta: Rómából értesítés érkezett Ungvárra, hogy „a pápa ismét egyesítette a régi munkácsi egyházmegyét és az Ungváron székelő munkácsi püspök jurisdiccióját a bécsi döntés előtt érvényben volt helyzetnek megfelelően, kiterjesztette egész Kárpátaljára”. ~ Csehszlovákia március 15-i megszállására válaszul Nagy-Britannia garantálta Lengyelország határait.

1939. március A magyar–csehszlovák államközi megegyezés szerint „mindazok, akik a trianoni Magyarországon vagy a visszacsatolt területen születtek és 1928. január 1-jétől állandóan azon a területen laktak, automatikusan magyar állampolgároknak tekinthetők.”

1939. április 1. A magyar honvédség Kárpát-csoportjának parancsnoksága – feladata „a felszabadult Kárpátalja területének kormányzása” – *Békességet Kárpátaljának* címmel kiáltványt bocsátott ki.

1939. április 4. XII. Pius pápa magánkihallgatáson fogadta Nyárády Dioniszij apostoli adminisztrátort. ~ Budapesten aláírták a magyar–szlovák határegyezményt (a kárpátaljai határokról). Zemplén és Ung vármegyék szlovákiai részéből 74 község került Magyarországhoz, túlnyomórészt ruszin és szlovák lakossággal. ~ Az e napi minisztertanácsi határozat értelmében „az egyes szakminisztériumok a kárpátaljai területtel összefüggő kérdésekben a miniszterelnökség II. ügyosztályát megkeresni tartoznak, amelynek tisztviselői a ruszinszói autonómia előkészítése, gyakorlati keresztülvitele és a szóban forgó terület viszonyai felől megfelelő személyi és tárgyi ismeretekkel bírnak.” „A közigazgatást a helyszínen vivő katonai parancsnokságok minden személyi vonatkozású intézkedéseikben előzőleg hallgassák meg Marina Gyula kormány megbízottat.”

1939. április 6. A honvéd vezérkar helyzetjelentéséből: Lengyelországban cseh légió szerveződik „cseh emigránsokból, Szlovákiában és Kárpátalján lakó csehbarát szlovákokból, ruszinokból és zsidó fiatalokból”. L. Prchala a kijelölt főparancsnok. Kárpátalján a szervezést „az ungvári lengyel konzulátus tisztviselői végzik”. A szervezkedés központja Lemberg.

1939. április 11. Magyarország kilépett a Népszövetségből. ~ Bródy András rövid Kárpátaljai körútja során a ruszin nemzeti egységre szólított fel.

1939. április 13. MTI-jelentés a magyar honvédség veszteségéről „a ruszin területek megszállásával kapcsolatban”: 72 halott, 164 sebesült, 3 eltűnt személy, 2 fogásba esett.

1939. április 14. Teleki Pál miniszterelnök szűk körű értekezleten felszólította Pataky Tibor államtitkárt, hogy az autonómiára vonatkozóan kérje ki elsősorban az érdekelt kárpátaljai közéleti személyiségek írásos véleményét. A beérkezett vélemények kivonata április 24-én került Teleki elé (javaslattevők: *Vladár Gábor, Bethlen István, Ilniczky Sándor, Fenczik István, R. Vozáry Aladár, Kaminszki József* és mások.)

1939. április 16. Kárpátalján megszűnt a csehszlovák pénz érvényessége. ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: a magyarság ezután „csak a ruszin néppel tud együtt érezni, de annak „vezéreivel” megszakította a lelki kapcsolatokat.”

1939. április 18. Az ugocsei magyar Tiszamente községei (Aknaszlatina, Técső, Visk) azzal a kéréssel fordultak a miniszterelnökhöz és a belügyminiszterhez, hogy rájuk ne vonatkozzon az autonómia.

1939. április 21. Megindult „a magántávbeszélő- és távíróforgalom” Kárpátaljával. ~ Fegyveres határincidens tört ki a Szobránc–Halasd–Remetevasgyár vonalon.

1939. április 23. Szalagcím az Óslakóban: „A ruszin népet öleljük a keblünkre, de a ruszin intelligenciával szemben legyünk óvatosak!”

1939. április 24. Volosin Avgusztin Berlinbe érkezett. ~ Kozma Miklós varsói beszédéből: „Ez év március 16. óta ott messze délen, az Erdős-Kárpátok ormain egymás mellé leszárt lengyel és magyar zászlókat lenget a Kárpátok tavaszi szele. [...] A trianoni béke a feltámadt Lengyel- és megcsonkított Magyarország közé beszúrta a Ruszinszót, mint a csehszlovák állam egyik területét. [...] ez a probléma megszűnt probléma lenni [...] köztudomású, hogy Masaryk és Beneš a Ruszinföldet nem azzal a gondolat-tal akarta Csehszlovákiához csatolni, hogy azt örökre megtartsák, hanem azért, hogy azt alkalmas időben Oroszországnak átengedhessék. [...] Időszerű kérdés, hogy Magyarország milyen berendezést fog adni a Ruszinföldnek. Magyar alapvető tétel, hogy a ruszin terület a magyar Szent Korona integráns része. Ruszinszók van, de ruszin-lengyel határ nincs, csak lengyel–magyar határ: De van Magyarországon ruszin nép és Ruszinföld, amely meg fogja kapni mindazt, amit magyar őszinteséggel nehéz időkben nekik ígértünk és amire szüksége van. Meg fogja kapni mindazokat a szabadság- és egyéb jogokat, amelyek ellenétben a cseh kirakat-autonómiával és a mögötte folyó kizsákmányolással a ruszin nép tényleges, népi és gazdasági szükséglete.”

1939. április 25. A minisztertanács elfogadta a kárpátaljai ideiglenes polgári közigazgatásra vonatkozó rendelettervezet általános teteleit, a május 12-i ülésen meg-egyezős született a részleteket illetően is. Eldöntött tény: a vármegyei önkormányzatok elhagyásával összevont terület élére kormányzói biztost állítanak.

1939. április 28-tól „magyar állampolgárok részére teljesen szabad, külföldi állampol-
gárok pedig a Magyarországra érvényes útleveleikkel a Ruthénföldre is beutazhatnak.”
A kárpátaljai lakosok részére az utazás még korlátozva van.

1939. április Körutat tett Kárpátalján: Telegy Mihály földművelésügyi miniszter, Kunder Antal kereskedelem-, közlekedés- és iparügyi miniszter (jártak többek között Ungváron, Huszton, Aknaszlatinán), Imrédy Béláné, a Magyar a Magyarért Mozgalom védnöke, valamint Kállay Miklós, az Öntözésügyi Hivatal elnöke, hogy a helyszínen tájékozódjon, „milyen lehetőségei vannak a Nagyalföld Kárpátaljáról való vízellátásának.” ~ Kárpátalján járt Szilassy Béla, a felvidéki minisztérium államtitkára, hogy a csehszlovák földreform során elkobzott ingatlanok ügyét vizsgálta. ~ A Budapesti Nemzetközi Vásáron Kárpátaljának külön pavilonja volt. ~ Ung, Bereg, Ugocsa és Szatmár vármegyéket a debreceni postaigazgatóság-hoz osztották be. A helyi viszonyok tanulmányozására Kárpátalján járt Terscsánszky Ákos államtitkár, a m. kir. posta vezérigazgatója, valamint Kuzmics Gábor és Magos Győző. ~ Beregszász képviselőtestülete elhatározta, hogy kérni fogja a település városi rangra emelését.

1939. május 2. A Magyar–Ruszin Nemzeti Tanács (Huszt körönváros Nemzeti Tanácsa) a miniszterelnökhöz folyamodott segélyért, hogy „ki tudja fizetni Huszt ma-
gyar hadsereg által felszabadítása alkalmából megalakult 180 tagú nemzetőrség (a be-

vonuló hadseregnek, csendőrségnek és rendőrségnek segítségére volt gyanús elemek felkutatásában, rendfenntartásban, közvagon megmentésében stb.) díjazását, mely a várost terheli”.

1939. május 5. Kihirdetik az ún. II. zsidótörvényt.

1939. május 10. Megtartotta alakuló díszközgyűlését Ung vármegye törvényhatósági bizottsága. (A vármegye megalakításáról lásd. 9.330/938. M. E. rendelet.) Jelen volt Jaross Andor felvidéki tárca nélküli miniszter. A vármegyéhez a 95.351/938. sz. B. M. rendelet értelmében a Nagykaposi járás (székhelye: Nagykapos) és az Ungvári járás (Ungvár) tartozik.

1939. május 12. A minisztertanács hozzájárult, hogy Ungvár székhellyel felállítsák a M. Kir. Földművelésügyi Minisztérium kirendeltségét. Működési területe: Ung vármegye, Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék, Ungvár thj. város. A kirendeltség a kormányzói biztosnak van alárendelve.

1939. május 14. A szent jobbot szállító „*aranyvonat*” áthaladt Csapon, Ungváron, Bályun, Munkácson, Beregszászban. Munkácson az ereklyét végigvitték a városon. A körmenet tagja volt többek között Serédi Jusztinián bíboros-hercegreprímás.

1939. május 16. Kossey János ungi alispán felhívása: a koldulás a vármegye területén „*nagy mértékben elszaporodott*”. „*A koldulást Ung vármegye területén az alábbiakban szabályozom: könyöradományt gyűjteni csak előzetes engedélyem alapján lehet. Tehát akinek nincs alispáni engedélye, nem koldulhat.*” A könyöradomány-gyűjtés engedélyezéséhez szükség okmányok: kérvény, a tisztí orvos által kiállított munkaképtelenséget igazoló bizonyítvány, erkölcsi bizonyítvány.

1939. május 21. Az *Őslakó* írta: „*Az anyaországban kiűrták a választásokat. - Odaaiti testvéreinkkel, sajnos, mi nem járulhatunk az urnák elé [...] a határok [...] csak nem akarnak végleg eltűnni. - Belátjuk, leküzdhetetlen technikai akadályai vannak, hogy politikai meggyőződésünk és akaratumk felől most mi is megnyilatkozhassunk, de azért fáj*”.

1939. május 22. Létrejött a német–olasz katonai szövetség („*acélpaktum*”).

1939. május 25-én kelt 133.654/939. IX. sz. rendeletében Hóman Bálint kultuszminiszter utasítást adott átképző tanfolyamok megszervezésére július folyamán a tanítók számára többek között Beregszászban, Ungváron, Munkácson, Tiszaújfalón, a tanárok számára a Debreceni Nyári Egyetem keretében.

1939. május 28. A lengyel sajtó tudósított L. Prchala tábornok Lengyelországba érkezéséről. Célja a cseh emigráció irányítása.

1939. május 28–29. Magyarországon – a Felvidék és Kárpátalja kivételével – országgyűlési képviselőválasztásokat tartottak. Az országgyűlés *június 10-én* ült össze a felvidéki és kárpátaljai képviselőlet nélkül.

1939. május 30. L. Prchala nyilatkozott a lengyel sajtónak. Többek között elmondta, hogy kénytelen volt a protektorátus területét elhagyni, mert nem hajlandó a jelenlegi helyzettel megalkudni. Ismerteti, hogyan történt Kárpátalja katonai kiűri-

tése cseh részről. Állítja, hogy csapatai a Révaitól és Berlinből vett parancs ellenére fegyverrel harcoltak az „ukrán bandák” ellen.

1939. június eleje Ungváron járt Otto Erdmannsdorff budapesti német nagykövet.

1939. június 1. Megindult a határforgalom Kárpátalja és (Kelet-)Szlovákia között. A határforgalmi sáv 56 magyarországi és 60 szlovákiai település körzetére terjed. A körzetbe Ungvár is beletartozik. A határátkelőhelyek: Felsőhalas–Németvágás, Alsóhalas–Ubrezs, Alsóhalas–Fogas, Sárosremete–Felsőrócsa, Sárosremete–Alsókánya, Sárosmező–Magasrév, Bező–Magasrév. (Megj. ma valamennyi település Szlovákiához tartozik.)

1939. június 2. A „rongyos gárda” tagjai emléktáblát helyeztek el a munkácsi Latorca-hídon a január 6-i harcokban elesettek emlékére.

1939. június 4. Az *Óslakó* írta: „Bizonyos szélsőséges körök, de még inkább azok, akiknek ehhez semmi joguk és semmi erkölcsi alapjuk nincsen, egy idő óta úgy szeretnék feltüntetni a magyarságot, hogy ádáz ellensége a ruszin autonómiának. [...] Nem kerülgetjük a dolgot: mi is kívánjuk a ruszin népnek az autonómiát.”

1939. június 7. Kárpátalján életbe léptek a magyar anyakönyvi jogszabályok.

1939. június 11. Az MTI jelentette Ungvárról: a szlovák hadseregből ismét magyar katonák szöktek magyar területre, „megerősítették a szlovákok által letagadott homonnai katonai lázadás” ténységét.

1939. június 12. *12 órától* a honvéd vezérkar megszüntette a Kárpátalja területén levő „záróvonalat”. ~ Novákovits Béla, a kárpátaljai katonai közigazgatás vezetője jelentette a m. kir. Honvéd Vezérkar főnökének, hogy a területen „a lakosságnak a magyar állami eszme szempontjából kedvező hangulata nyugtalanná kezd válni.”

1939. június 13. Volosin Avgusztiin Prágába érkezett.

1939. június 15. Ezen a napon volt az első katonai sorozás a „felszabadult Ungváron”. ~ Ung vármegye törvényhatósági bizottságának Ungváron tartott rendes közgyűlésén úgy döntöttek, hogy a vármegye az 1939/40. tanévtől a Honvéd Ludovika Akadémián létrehozta a Buttler János Alapítványt, és alapítványt tesz a Vitézi Rend örökényi gazdaképző iskolája javára is.

1939. június 17. Gerény Magyar Nemzeti Tanácsa levélben fordult Horthy Miklós kormányzóhoz, hogy a település ne tartozzon a tervezett kárpátaljai autonóm területhez: „*Alulírott Gerény község nemzeti tanácsa [...] Főméltóságú Kormányzó Urunk elé azon legalázatosabb kérelemmel bátorkodunk járulni, miszerint ősrégi községünket a húsz év előtti formában, minden autonómia mellőzésével a Szent István Koronája oltalmába helyezni méltóztassék.*”

1939. június 19. Teleki Pál miniszterelnök betérjesztette a képviselőháznak a Kárpátalja visszacsatolásáról szóló törvényjavaslat szövegét. A képviselők június 21-én, a felsőházi tagok június 22-én vitatták meg. ~ E napon kelt 6.070/939. M. E. rendelet „a visszacsatolt területek közoktatásügyi igazgatása tárgyában”: a Kassai tankerülethez tartoznak Abaúj-Torna, Zemplén, Ung, Bereg és Ugocsa k. e. e. vár-

megyék, Kassa thj. város, székhely Kassa; a népoktatási kerületek „*egy-egy vármegye és a vármegye határain belül eső thj. város területét*” foglalják magukba.

1939. június 22. Elfogadták a 6.200/939. sz. M. E. rendeletet a kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről. ~ A képviselőházba tíz kárpátaljai képviselőt hívtak be.

1939. június 23. Minisztertanácsi ülésen elfogadták a kárpátaljai kormányzói biztos hatáskörét szabályozó rendelet (6.200/939. M. E. rendelet) módosítását (17.611/939. M. E. rendelet). ~ A 6.050/939. M. E. rendelet a magyar magánjog hatályának Kárpátaljára történő kiterjesztéséről rendelkezett. ~ Az 5.920/939. M. E. rendelet a polgári peres és nem peres jogszabályok hatályának kiterjesztéséről. ~ Kihírdették az Országos Törvénytárban az 1939.VI. tc.-t a kárpátaljai területeknek az országgal való egyesítéséről (12171 km², 496 ezer lakos, ebből magyar 63 ezer, 12,7%), amely azonnal hatályba lépett (kelt június 22-én).

1939. június 27. Kárpátalján polgári igazságszolgáltatás lépett életbe. ~ Horthy Miklós kormányzó amnesztia-rendelete: „*kegyelemben részesítem állampolgárságra és nemzetiségre tekintet nélkül mindazokat, akiket a kárpátaljai területek állami hovatartozásának kérdésével, illetve az előállott politikai feszültséggel kapcsolatban a jelen elhatározásom kibocsátásáig elkövetett bűncselekmények miatt a polgári vagy katonai büntetőbíróóság jogerősen elítélt s akik ellen polgári vagy katonai büntetőbíróóság előtt ily cselekmény miatt kell bünvádi eljárást indítani vagy folytatni.*”

1939. június 28. Horthy Miklós kormányzó kinevezte Kárpátalja kormányzói biztosát Perényi Zsigmond koronaőr személyében (1870–1946., 1919.VIII. 15.–VIII.27.: belügyminiszter a Friedrich-kormányban, az 1919 szeptemberében alakult Magyar Nemzeti Szövetség elnöke, 1939.VI.15-től felsőházi második elnök, 1943.X.23-tól (1944.XI.3-ig) felsőházi elnök.) ~ A felvidéki és a kárpátaljai képviselők „*bevonultak*” a parlamentbe. A kárpátaljai képviselők: Bencze György, Boksay János, Bródy András, Csuha Sándor, Hajovics Péter, Habka Péter, Hocky Károly, Homicsko Vladimir, Spák Iván, Zsegora Ödön. Bemutatkozás *június 30-án*.

1939. június 30. Novákovits Béla, a kárpátaljai katonai közigazgatás vezetője a követezőket jelentette a m. kir. Honvéd Vezérkar főnökének: „*a bujtogatás a lakosság nehezebb gazdasági helyzetét és a Kárpátalja államjogi helyzetének bizonytalan voltát emlegetve igyekszik a népet Magyarország ellen hangolni és Kárpátaljának hol Németországhoz, hol Oroszországhoz csatolásával bízhatja a lakosságot egy jobb változás bekövetkezésére.*” „*A ruszin tanítóság magatartása sok helyen szintén kifogás alá esik. Így a Nagyszőllysi járásban a ruszin tanítók minden magyar kulturális megmozdulást bojkottálnak.*” „*A mezőgazdasági munkások elszegődése ellen még folyik a titkos bujtogatás, bár kisebb mértékben mint eddig.*” ~ Kinevezték Tamedly Mihályt a Kassai tanterület főigazgatójának (lásd. 134.981/939. IX. VKM-rendelet). A 6.070/939. M. E. rendelet értelmében ide tartozik Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék, Ung, Abaúj-Torna, Zemplén vármegye és Kassa thj. város.

1939. június Teleki Pál miniszterelnök kifejezte óháját, hogy a honvéd zenekarok megfelelő alkalmakkor a ruszin (Duchnovics-féle) himnuszt is előadják. ~ Munkács magyar görög katolikusai azzal a kérelemmel fordultak Sztojka Sándor egyházmegyei püspökhöz, hogy számukra vasár- és ünnepnapokon Munkácson tartsanak magyar nyelvű misét. A püspök „*az ószláv nyelvű csendes misét magyar nyelvű evangéliumolvasással, szentbeszéddel és misei énekeknek magyar nyelven való éneklé-*

set engedte meg minden vasárnap és ünnepnap déli fél 12 órai kezdettel. ~ Egyházlátogató körutat tett a régióban Révész Imre, a tiszántúli református egyházkerület püspöke. Beregszászban református lelkészgyűlést hívott össze, melyen kimondták a Kárpátaljai Református Lelkészegyesület feloszlását, illetve az Országos Református Lelkészegyesületbe való beolvadását. ~ Korláth Endrét beiktatták Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék főispánjának tisztségébe. ~ A ruszin Kárpátokban tartott ünnepi táborozást az ún. „rongyos gárda”. ~ ~ Minisztériumi rendelkezésre az ungvári gimnáziumban nem tanulhatnak lányok. A szülők küldöttséget menesztettek Budapestre Megay László alpolgármester vezetésével, ahol ígéretet kaptak arra nézve, hogy a városban leánygimnáziumot nyitnak. ~ A hónapban Ungváron 195 illetőségi, 277 állampolgársági bizonylatot, 58 árjaigazolást, 22 névváltoztatási okiratot adtak ki, 15-en tettek állampolgársági esküt.

1939. július 1-jével a 6.400/939. sz. M. E. rendelet életbe léptette Kárpátalján a magyar pénzügyi jogszabályokat (3 pénzügyigazgatóság Ungvár, Beregszász és Huszt központtal). ~ Ezen a napon az MTI szlovák lapjelentésekre hivatkozva közölte, hogy egyre többen szöknek át magyar területről Szlovákiába, elsősorban a katonai szolgálat elől menekülő szlovákok. A szlovák hatóságok „a menekülő néptestvérekek” szemben fölösleges szigorúsággal járnak el, jogtalan határátlépés miatt internálják őket. ~ Beregszászba érkezett Jaross Andor tárca nélküli felvidéki miniszter. Részt vett az Egyesült Magyar Párt „felszabadulás utáni első gyűlésén.” ~ Horthy Miklós kormányzó a felsőház örökös tagjává nevezte ki Ilniczky Sándor görög katolikus nagyprépostot és Kaminszki Józsefet, a Központi Orosz Nemzeti Tanács elnökét.

1939. július 7. Kárpátalján megszűnt a katonai közigazgatás, hatályba lépett a polgári közigazgatásra vonatkozó rendelet. Lásd. 6.200/939. M. E. rendelet Kárpátalja közigazgatásának ideiglenes rendezéséről. A ruszinlakta vidékeket a Kárpátaljai Kormányzóság szervezete egyesíti, amely három kirendeltségre oszlott: ungi Ungvár székhellyel (Ungvidéki, Perecsenyi, Nagybereznai, Szobránci járás), beregi Munkács székhellyel (Munkácsvidéki, Ilosvai, Szolyvai járás), máramarosi Huszt székhellyel (Nagyszöllősi, Huszti, Ökörmezői, Técsői, Rahói járás). A hivatalos nyelv a magyar és a ruszin. ~ Átvette hivatalát Perényi Zsigmond kormányzói biztos. Tanügyi tanácsos Marina Gyula, pénzügyi tanácsos Demkó Mihály, belügyi tanácsos Beszkid Sándor. A közigazgatási kirendeltségek élére a belügyminiszter Gyurits Gyulát (ungi), Beszkid Kornélt (beregi) és Riskó Bélát (máramarosi) nevezte ki. Megkezdte működését a kárpátaljai területen a m. kir. határvidéki rendőrkapitányság (székhelye: Szolyva), valamint a huszti, kőrösmezői, volóci, uzsoki, perecsenyi, aknaszlatinai, ökörmezői m. kir. rendőri kirendeltségek.

1939. július 7. után Brascasajko Julij, Dolinai Mikola memorandumban kérte Perényi Zsigmond kormányzói biztost és Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkárt, hogy a hivatalokban és az iskolákban vezessék be az ukrán nyelvet, engedélyezzék a Proszvita működését, adják vissza az egyesület vagyonát.

1939. július 10. Fenczik István országgyűlési képviselő levélben kérte Teleki Pál miniszterelnöktől az Orosz Nemzeti Autonóm Párt (1932) működésének további engedélyezését és a *Карпаторуськiй Голосъ* c. napilapnak a párt hivatalos sajtóorgánumaként való elismerését.

1939. július 15-től Beregszász visszakapta rendezett tanácsú megyei város státuszát. Polgármester: Hubay Kálmán. Ungvár thj. város lett. ~ Megindult a magyar–lengyel határforgalom Uzsoknál, Vereckénél és Kőrösmezőnél.

1939. július 16. Perényi Zsigmond, az új kormányzói biztos Huszton megtartotta bemutatkozó beszédét. ~ Ugyancsak Huszton Bródy András pártértekezleten harcot hirdetett az ún. renegátok – Kaminszki József, Illiczky Sándor, Demkó Mihály és Marina Gyula – ellen, akik „*a kormány szekerét tolják*”. ~ Ungváron megnyílt a Nemzeti Munkaközpont kirendeltsége. Vezetője: Bugra József.

1939. július 16–24. Minisztertanácsi határozat alapján „*a visszatért kárpátaljai területen*” mintegy 2 ezer számlálóbiztos nép-, mezőgazdasági és állatösszeírást végzett. A terület 12146 km², az összlakosság 671962 fő, ebből a magyar nemzetiségű 57 ezer. A „nyaraló” 7 ezer, a „távollevő” (nagy részt aratómunkán az Alföldön) 13582. A legnagyobb települések lakossága: Munkács 27291, Ungvár 23785, Huszt 18874, Nagyszöllős 12569, Kőrösmező 10499 fő. A régió lakosságának felekezeti megoszlása: 61,8% görög katolikus, 17,2% pravoszláv, 12,1% zsidó, 8% római katolikus, 2,2% református.

1939. július 17. Budapesten Teleki Pál miniszterelnök Kárpátalja ügyében tartott értekezletet, melyen Perényi Zsigmond kormányzói biztos kérte, hogy a hatásköre módosítására vonatkozó rendelkezést sürgősen hozzák az összes kárpátaljai hatóság, hivatal, üzemek tudomására.

1939. július 18. MTI-közlemény: „*Az A-Zet c. lap pozsonyi forrásból közli, hogy a magyar katonaság és csendőrség a keleti határvidéken megtörtént hadjáratot folytat az ún. huculok ellen, akik még 1918-ban és 1919-ben harcoltak a magyarok ellen. Sok hucul ül a magyar börtönökben és a nyíregyházi internálótáborban. E napokban Rahón a ruszinok megtámadtak és lelőttek egy magyar járőrt, aminek következtében az ostromállapotot megszigorították. - Ugyancsak pozsonyi jelentésből közli a lap, hogy a magyar hatóságok Ungvárott rendeletet bocsátottak ki, amely szerint a görög katolikus és a görögkeleti templomokban az evangéliumot csak magyarul szabad felolvasni. Ez több összeütközésre adott már okot a ruszinok és a magyar katonai és polgári hatóságok között.*”

1939. július 19. Ungváron az Egyesült Magyar Párt vezetői a Felvidéki Magyar Párt néven történő újjáalakulás szükségességéről tárgyaltak.

1939. július 21–24. Kárpátalján járt Teleki Pál miniszterelnök. Felkereste Ungvárt, Taracközt, Kőrösmezőt. A helyszínen tárgyalt Teleki Mihály akkori és Kállay Miklós korábbi földművelésügyi miniszterrel a taracközi völgyzáró gát létesítése ügyében. Útjáról a július 25-i minisztertanácson számolt be. Határozatban utasították Perényi Zsigmond kormányzói biztost, hogy hasson oda: a helybeli hivatalok, tisztviselők, rendfenntartók (katonák, csendőrök) tanúsítsanak ésszerű magatartást.

1939. július 22. Ungváron Bródy András megalakította a Ruszin Országgyűlési Képviselők Klubját, amely memorandumban fordult Teleki Pál miniszterelnök-höz az autonómia, Szlovákia ruszinlakta részeinek Kárpátaljáéhoz csatolása ügyében. Határozatban kérte a kormányt, hogy „*diplomáciai tevékenységével segítse elő a Poprádig terjedő magyarorsz földnek Szent István állama keretében a kárpátaljai magyarorsz földdel való mielőbbi egyesítését.*” ~ *A Kárpáti Magyar Hírlap* leközlötte

Deák Gyula cikkét, melyben számba veszi a Kárpátalján 1919 előtt felállított összes emlékművet, emléktáblát, emlékjelet, nevezetes síremléket.

1939. július 23. Az Őslakó írta: „*A volt Kárpátalja hazatért, ismét a mienk, még névleges, írott malasztnak maradt különállása is megszűnt, így nincs többé szükség a Kárpátalja névre sem. [...] Szűkebb hazánk területi megkülönböztetésére [...] legfeljebb csak azt a jelölést használjuk: Északkelet-Magyarország.*”

1939. július 25. Minisztertanácsi ülésen döntés született arról, hogy „*a Kárpátalján működő állami hatóságok, hivatalok összes külső megjelöléseiben a magyar és a magyarorosz nyelvet mindenütt használni kell.*” „*A Kárpátalja területén működő közhivataloknál (üzemeknél, posta, távírda, vasút) szolgálatot teljesítő összes alkalmazottak, a közbiztonsági szervek és a fegyveres erő tagjai szigorú utasítást kell kapjanak magatartásukra nézve.*”

1939. július 26. Ung, Bereg és Ugocsa vármegyék új főispánjává nevezték ki Siménfalvy Árpádot.

1939. július 28. A magyar külügyminisztérium, a budapesti német követség közlésére hivatkozva, arról tájékoztatta Teleki Pál miniszterelnököt, hogy a német kormány erdőkitermelési munkálatokra sürgősen 400 munkanélküli ruszin erdőmunkást kíván három hónapra szerződtetni. Az ügyben megkérdezett földművelésügyi miniszter azt javasolta, hogy az engedélyt csak a mezőgazdasági munkaidény befejezése után, azaz október végétől adják meg.

1939. július 30. Ungváron megjelent a *Kárpátaljai Közlöny* c. hetilap első száma, „*a kárpátaljai terület hivatalos lapja*”. Kiadja: a kárpátaljai terület kormányzói biztosa.

1939. július 30–31. Fegyveres incidens történt a magyar–román határon Técső körzetében.

1939. július Munkácson megalakult a Kárpátaljai Gyáriparosok Szövetsége. Elnök: R. Vozáry Aladár. ~ Rahón, „*Kárpátalja turistaközpontjában*” idegenforgalmi hivatal nyílt. Vezetője Kriveczky Antal. ~ Ungváron járt Bartha Károly honvédelmi miniszter. ~ Ung Vezér Bajtársi Egyesület néven megalakult a Turul Szövetség helyi szervezete. ~ Munkácson a Latorca-hídon emléktáblát avattak a január 6-i harcok emlékére.

1939. augusztus eleje Aknaszlatinán járt Horthy Miklós kormányzó és felesége.

1939. augusztus 1. A magyar kormány Bukarestben tiltakozott a técsői határincidens miatt.

1939. augusztus 2. A közhivatalok nyelvhasználatát szabályozó rendeletek (5.800/939. sz. és 6.200/939. sz. M. E. rendelet) kiegészítése (18.136/939. sz. M. E. rendelet) kimondta: a) az alkalmazottak a szóbeli érintkezésben kötelesek a „*magyarorosz*” nyelvet használni, ha a fél „*magyarorosz*” nyelven fordul hozzájuk. Az átmeneti időben a közszolgálati alkalmazott igénybe vehet tolmácsot b) köteles elfogadni a „*magyarorosz*” nyelvű beadványt ugyanúgy mint a magyar nyelvűt c) a nyomtatványok nyomtatott szövegrésze kétnyelvű legyen d) a közhivatalokon kétnyelvű felirat legyen e) a közhivatalok egymással való érintkezése kizárólag magyar nyelven történik d) „*Kárpátalján a magyarorosz nyelv nem nemzetiségi nyelv,*

hanem második államnyelv. A nyelvkérdést gyakorlati kérdésnek kell tekinteni és semmi körülmények között sem szabad belőle politikumot csinálni.”

1939. augusztus 4–7. A kereskedelmi minisztérium küldöttsége (Hídvégi Emil, Jablonkay István, Petőházy Sándor, Lőte Pál) tanulmányutat tett Kárpátalján (az útvonal: Munkács–Szolyva–Volóc–Dolha–Lipcsesmező–Técső–Ökörmező–Felsőszinevér–Rahó–Hoverla–Kőrösmező–Tatárhágó). A küldöttség jelentéséből: Kárpátalján „a katonai közigazgatási hatóságok a zsidók részére kiadott iparigazolványokat számottevő részben visszavonták [...] de a katonai közigazgatás megszűnése után a polgári közigazgatási hatóság az elvont iparigazolványokat az érdekelteknek visszaadta.” „A Hangya működése súlyos kifogás alá esik, drágábban árusítja a közszükségleti cikkeket és olcsóbban veszi a helybeli terményeket, mint a zsidó kereskedők.”

1939. augusztus 9. A honvédelmi minisztérium rendelkezett, hogy „a kárpátaljai kiegészítésű csapatoknál, ahol a magyarországi legénység az összlégénységi létszám 50%-át meghaladja, [...] a csapatnyelv a magyarországi, a vezényleti és szolgálati nyelv azonban mindenütt a magyar marad.” „Kárpátalján úgy a csapatoknál, mind a honvédelmi hatóságoknál tényleges szolgálatot teljesítő tisztektől elvárom, hogy a magyarországi nyelvet egy éven belül a szolgálat igényeinek megfelelően elsajátítsák.”

1939. augusztus 10. Megszűnt az ideiglenes jelleggel felállított Felszabadult Területek Tankerülete (székhelye Debrecen, főigazgatója Bessenyei Lajos volt). ~ Megindult a vasúti forgalom „Halmi és Máramarossziget, Töketeres és Visó völgye között”. „A peage-vonalon csapatszállítások nem hajthatók végre.”

1939. augusztus 12. Magyar–román egyezmény született a tiszai tutajozás ügyében.

1939. augusztus 14. Életbe lépett a román–magyar vegyes bizottság tárgyalásán kötött ún. színajai megállapodás, melynek értelmében ismét megindulhatott a határincidens (július 30–31.) következtében felfüggesztett tiszai tutajozás.

1939. augusztus 16-i kelettel Ungvárról Fenczik István országgyűlési képviselő (Orosz Nemzeti Autonóm Párt, Orosz Nemzeti Feketeingesek Gárdája) levelet intézett Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkárhoz, melyben Kárpátalja lakossága hangulatának lényeges rosszabbodásáról és annak okairól számolt be. Többek között kifejtette: a katonai közigazgatás idején (III.15.–VII.7.) „a katonai parancsnokok túlkapásai nagy elhidegülést váltottak ki, mert sok becsületes magyarországi alaptalan vádak és intrikák áldozatául esett”, az összes hivatalban „a tisztviselők legnagyobb része anyaországiakkal lett betöltve”, az őslakos értelmiségi pályázókat az állások betöltésénél mellőzik, „általában véve oly nagy az elégedetlenség, hogy a kivándorlás és átszökések napirenden vannak”, lényegesen romlott a gazdasági helyzet (az okok: az előnytelen pénzbeváltás, a közmunkák hiánya, illetve hogy a közmunkáknál az anyaországi az őslakos bérének kétszeresét kapja, gyakorlatilag lehetetlen a kereskedelem, az ipar visszaszorult), nincs engedélyezve a Duchnovics-himnusz, igen magas a középiskolákban a tandíj, gátolják a görögkeleti vallás gyakorlását.

1939. augusztus 17. A *Kárpáti Magyar Hírlap* e napi számában közölte az ungvári közterületek régi–új névjegyzékét.

1939. augusztus 23-án kelt rendelettel a földművelésügyi miniszter a kárpátaljai terület közigazgatási kirendeltségei mellé m. kir. gazdasági felügyelőségeket állít fel.

1939. augusztus 25. „*A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen*” ki-hirdették a rögtönbíráskodást.

1939. augusztus 26. Siménfalvy Árpád, Ung vármegye főispánja felirata a miniszterelnökséghez: „*Az ungvári Proszvita és Skolnaja Pomoscs ukrán, illetve nagyorosz egyesületek működése jogerősen fel van függesztve. Vágyonuk kezelését hatósági biztosok intézik. - A magyar állameszmével ellentétes célokat szolgáló egyesületek feloszlatására egyidejűleg javaslatot tettem a Belügyminiszter Úr Önagyméltóságának.*”

1939. augusztus 28. A m. kir. belügyminiszter 17.946/939 sz. rendelete „*Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai terület közigazgatási beosztásának módosításáról*”.

1939. augusztus Bródy András megalapította a Ruszin Nemzeti Szövetséget. A szervezet nem folytat pártpolitikát, tagjai parlamenti képviselők, közéleti személyiségek. Célja: a ruszin népnek „*egy egészséges népi egységbe*” való tömörítése. ~ Rahón létrejött a Magyar Háziipari Központ. A cél „*a ruszin népművészet elemeiből álló háziipar felkarolása, szociális szempontból a termelés és értékesítés elősegítése*”.

1939. szeptember 1. Németország megtámadta Lengyelországot, amivel kirobbant a második világháború. ~ Kerekes István elnökletével Ungváron baráti megbeszélésen vettek részt az Egyesült Magyar Párt meghívott képviselői. Siménfalvy Árpád főispán ismertette a megbeszélés okát: „*a mai rendkívüli idők részben az okai annak, hogy a pártélet nem kap nagyobb tempót. Váratlan akadályok jöttek közbe, amelyek a munkát késleltetik*”. Kitartást, türelmet és további bizalmat kért. Korláth Endre országgyűlési képviselő felszólalásából: „*Se jobb, se bal felé nem orientálódhatunk, nekünk az igaz, egyenes, becsületes középuton kell követnünk és támogatnunk a kormányt. [...] Nekünk ma fenntartások, kikötések nélkül kell a kormányt támogatnunk.*” ~ Szvoboda Ferenc kárpátaljai római katolikus apostoli kormányzót apostoli kormányzói helynökké minősítették.

1939. szeptember 2. Belügyminisztériumi jelentés: Bródy András körülbelül egy hete Beregszászban járt politikai megbeszélés céljából. Bizalmas hívei előtt kijelentette: a ruszinok „*szerencsétlenül jártak azáltal, hogy a magyarokhoz kérték a visszacsatolásukat.*” Bródy nincs megalégedve a jelenlegi helyzettel és erősebb akcióra készül a ruszinok védelmében.

1939. szeptember 3. New Yorkban megalakult a Szlovák Szabad Állam külföldi kormánya. Elnöke Koren Ludo.

1939. szeptember 4. Az MTI jelentése szerint Lengyelország területén megindult a cseh és szlovák légiók megszerzése Prchala tábornok parancsnoksága alatt. A köztársasági elnök kiáltvány értelmében „*a lengyel hadsereg alkotórészei lesznek s a hadsereg-főparancsnokság rendelkezése alatt állva a lengyel csapatokkal vállvetve fognak harcolni.*”

1939. szeptember 5. Ungvár székhellyel felállították a M. Kir. Földművelésügyi Minisztérium kirendeltségét. Vezetője: Zombory Bertalan miniszteri tanácsos.

1939. szeptember 6. Magyarország és Németország, valamint Magyarország és Szlovákia között lezárták a határt.

1939. szeptember 7. A Református Országos Zsinat elfogadta „*a Magyarországhoz visszacsatolt területen levő református egyházi önkormányzati testületnek a református egyház többi részével való egyesülése végrehajtásáról*” szóló törvényjavaslatot. Ennek értelmében „*a visszacsatolt területen*” fennálló három református egyházkerület megszűnik, a dunáninnen a dunántúli egyházkerületbe, a tiszáninnen és a kárpátaljai egyházkerület, az ungi egyházmege kivételével, a tiszántúli egyházkerületbe „*tér vissza*”.

1939. szeptember 11. Lőcsei értesülésre hivatkozva közölte az MTI, hogy a város környékén nagy számú Szics gárdista rejtőzik, akik igyekeznek átjutni a lengyel határon.

1939. szeptember 14. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „*a szlovák hatóságok körülbelül egy hónappal ezelőtt kiadták a magyar hatóságoknak azokat a súlyosan elítélt foglyokat, akik még a volt csehszlovák uralom alatti kerültek börtönbe, de a felszabadult területen bírtak illetőséggel. A m. kir. igazságügy-minisztérium ezeket az elítélteket átvette és ügyük újbóli tárgyalását rendelte el. Ungvárra is több elítéltet szállítottak. [...] Az újrafelvételi tárgyalások előkészítése már befejezés felé közeledik.*”

1939. szeptember 16. Szemleútja során Ungvárra érkezett Horváth Dezső miniszteri tanácsos, a m. kir. államrendőrség vidéki főkapitánya. ~ Kósa Kálmán vallás- és közoktatásügyi miniszteri osztályfőnök bizalmas magánlevele Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkárhoz: „*Valahogy úgy érzem, hogy a hivatalos nemzetiségi politikánk és annak gyakorlati kivitele nincs egymással összhangban. Alsó hatóságaink sokszor olyan intézkedéseket tesznek, amelyek szöges ellentétben vannak a felülről hangoztatott elvekkel. [...] az egész visszacsatolt részeken, beleértve Kárpátalját is, éppen nemzetiségi vonatkozásban állandóan olyan nehézségekbe ütközöm, amelyeket legjobb akarat mellett is alig tudok és tudunk legyőzni. Ezekbe a kérdésekbe mindenki beleszólási jogot vindikál magának és minden intézkedésre hivatott emberünket állandóan fűrik. Nagyon szükséges lenne ezeket a dolgokat egyszer alaposan végig beszélnünk, mert e nélkül alig tudnám ezeknek az ügyeknek intézéséért a további felelősséget vállalni.*”

1939. szeptember 17. A Szovjetunió tudatta a magyar kormánnyal, hogy tiszteletbe tartja Magyarország határait. Ezen a napon a szovjet hadsereg átlépte a lengyel határt.

1939. szeptember 18. A lengyelországi események következtében éjszaka megkezdődött a lengyel lakosságnak Magyarországra való szívárgása az uzsoki vasútvonalon. Az Uzsokra, Volócra, Kőrösmezőre menekültek között több diplomata, külügyminisztériumi főtisztviselő is volt. Több vonatot feltartóztattak a Kőrösmező alatti román határt védő szovjet katonák. A magyar kormány hozzájárult a menekülő lengyel polgári lakosság befogadásához.

1939. szeptember 19. Ungváron Perényi Zsigmond kárpátaljai kormányzói biztos elnökletével értekezletet tartottak a lengyel menekültek ellátásáról és továbbszállításáról. ~ Beregszászban Siménfalvy Arpád ungi főispánt beiktatták Bereg és Ugocsa vármegyék főispáni tisztebe.

1939. szeptember 20. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „*Megindult az eljárás több ungvári és kárpátaljai „rémhírterjesztő és fecsegő” ellen.*”

1939. szeptember 21. Ungváron a társadalmi egyesületek képviselői közös értekezleten vitatták meg, mivel járulhatnak hozzá a lengyel menekültek ellátásához. A város veze-

tése a lengyel konzulátussal karöltve gondoskodik elhelyezésükről, élelmezésükről. ~ Ugyanitt Losonczy István „a hatodik hadtest országos mozgósítási kormánybiztosa” Perényi Zsigmond kormányzói biztossal és az illetékes katonai parancsnokkal tárgyalt arról, hogy „a nagy számú lengyel menekültek lefegyverzése és a törvényes rendelkezések szerint való továbbítása egységes irányelvek mellett történjék.” ~ Szeptember 28-án írta a Kárpáti Magyar Hírlap: „Egyes magukról megfélekedzett egyének a lengyel menekültek kényszerhelyzetét kihasználva lehetetlen alacsony árban összevásárolták szegénységüket! Most rendelkezés történt nagyon helyesen, hogy mindenki mindent, amit lengyel menekültektől vásárolt, köteles a hatóságoknak beszoigáltatni.” ~ Feloszlott az Illés József ny. egyetemi tanár vezette Magyarországi Ruszinszkieiak Egyesülete, „miután e szervezet Kárpátalja felszabadulásával betöltötte misszióját”. ~ A földművelésügyi miniszter rendeletére „az anyaország gazdaságaiban foglalkoztatott felvidéki és kárpátaljai [...] mezőgazdasági munkásoknak módjukban áll gabonájárandóságukat a Futura Rt. legközelebbi helyi bevásárlójánál beszoigáltatni és a kiállított elismervény alapján megfelelő mennyiségű gabonát válthatnak ki minden költség (fuvar költség stb.) levonása nélkül Nagyszőlős, Nagykapos, Bustyaháza, Tiszaujlak állomásokon. A munkások tehát a fuvardíjat az említett állomásokig megtakaríthatják.”

1939. szeptember 23. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: a „felszabadulás óta” 128 „kárpátaljai községet” 46 „magyar város” fogadott testvérközségévé.

1939. szeptember 24. Ungváron megalakult a Levente Egyesület. Elnök: Korláth Endre. ~ Sor került a magyar–szovjet diplomáciai kapcsolatok felújítására.

1939. szeptember 27. Az MTI idézte a Times pozsonyi jelentését: a németek nagy csapatösszevonásokat hajtottak végre Kelet-Szlovákia és Kárpátalja határán. ~ Ezen a napon délután: a szovjet csapatok a Vereckeai hágónál elérték a magyar határt, este a Tatár hágónál, szeptember 28-án este az Uzsoki hágónál. A parancsnokság felvette a kapcsolatot a magyar határőrséggel „a határvonalak pontos megállapítása céljából”.

1939. szeptember 28. Perényi Zsigmond kárpátaljai kormányzói biztos kérte a miniszterelnökséget, hogy tegye lehetővé az Illiczky Sándor által korábban szerkesztett a ruszin népnek szóló vallási-kulturális lapok újraindítását. Intézkedés október 2-i kelettel: „Egyelőre nem időszerű. Ad acta.”

1939. szeptember „A csehszlovák kormány által megkezdett Ung-völgyi vízerőtelepek építési munkáinak folytatására és befejezésére” a földművelésügyi minisztérium Ungváron felállította az Ung-völgyi Vízerőtelepek Építési Munkáinak M. Kir. Ki-rendeltségét. ~ 133.200/IX.939. sz. VKM-rendelet: a szlovák, ruszin vagy német tanítási nyelvű iskolákban az államnyelvnek mint tantárgynak kötelező tanítása mellett anyanyelven folyik a tanítás; valamennyi magyar tanítási nyelvű iskola számára az anyaországra engedélyezett tankönyveket kell bevezetni; a szlovák, ruszin vagy német tanítási nyelvű iskolák részére megfelelő tankönyvek kiadásáról intézkedni fognak, a még használatban levő tankönyvek hiányait addig a tanítók kötelesek megfelelő hazafias szellemű oktatással kiegészíteni; az 1939–1940. tanév még mindig átmenetinek tekinthető, az 1940–1941. tanévtől azonban az oktatás kizárólag a magyar tantervek szerint történik. ~ Kárpátalján 1922. évi csehszlovák ún. „kiskisiskolaiörvény” kötelezővé tette a 8 évfolyamúvá tette az alapiskolát. Kósa Kálmán miniszteri osztályfőnök nyilatkozata: „Kétségtelen, hogy a 8 osztályos mindennapi népiskola nyújtotta előnyöket továbbra is meg kell őriznünk.” (Az „anya-

országban” a nyolcosztályos népiskola bevezetéséről csak az 1940:XX. tc. rendelkezett.)

1939. október 9. Ungváron tárgyalta Perényi Zsigmond kormányzói biztossal Bonczos Miklós belügyi államtitkár.

1939. október 13.–november 2. között a m. kir. rendőrség ungvári határvidéki kapitányságának jelentése szerint Kárpátaljáról 457 személy szökött át a Szovjetunióba.

1939. október 22. Az *Óslakó* írta: „a csehek itt-tartózkodásának vége felé egy nagyon szép tervhez fogtak hozzá: a kárpátaljai folyók szabályozásához. Szinte lehetetlen állapotokat teremtettek ezen a vidéken a folyók, amelyek az erdőirtások következtében megáradva, kilépnek medreikből és olyan katasztrófákat okoztak, mint a legutóbbi nagy tiszaujlaki árvíz, amely után jóformán újra fel kellett építeni ezt a nagy magyar községet. [...] Természetesnek találtuk, hogy a magyar állam nem foghatott hozzá az átmenet napjaiban e folyószabályozási munkálatokhoz és ezért türelemmel vártuk, mikor kezdődnek meg a munkák. Azt tapasztaltuk azonban, hogy ezek a partszabályozási munkák egészen kiesetek a számításból. Látjuk, hogy a magyar állam nagy elánnal és óriási áldozatok árán völgyzáró gátat épít a Talabor medrében, új vasútvonalak készülnek és nem kétséges, miszerint a magyar kormányzat kedves gyermekeként kezeli Kárpátalját. Nem tudjuk tehát megérteni, hogy miért nem folytatják a partszabályozási munkákat. Jön egy hatalmas árvíz és milliós károkat tehet a befejezetlen partépítési művekben.”

1939. október 27. Munkács képviselőtestülete elhatározta, hogy kérelmezni fogja a törvényhatósági jogú várossá nyilvánítást.

1939. október Pápai rendelkezésre megszüntették a Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányzóságot, a terület egyházközségei egyesültek a szatmári egyházmegyével. Püspök: Madarász István. ~ Perényi Zsigmond kormányzói biztos kérelmére Teleki Pál miniszterelnök ösztöndíjalapot létesített „a magyar egyetemeken és főiskolákon tanuló szegény sorsú, jó tanulmányi előmenetelt felmutató kárpátaljaiak” számára. Az ösztöndíjak odaítélése Marina Gyula, a kormányzóság tanügyi tanácsosa felterjesztése alapján történik.

1939. november 3. Munkács képviselőtestületének díszközgyűlésén a város díszpolgáraivá választották azokat, akik „a felszabadulás érdekében a legnagyobb munkát fejtették ki”: Korláth Endrét, Teleki Pált, Jaross Andort, Kozma Miklóst, R. Vozáry Aladárt, Pataky Tibort, Perényi Zsigmondot, Kánya Kálmánt, Imrédy Bélát.

1939. november 4. 21 évi szünet után Ungváron újjáalakult a Gyöngyösi Irodalmi Társaság (alapítva 1905-ben). A társaság elnökévé Antal Miklós pápai kamarást választották. A társaság 24 életben levő tagja mellé 7 újat választottak, közte Mécés Lászlót, Kováts Miklóst, Kontratovics Irenejt, Szénássy Barnát. A tisztújítást és a tagválasztást követte az első ünnepi felolvasó ülés. Többek között Fülöp Árpád, Rácz Pál olvasta fel saját írását, Zádor Dezső zongorázott.

1939. november 10. A „felszabadulási ünnepségre” Ungvárra érkezett Jaross Andor tárca nélküli miniszter.

1939. november 12. A kormányzói biztosságban megvitatták az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal által Kárpátalja idegenforgalmának fejlesztésére kidolgozott munkaprogramot.

1939. november 16. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „Még a világháború folyamán Kárpátaljára beszívárgott lengyel zsidók sorsa élénken foglalkoztatta a csehszlovák hatóságokat. Évekkel ezelőtt több száz érdekelte a csehek illetőségi helyére toloncoltattak, de csak elvben, mert a gyakorlati kivételre az egyes „demokrata” pártok intervenciója folytán sor nem került. A lengyelországi származású zsidók így jutottak aztán Kárpátalján magyar uralom alá. – Az ungvári zsidó hitközség elnöke még egy évvel ezelőtt hatóságainkhoz azt a kérelmet terjesztette elő, hogy az érdekelte családok kiutasítását függeszték fel addig, míg ő Londonban el nem intézi kivándorlásuk békés úton való lebonyolítását. – Így maradhattak továbbra is Kárpátalján a kiutasítottak, míg aztán bekövetkezett a háborús állapot és Lengyelország megszállása. [...] A napokban az ungvári zsidó hitközség elnöke a rendőrkapitányság kiküldöttjével kiszállt a szovjet határra, hogy közvetlen tárgyalásokat folytasson a szovjet kirendeltség vezetőjével a galíciai származású zsidók befogadása érdekében. A szovjetország határtízt az azonban hallani sem akart az egyoldalú „csere”-akcióról. – Most diplomáciai úton folynak tovább a tárgyalások.”

1939. november 18–19. A Kárpáti Magyar Hírlap írta, hogy „a kárpáti határon szolgálatot teljesítő szovjetország szigorú utasítást kapott, hogy az illegális határátlépésekkel szemben a lesgigorúbban járjanak el. Értesülésünk szerint a szovjet határőrség több szökevényrel szemben fegyverzetét is használta, akiket pedig elfognak, átadják a magyar hatóságoknak.”

1939. november 19–23. Madarász István kassai római katolikus megyéspüspök, szatmári apostoli kormányzó egyházi látogatást tett Kárpátalján. Többek között felkereste Ungváron a Szociális Misszió Társulat nőszervezetét.

1939. november 20. Teleki Pál miniszterelnök Illiczky Sándor görög katolikus nagyprépost, felsőházi tagot a Kárpátaljai kormányzói biztos mellé főtanácsadónak nevezte ki. A főtanácsadó mellett működő véleményező bizottság tagjai a következők: Balog Vaszil Mihály (Nagylucska), Boksay János (Huszt), Csuha Sándor (Szobránc), Földesi Gyula (Ungvár), Hápka Péter (Técső), Hrabár János (Magyarkomját), Retyeznik János (Rahó), Szeptán Antal (Rahó).

1939. november 21. A költségvetési vitában felszólaló Jaross Andor tárca nélküli miniszter a kárpátaljai ipari és kereskedelmi revízióval kapcsolatban elmondta, hogy 34179 jogosítványt vizsgáltak felül. Ebből 10768 volt a zsidó, közülük 4500-an kaptak új engedélyt.

1939. november 22. Az országgyűlés képviselőházában a kultusztárca költségvetésének tárgyalásakor felszólaló Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter a felvidéki iskoláknak a magyar tanulmányi rendszerre való áttérésével kapcsolatban kiemelte: „Egyfelől az ott meglévő tanító személyzet megtisztítása a kezes és oda nem való elemektől, akik nemzeti szempontból tökéletesen megbízhatatlanok, másfelől pedig ennek a tanszemélyzetnek új erőkkel való kiegészítése volt az első feladat [...] A másik nagy feladat a meglévő tanerők átképzése és továbbképzése.” Az ideiglenes rendelkezés kimondta, hogy minden pedagógust megtartanak a helyén, feltéve, hogy „az illető ellen nemzethűség tekintetében súlyos kifogás nem emelhető. A jelentkező hiányokat legelső sorban olyanokkal kívánja pótolni [lásd. a tanügy], akiket a megszálló hatalom

állításból kiüldözött, másodsorban azokkal a képesített állástalan tanítókkal és tanárokkal, akik a felszabadult területeken laknak.”

1939. november 23. A városi képviselőtestület megszavazta Oroszvég, Várpalánka és Váralja községek Munkácshoz való csatolását, hogy „*Nagy munkács megalkottassék*”.

1939. december 4. Elfoglalta hivatalát Illiczky Sándor kárpátaljai főtanácsadó.

1939. december 5. Bély Alajos tábornok a munkácsi huszárcsaszárnyában leleplezte a márciusi harcok áldozatainak emléktábláját.

1939. december 9. Megtartotta első ülését a kárpátaljai főtanácsadó mellett működő véleményező bizottság.

1939. december 9–10. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „*Lépjén be minden magyar a Felvidéki Egyesült Magyar Pártba! - A volt kárpátaljai, ma felvidéki magyarsághoz szól ez a felhívás!*”

1939. december 12. A felsőház ülése elé terjesztették a felvidéki és kárpátaljai képviselő-választási szabályzatot, melynek alapján Kárpátalján 11 mandátumot töltenek be (ennyi járása van a területnek), Ung megyében egyet, Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyselőre egyesített (k. e. e.) megyékben hármat. A jóváhagyás *december 18-án* történt meg. ~ Beiktatták Siménfalvy Árpádot, Ung vármegye új főispánját.

1939. december 15. A *Kárpáti Magyar Hírlap* idézte Korláth Endre parlamenti kijelentését: „*akik nem az Egyesült Magyar Pártnak, hanem csehszlovák pártoknak voltak tagjai, nem voltak sem nemzethűek, sem tisztességes magyarak.*”

1939. december 31. Kihirdették az 1939. évi XVIII. tc.-t „*a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken és a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen országgyűlési képviselők választásáról*” (kelt december 28-án).

1939. december Beregszászban megtartotta „*a felszabadulás után*” újjáalakuló ülését a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület. Elnök: Benda Kálmán. Főtitkár: Bellyei Zapf László. ~ Kárpátalján járt Varga József ipar-, kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter. Többek között helyszíni szemlélt tartott a taracközi vasút építésénél.

1939. az év folyamán A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara kimutatása szerint Kárpátalján a keresők száma 263847 (ebből 196330 férfi, 67517 nő), az eltartottak száma 403714, östermelésből él 521708 (212793 kereső és 308915 eltartott), közte napszámos 28054 (és 20451 eltartott), erdőmunkából él 19497 (és 39883 eltartott).

1940. január 8–9. A Magyar Kultúregyesületek Országos Szövetsége és a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület rendezésében került sor Ungváron a Magyar Rádió IV. felvidéki kultúrnapjaira. Többek között Zapf László tartott előadást a kárpátaljai magyar kultúregyesületek feladatairól.

1940. január 13. A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter Padányi-Gulyás Bélát, az IBUSZ Rt. addigi aligazgatóját a Kárpátaljai terület kormányzói biztosa mellé idegenforgalmi főmegbízottnak nevezte ki. Feladata, „*hogy a Kárpátalja ide-*

genforgalmi ügyei tekintetében állandó összeköttetést létesítsen az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal és a kárpátaljai kormányzói biztos között.”

1940. január 20-án kelt 520/940. sz. M. E. rendelet a közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 6.200/1939. sz. M. E. rendelet kiegészítése tárgyában.

1940. január 28. Ungvár székhellyel megalakult a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara.

1940. január 30. A Felvidéki Egyesült Magyar Párt Budapesten tartott választmányi ülésén arról határozott, hogy javasolni fogja a tagságnak a Magyar Élet Pártjába való belépést.

1940. január A szénhelyzet, a hóakadályok miatt jelentős korlátozások voltak a kárpátaljai vasúti közlekedésben. A helyzet február közepére normalizálódott.

1940. február 1. Moszkvában a szovjet kormány képviselője átnyújtotta Oleksza Borkanyuknak, az 1939-ben a magyar fennhatóság alá került Kárpátaljáról emigrált kommunista vezetőnek *A Kárpát-vidék dolgozó népéhez* c. dokumentumot, amely többek között kimondta: Kárpátalja és Magyarország dolgozó népét „örömmel tölti el, hogy az SZSZKSZ kitolta nyugati határát a Kárpátokig és közvetlen szomszéd lett”, „a valós képviselők révén fejezzék ki akarataikat: melyik államhoz kívánnak tartozni és milyen társadalmi rendet szeretnének létrehozni a maguk számára.”

1940. február 3. A belügyminiszter feloszlatta a kárpátaljai Proszvita Kultúregyesület ungvári központi testületét. Az indoklás szerint „*kimondottan ukrán eszme szolgálatában állott*”. Az egyesület minden ingó és ingatlan vagyona a Kárpátaljai Tudományos Társaság tulajdonába került.

1940. február 16. Miniszterelnökségi tájékoztató: a Fenczik István vezette Duchnovics cserkészcsapatot, amely a csehszlovák cserkészszövetségen belül működött, a magyar cserkészszövetség nem veszi át, hanem megbízza Fodor István gimnáziumi tanárt a XII. kárpátaljai (ruszin) cserkészkerület vezetésével.

1940. február 26. Kárpátalja önkormányzata ügyében tartottak ülést a miniszterelnöki hivatalban a belügy-, az igazságügy miniszter, Perényi Zsigmond kormányzói biztos, Illiczky Sándor főtanácsadó, Egyed István egyetemi tanár és Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkár részvételével.

1940. február 27. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium Lugos Mihálynak augusztus 31-ig érvényes színigazgatói engedélyt adott „*Kárpátalja egész területére magyar és rutén nyelvű színelőadások tartására*”.

1940. február 28. Az autonómia ügyében Teleki Pál miniszterelnök magához hivatatta Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert, Egyed István professzort, Perényi Zsigmond kormányzói biztost és Illiczky Sándor főtanácsadót.

1940. március 3. Az *Óslakó* írta: „*Ha az igazmondás a jelen esetben nem is esik valami jól, nem tagadjuk, sőt tényként megállapítjuk, hogy a volt Csehszlovákiába szakadt magyarságnak, vagy legalábbis egy ugyancsak jelentős részének gazdaságilag nem ment rosszul a dolga. [...] Egy percig sem tagadjuk, hogy szegényebb országba kerültünk, mint amilyenben éltünk, de ez a szegényebb ország a mi drága hazánk*”.

1940. március 7-i kelettel a belügyminisztérium rendeletet adott ki, amelyben „*a vissza-csatolt felvidéki (többek között Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék, Ung vármegye) területre betelepített cseh-szlovák telepesbirtokosok kiköltözésének határidejéül*” 1940. március 15-ikét jelölte meg. Ezt a határidőt bizonytalan időre meghosszabbítja.

1940. március 15. A Felvidéken és Kárpátalján e napon mondták ki az Egyesült Magyar Párt (volt Keresztényszocialista Párt és Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt, későbbi nevén Magyar Nemzeti Párt) feloszlását, illetve a Magyar Élet Pártjába történő beolvadását. (A MÉP-et Teleki Pál hozta létre 1939-ben, s 1944 márciusáig volt kormányon.) ~ Teleki Pál miniszterelnök e napi beszédében szót emelt a magyarországi nemzeti kisebbségek iskolai és nyelvi jogai mellett, a tisztviselőket, rendfenntartókat, pedagógusokat, papokat nemzetiségi türelmességre intette, „*az idegen nemzetiségi nyelvet meg kell tanulni, azt ismerni kell, azon érintkezni kell a néppel*”.

1940. március közepe Megáradt az Ung, a jégtorlaszok miatt két betonhidat is fel kellett robbantani. Az árvíz Ung megyében nagy károkat okozott.

1940. március 16. A kormányzói biztosság rendeletet adott ki „*a Kárpátalja területén levő községek és iskolák által kezelt könyvtárak ellenőrzése tárgyában.*” A könyveket „*biztosság bírálja felül abból a szempontból, hogy azok nem államellenesek-e vagy nincsenek-e olyan irányzatú nyelven (ukrán, nagyorosz) írva, amelyek nem felelnek meg a ruthén nyelvnek és így nem esnek-e kifogás alá.*” Az „*alkalmatlannak ítélt könyveket*” „*további rendelkezésig zár alá kell venni.*”

1940. március 19. A *Magyar Kisebbség* összefoglaló cikket közölt a kárpátaljai autonómiára vonatkozó vitákról.

1940. március 31. Az *Őslakó* írta: „*Tizenötezer kárpátaljai munkás, közöttük ötezer nő keres munkát az anyaországban.*”

1940. március Perényi Zsigmond kormányzói biztos javaslatot terjesztett be a miniszterelnökséghez arra vonatkozóan, miként lehet elérni, hogy visszatelepüljenek azok a magyarok és ruszinok, akik elhagyták Kárpátalját.

1940. április 1. Megszűnt a Felvidéki Minisztérium és Jaross Andor tárca nélküli miniszteri megbízatása, illetve kormánytagsága.

1940. április 2. Horthy Miklós kormányzó szemlét tartott az árvízújtotta területek fölött. Kora délután indult repülőgépén és a Zagyva-völgy, Felső-Tisza-völgy, Hernád, Laborc, Ondava, Ung és Szamos-völgy felett elrepülve a tiszántúli belvizek irányában tért vissza este a fővárosba.

1940. április 3–4. Ungváron akart játszani Lugosi Mihály színtársulata, amelynek Kárpátalján magyar és ruszin nyelvű előadások megtartására szól az engedélye. A társulat fellépési kérelmét a rendőrség visszautasította azzal, hogy „*Ungvár thj. város nem tartozik Kárpátaljához*” és „*Ungváron a jelen színi évadban a beosztott színtársulat még nem játszott*”. Perényi Zsigmond kormányzói biztos közbenjárására az engedélyt végül is kiadták.

1940. április 4. A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter Padányi-Gulyás Béla főmegbízottat a kárpátaljai kormányzói biztosság mellett létesített közgazdasági osztályra az idegenforgalmi ügyek előadójává nevezte ki.

1940. április 5. A kárpátaljai kormányzói biztos rendeletet adott ki, mely szerint az egyes községek kötelesek nyilvántartást vezetni „az érkező idegenekről” és az adatokat Padányi-Gulyás Béla főmegbízotthoz továbbítani.

1940. április 13. Teleki Pál miniszterelnök hivatalában az autonómiáról tanácskoztak.

1940. április 17. 62.012. sz. rendeletével a földművelésügyi miniszter létrehozta a Kárpátaljai Hegyközségi Tanácsot. Székhelye: Ungvár. Működése kiterjed Kárpátalja területére.

1940. április 22. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „a felvidéki és a kárpátaljai választások elmaradnak. A kormánypárt álláspontja szerint teljes egységre és a lelkek harmonizálására van szükség, nincs értelme a vidék hangulatát pártagitációval megzavarni. - A behívott képviselők mandátumát meghosszabbítják.”

1940. április vége Munkácson járt Kósa Kálmán, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium osztályvezetője.

1940. április Árvíz volt Kárpátalján. A legnehezebb helyzetbe a Hetyen, Harangláb és Bályu környéki ruszin telepek kerültek. ~ Jegyrendszert vezettek be a cukorra és a zsírra. Április 20-án a *Kárpáti Magyar Hírlap* erről így írt: „Ungvár fegyveremhez szokott közönsége nyugodtan fogadta a cukorjegyrendszert. Csupán abban az irányban hangzottak el észrevételek, hogy miért kap kétszer annyi cukrot a pestvidéki polgár, mint például az az ungvári polgár, aki jóval silányabb viszonyok között él, mint anyaországbeli testvére.” ~ A belügyminiszter a Külföldieket Ellenőrző Országos Hivatal keretében Munkács székhellyel állított fel kirendeltséget.

1940. május 1. Ungváron a Miskolcra idekerült tisztviselők kezdeményezésére megalakult a Közvélemény Asztaltársasága. Cél: összehozni a társadalmat a közvetlenebb, a színesebb, a hangulatosabb, az eredményes társadalmi munkára.

1940. május 3. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 141.200/940. sz. rendelete: a Kárpátaljai Kormányzóság három közigazgatási kirendeltségének székhelyein kirendeltségi, minden községben helyi Iskolán Kívüli Népművelési Bizottságokat kell létrehozni.

1940. május 6-án kelt 63.615/940. sz. rendeletében a földművelésügyi miniszter a kárpátaljai bortermő területeket a felföldi borvidékhez és a szerednyei borvidékhez csatolta.

1940. május 15. Miniszterelnöki rendeletre Ungvárhoz csatolták Radvancot és Gerényt (2.890/940. M. E. rendelet, kelt 1940. április 19-én).

1940. május 17. Kihirdették az 1940. évi XI. tc.-t „a felvidéki és kárpátaljai területek visszacsatolásával kapcsolatos nemzetközi vonatkozású kérdések szabályozásáról” (kelt május 11-én).

1940. május 21. Berlinben a magyar és a német kormányok egyezményt írtak alá „a felvidéki és kárpátaljai területeknek a Magyar Királysághoz történt visszacsatolása előtti időből származó adósságai rendezése” tárgyában. Életbe lépett június 20-tól.

1940. május 24. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „Kétszerese fogy a cukornak, amióta a cukorjeggyel megszorították a fogyasztást. [...] az új helyzet lényege az, hogy azok is kiváltják a cukorjegyet, akik eddig nem vásároltak cukrot és a kiváltott cukrot drágábban adják tovább.”

1940. május 25. Ünnepség keretében indították el a fővárosból a Ungvár–Kassa–Budapest útvonal első menetrend szerinti repülőgépét.

1940. május 26. Ungvárra érkezett Teleki Pál miniszterelnök, hogy kárpátaljai gazdasági és politikai kérdésekről tárgyaljon. Többek között ismertette az autonómia-tervezetet.

1940. május vége Ungváron megalakult az Olaszbarátok Egyesülete. Elnök: Peltárszky Imre, a város polgármestere. ~ A debreceni püspökséghez visszatért kárpátaljai református egyházközségekben megkezdte első körútját Révész Imre püspök.

1940. május Kárpátalján járt Teleki Mihály földművelésügyi miniszter, hogy megvizsgálja annak lehetőségét, „hogyan lehetne a kárpátaljai erdőgazdálkodás jelenlegi menetét még intenzívebbé tenni.” (Május 1-jén volt Beregszászban.) ~ A nagy esőzések következtében a Tisza mindenütt kilépett a medréből. Tiszaújlaknál egy nap alatt két méteres volt az áradás.

1940. június 7. A miniszterelnökség véleményezésre küldte szét az illetékeseknek a Kárpátalja autonómiájára vonatkozó törvényjavaslat új (nyolcadik) változatát, amely még mindig nem tekinthető véglegesnek, de a tanácskozások során immár olyan formát öltött, hogy „alapul szolgálhat a végső tárgyalásoknak”. ~ Bezárták a Talaborfalva melletti pravoszláv kolostort, mert a katonaság „a szerzeteseket kémgúnusnak találta”.

1940. június 14. A Felvidéki Egyesületek Szövetségének kárpátaljai albizottsága, amely Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung megyék egyesületeinek küldöttjeiből áll, tiltakozását fejezte ki a Hubay Kálmán–Vágó Pál-féle nemzetiségi tervezet ellen. (Hubay Kálmán és Vágó Pál nyilas képviselők június 4-én nemzetiségi törvényjavaslatot nyújtottak be a képviselőházban. Június 11-én az országgyűlés elvetette azzal, hogy „a magyar államiságot alapjaiban támadja meg”. A benyújtott törvényjavaslat miatt az országgyűlés július 22-én mindkettőjüket megfosztotta a képviselői mandátumtól.)

1940. június 16. A MÉP szervezésében Ungváron tiltakozó gyűlés volt a Hubay–Vágó-féle tervezet ellen. ~ Az Óslakó írta: „A kormány Kárpátalja szegény sorsú lakosságának nehéz helyzetén úgy akar segíteni, hogy az itteni népművészeti és háziipari termelést hathatósan támogatja, ezért Rahón és Volócon létesített háziipari központok mellett további központok felállítását tervezi. Ungvárott négy mechanikai szövöszéket állítottak fel. Csermoholova községben szövőtelepet létesítenek, 15 helyen pedig lenkísérleti telepet állítottak fel.”

1940. június 19. Teleki Pál miniszterelnök parlamenti felszólalásában kitért arra, hogy a Felvidéken és Kárpátalján június 30-ig meg kellett volna tartani a választásokat, de a háborús viszonyok miatt ezt bizonytalan időre elhalasztják.

1940. június 23. „*A Budapesten tanuló felvidéki és kárpátaljai egyetemi hallgatók*”, a belügyminiszter vonatkozó rendelkezése alapján, Budapesten a Felvidéki Magyar Akadémikusok Otthonában megtartották alapszabály-módosító ülését. Az egyesület új neve: Rákóczi Diákszövetség.

1940. június 24. Perényi Zsigmond kormánybiztosnak Teleki Pál miniszterelnök-höz címzett leveléből: „*A kárpátaljai területen népiskolák építése rendkívül nagy nehézségekbe ütközik. Sok községben nincs megfelelő iskolaépület, avagy alkalmas bérhelyiség, ezért nagyon sok új iskola építésére van szükség. Ezzel szemben az iskolák építtetésére rendelkezésre álló összeg minimális, a szükséges iskolaépületeknek csak kis százaléka van fedezet. Új iskolaépületekre azonban minden körülmények között nagy szükség van s ezért minden tényező összefogása azért fontos, hogy a rendelkezésre álló szerény összegből minél több iskolát lehessen felépíteni.*”

1940. június 26. Ung vármegye törvényhatósági kisgyűlésén döntést hoztak Radvác és Gerényi-telep Ungvár thj. városhoz csatolásáról, Palágy és Palágykomoróc egyesítéséről Palágykomoróc néven, Nagyszelmenc és Kisszelmenc egyesítéséről Nagyszelmenc néven, megalakították a törvényhatósági testnevelési bizottságot, a vármegye hordójelző hivatalát.

1940. június A kárpátaljai bíróságokat a debreceni ítélőtáblához csatolták.

1940. július 2. Teleki Pál miniszterelnök a magyar országgyűlésben hangsúlyozta: méltányos nemzetiségi politikára van szükség, megengedhetetlen, hogy a hatóságok „*bárkit is befolyásolni merészljenek abban, hogy melyik nemzetiséghez tartozónak vallja magát*”, hogy befolyásolják a gyermekeket az iskolaválasztásban. A nemzetiségi vidékeken a tisztviselőknek nyelvvizsgát kell majd tenni.

1940. július 5. A berlini m. kir. követség felterjesztése alapján a miniszterelnökség elrendelte, hogy a Magyarországon megjelenő nem magyar nyelvű sajtóban egységesíteni kell „*Kárpátalja*” és a „*rutén nép*” megnevezését. Javasolt megnevezés: „*Karpathenland*”, „*Ruthenen*”. Kerülendő változatok: „*Karpatho-Russland*”, „*Karpatho-Ukraine*”, „*Karpato- oder Kleinrussen*”, „*Russen*”, „*Ukro-Russen*”, „*Karpatho-Ukrainer*”. ~ Perényi Zsigmond kormányzói biztos engedélyezte, hogy „*a tala-borfalui görögkeleti szerzetesek klastromukba visszamehessenek*”.

1940. július 22. Bródy András a Ruszin Képviselők Parlamenti Klubja nevében kérte a kultuszminisztert, hogy a bilkei gimnáziumot ne szüntessék meg. *Július 31-én* Perényi kormányzói biztos pozitív választ adott a minisztérium leiratára (a bilkei gimnázium „*fenntartására felajánlott összeget a szülők privát gyűjtés útján összeszedték, amit betétkönyvvel igazolnak és a gimnáziumnak az 1940/41. tanévi fenntartási költségét is garantálják. Ezért szükségesnek tartom jelenteni Nagyméltóságodnak e körülményt azzal a javaslattal, hogy az elégedetlenség elkerülése végett a bilkei gimnázium legalább átmenetileg ezen tanévben fenntartassék*”). A kérelmet *augusztus 11-i* levelükben Bilke, Ilosva, Szajkófalva, Ilonca, Beregkövesd, Lukova, Zárnya, Misztice, Nagycsongova, Kiscsongova, Ilonokújfalva, Alsókaraszló, Beregkisfalud, Beregdubróka, Szuhabaranka, Kerecke, Alsósárad, Felsőkaraszló, Kovácsréti,

Dolha, Nagyrákóc, Kisrákóc, Ölyvös, Szöllősrosztoka lakosai is támogatták. Ennek ellenére a soros tanévtől a gimnáziumot polgári iskolává fokozták le.

1940. július 23. Teleki Pál miniszterelnök a parlament elé terjesztette a *Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról* szóló törvényjavaslatot.

1940. augusztus 5. Katonai vezető körök követelésére Teleki Pál miniszterelnök visszavonta a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról szóló törvényjavaslatot. ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: Kárpátalján megkezdődött a zsidóbirtokok felülvizsgálása.

1940. augusztus 10. Megszűnt a munkácsi fővámvizsgáló hivatal. „*A jövőben a Kárpátaljára érkező összes vámcsomagok, valamint vasúti küldemények az ungvári m. kir. fővámvizsgáló által fognak vámoltatni.*”

1940. augusztus 11. Az *Őslakó* írta: „*A zsidótörvény rendelkezései értelmében a zsidó, illetve a zsidónak számító engedélyesektől a trafikokat elvonták. A kárpátaljai 15 nagyáruházból 7 jutott hadigondozottnak, 2 tűzharcosnak, 3 egyéb érdemes személynek. Ezzel a trafikrevízió befejeződött. Már csak 2–3 áruháza engedélyének odaítélésére van függőben.*”

1940. augusztus 18. A földművelésügyi minisztérium kezdeményezésére Munkácscon megalakult a Borzderes Szarvasmarha-tenyésztők Szövetsége. Elnök: Perényi Zsigmond kormányzói biztos, nagyszőlősi földbirtokos. A tervek szerint „*az alpesi gazdálkodást kell Kárpátalján megvalósítani*”. A borzderes szarvasmarha, a húcsló, a juh és a hússertés tartásának fokozását tartják fontosnak.

1940. augusztus 20. Perényi Zsigmond kormányzói biztos rendeletet adott ki, miszerint a kárpátaljai iskolákban szeptember 1-jétől csak a „*magyarorosz nyelvtan*” (8.888/940. sz. VKM) használható.

1940. augusztus 21. Ung vármegye törvényhatóságának kisgyűlése döntött Kisrác és Nagyrát községek egyesítéséről Rát néven.

1940. augusztus 30. A „*második bécsi döntés*” (Németország és Olaszország döntőbírósa a magyar–román vitában).

1940. augusztus vége Az áradó Ung, a Latorca nagy károkat okozott. Munkács külterületein házak is összedőltek.

1940. augusztus Megkezdődött Kárpátalján az iparrevízió. 289 fűszeres és szatócsüzlet, 55 korcsmá és dohányárúda, 55 rőföskereskedő, 66 kovács, 44 asztalos, 138 szabó, 159 cipész, 133 hentes, 51 pék, 128 dohányárúsítási igazolvány kerül kiadásra. A nagy- és különleges kereskedelem ágazatában Nagyszőlősen, Huszton, Bereznán, Rahón, Szolván, Técsón két gyarmatáru, 2 vasnagykereskedő, 11 ruhakereskedő, 11 úri és 8 női divatkereskedő, 3 szövet, 10 cipő, 14 vas-, 10 üveg, 7 nyomdaipari, 8 baromfi, 9 sör-, 1 gyümölcs-, 3 drogéria, 8 órás, 4 villamos szaküzlet, 2 bútorigar, 18 szikvízgyári, több festék-, bőr-, cukrárszármazékok ipari jogosítvány kerül kiadásra.

1940. szeptember 1. Ungváron a volt Masaryk-iskola épületében megnyílt a magyar leánygimnázium.

1940. szeptember 2. Horthy Miklós kormányzó saját kérelmére felmentette hivatalából Perényi Zsigmondot, Kárpátalja kormányzói biztosát.

1940. szeptember 12. A kormányzó Kárpátalja kormányzói biztosává nevezte ki Kozma Miklóst. (1884–1941. 1935. március 4.–1937. február 3. között belügyminiszter a Gömbös- és a Darányi-kormányban (1936. május 14.–augusztus 7. között a honvédelmi miniszteri teendőket is ellátta.) Megalakulásától, 1921 májusától elnöke a Magyar Távirati Irodának, 1926-tól a Magyar Rádióknak is (kivéve miniszterségének időszakát). A Kárpátalján bevetésre került „rongyos gárda” szervezője. Kinevezése idején a Magyarok Világszövetségének társelnöke is.) Az ezen a napon a Magyar Távirati Iroda és a Magyar Rádió vezetőinek közös értekezletén elhangzott beszédéből: „Az értekezletet azért hívtam össze, hogy bejelentsem, hogy a Kormányzó úr Ófőméltósága kinevezett Kárpátalja kormányzói biztosává. Amidőn a megisztelő feladatra felszólítást kaptam, tisztában voltam annak minden nehézségével, de közérdekből el kellett azt vállalnom. Mielőtt elvállaltam, voltak tárgyi és személyi feltételeim. A kormány azokat elfogadta. Tárgyi kívánságaim nem az értekezlet elé tartoznak, személyi feltételem pedig az volt, hogy az állást mint nobile officiumot foglalom el. [...] Én tehát kárpátaljai kormányzói biztosi minőségemben fizetést nem fogadok el, viszont semmiről nem mondok le. Ennek következtében a vállalat legfőbb vezetésében változás nem történik. A változás mindössze annyi, hogy a politikával összefüggő kérdésekre vitelre Nelky Jenő barátomat kértem fel. [...] A változott helyzet tehát zökkenőkkel nem járhat és körülbelül ugyanaz lesz, mint volt 1938 őszén, amidőn időm legnagyobb részét a mai Kárpátalja déli határán töltöttem, de közben Pesten jártam s elvégeztem az itteni dolgaimat is.”

1940. szeptember 15. Ungvárra érkezett Kozma Miklós, az új kormányzói biztos.

1940. szeptember 20. Kozma Miklós kormányzói biztos hivatalában fogadta a saját képviselőit.

1940. szeptember 22. Kozma Miklósnak a kormányzói biztosi hivatal átvételkor elhangzott beszédéből: „Kárpátalja sorsa tehát éppen úgy, mint bármily más ország-részé, a magyar sors függvénye. Ez a gondolat lesz alapja és vezérlő eszméje kárpátaljai működésünknek. [...] Az ország határain túl nyúló politikát kizárólag és egyedül a magyar kormány csinálhat. Aki ilyet mégis megkísérel, az idegen célok politikai ügynöke és lakat alá való. [...] Felekezeti villongásokat tűrni nem fogok. [...] A honvédelmi kötelességek teljesítése első kötelesség. [...] A tisztviselőktől a néppel való érintkezésben a legudvariasabb modort és szívélyes előzékenységet várok el. A néppel való érintkezésben a hivatalnokok a nép nyelvén beszéljenek. [...] De nem szorul magyarázatra, hogy a más nyelvű magyar állampolgároknak, bár számukra a magyar nyelv megtanulása nem kötelező, annak tudása a legnagyobb előnyükre válik, mert lehetőséget és könnyebb boldogulást ad. A magyarul még nem tudó tisztviselők esete más. Tölük meg kell kívánni, hogy a magyar nyelvet minél előbb megtanulják. [...] Megkövetelem tehát, hogy a nyelvhasználatból senki ne csináljon politikai kérdést [...] és csupán gyakorlati kérdés jellegét kapja. [...] minden, a magyar állameszmétől és nemzet-hűségtől történő elhajlás a legsúlyosabb megtorlás alá esik. [...] Kárpátalja intelligenciájának is van egy nagy átka, éspedig az egymás közötti veszekedés és visszavonás. [...] A jövőben tehát szűnjön meg minden vádaskodás és kölcsönös befekettetés, annál is inkább, mert ma már nem akad egy ember sem, kinek egyéniségével, érdemeivel, hibáival, vagy esetleg bűneivel is ne lennénk tisztában. - Zsidókérdés Kárpátal-

ján is van. Sőt a zsidóság számarányánál fogva még fokozottabb mértékben van, mint az ország többi részében. A zsidókérdésben hozott törvényeket és rendeleteket valamint a kormány politikáját teljes mértékben érvényesíteni fogom, de nem tűnnek el esetleges egyéni akciókat. - Kárpátjának gazdasági kérdései különösen érdekelnek. [...] Az állattenyésztés feljavítása [...] a szövetségi mozgalom kifejtése [...] A papság és a tanítósg magatartása [...] Nemzeti és államhűségi szempontból tehát fokozottabb mértékben esik latba, mint másoké. [...] A kormány politikáját és intencióit a magam módszereivel fogom érvényesíteni.” „Nem ismeretlenül jöttem ismeretlen helyre. [...] Iskoláim egy részét is itt, Ungvárott végeztem [...] Úgy érzem, hogy az egykori kisfiú hazatér”.

1940. szeptember 23. Kossey János ungi alispán közleménye: *„A háborús viszonyok miatt egész Amerikából sem levél, sem a megszokott szeretetsomag nem érkezhet. Az amerikai rokonokkal a kapcsolatot az AMSZEK-en keresztül lehet tartani [Amerikai Szeretetsomagok Elosztó Központja, Henneyei Vilmos államtitkár, Budapest]. Az AMSZEK az amerikai hozzátartozók dispoziói alapján Csepelen – a vámmentes szabad kikötőben állítja össze a csomagokat és juttatja el a magyarországi címzettekhez. A finanszírozás amerikai részről történik.”*

1940. szeptember 27. A különböző nyilas pártok egyesültek a Nyilaskeresztes Pártban. Vezetője: Szálasi Ferenc. Ez a legnagyobb ellenzéki párt.

1940. szeptember Újjászervezték a Latorica Rt.-t Latorca Rt. néven. Magyar–olasz tulajdonba került. Vezérigazgató: Simonkay Gyula.

1940. október 4. Több parlamenti képviselő kilépett a Magyar Élet Pártjából. - *Október 21-én* bejelentették a Magyar Megújulás Pártjának megalakulását. Vezetője: Imrédy Béla. A párt tagja lett Jaross Andor is.

1940. október 7. Kárpátaljai körútjának első állomására, Ungvárra érkezett Teleki Mihály földművelésügyi miniszter. Elsősorban az állami erdők és a fafeldolgozó üzemek állapota felől tájékozódott.

1940. október 8. Az uzsoki határátkelőnél a szovjet határőrség megtagadta azoknak a zsidó családoknak az átvételét, akiket még *„a cseh megszállás alatt”* tiltottak ki Ungvárról galíciai illetőségük miatt.

1940. október közepe Kozma Miklós kormányzói biztos Budapesten minisztertanácsai ülésen számolt be a kárpátaljai ügyekről.

1940. október 19. A keleti egyházak kongregációja elhatározta, hogy a Magyarország területén levő bazilika kolostorokat Szent Jozefát pártfogása alatt egyetlen rendtartományban egyesíti. A rendtartomány székhelye Máriapócs, rendfőnöke D. Polhy József Leontin. A határozatot november 23-án XII. Pius pápa is megerősítette.

1940. október 31-én kelt 7.880/940. sz. M. E. rendelet *„a visszacsatolt keleti és erdélyi területen a közoktatásügyi igazgatás szervezetének megállapítása”* tárgyában kimondta: a tankerületek száma 13-ra emelkedik (a 6.070/939. M. E. rendelet módosítása); a szatmárnémetihez tartozik Ugocea, Máramaros, Szatmár és Szabolcs vármegye, Szatmárnémeti thj., székhely Szatmárnémeti; a kassaihoz: Abauj-Torna, Zemplén, Ung és Bereg vármegye, Kassa thj., székhely Kassa; a népoktatási kerü-

letek – az 1935:VI. tc. értelmében – egy-egy vármegye és a határain belül eső thj. város területét foglalják magukba.

1940. október Nagy számú romániai magyar menekült érkezett Kárpátaljára. ~ „*A huszti magyarorosz görögkeleti egyház*” új vezetője lett Doroszlay Mihály prépost.

1940. november 9-i hatállyal a földművelésügyi miniszter Kárpátaljára is kiterjesztette a kóservágások tilalmát.

1940. november 12. Életbe lépett a 7.980/940. M. E. rendelet „*a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területeken a magyar polgári büntetőbíráskodás működésének megkezdéséről*” (kelt november 8.).

1940. november 13. Az Óslakó írta: „*A kárpátaljai háziipar fejlesztése érdekében még a világháború előtt ún. munkaházakat létesítettek Kárpátalján. A munkaházak legnagyobb része a cseh uralom alatt üzemben kívül volt. A kárpátaljai terület kormányzói biztosra most lehetővé tette, hogy a munkaházak egy részét ismét üzembe helyezték. A ma már üzemben levő gányai munkaházon kívül az árdánházi, beregkisfaludi, bedőházi és kökényesi munkaházak helyrehozatalát rendelték el. Több községben már megalakították az értékesítő háziipari szövetkezeteket is. A kárpátaljai háziipar váson- és damasztáru szövésével, fajaragással, kosárfonással foglalkozik. Gányán és a hucul vidékeken pedig értékes szőnyegszövő háziipari munka folyik.*”

1940. november 16. Új főispánokat neveztek ki: Bereg vármegyébe Péchy Miklós Szabolcsot (előtte Szatmár vm. főispánja), Ung vármegyébe, Ungvár thj. városba, Ugocsa vármegyébe Siménfalvy Árpádot (előtte Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegyék, Ung vm. és Ungvár thj. város főispánja), Máramaros vármegyébe Jurka Flaviuszt.

1940. november 20. A Szatmárnémeti tankerület főigazgatójává nevezték ki Gáspár Sándor Gyulát. ~ „*A Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi országrész pénzügyi közigazgatásáról*” szóló 8.260/940. M. E. rendelet többek között az alábbi pénzügy-igazgatóságok létrehozásáról rendelkezett: beregszászi (székhelye: Beregszász; területi illetékessége kiterjed Bereg és Ugocsa vármegyék, valamint a beregi közigazgatási kirendeltség területére), máramarosszigeti (Máramarossziget; Máramaros vármegye és a máramarosi közigazgatási kirendeltség).

1940. november 26. Életbe lépett a 23.301/940. sz. B. M. rendelet a kárpátaljai terület közigazgatási beosztásának módosításáról. A máramarosi közigazgatási kirendeltség Técsői járásának neve Taracvölgyi járásra változott (székhelye Técső). A járáshoz a volt Técsői járás községei tartoztak Alsóapasa, Kerekhegy és Técső kivételével. Megszűnt a Nagyszöllősi járás, a községek részben a Huszti járáshoz, illetve a beregi kirendeltség Ilosvai járásához, Gödényháza, Királyháza, Nagyszöllős, Szöllősegres, Szöllősvégardó, Tekeháza, Tiszahetény, Tiszaszirma, Tiszaszászfalu Ugocsa vármegyéhez került. A 7.800/940. M. E., a 912/940. B. M. és a 23.300/940. B. M. rendeletek értelmében Bereg és Ugocsa vármegyéket kettéválasztották, a Beregszász székhelyű Bereg vármegye a Beregszászi, a Munkácsi és a Vásárosnaményi járást, a Nagyszöllős székhelyű Ugocsa vármegye a Nagyszöllősi és a Halmi járást, valamint a Máramarossziget székhelyű Máramaros vármegye a Técsői, az Aknasuhatagi, a Dragomérfalvi, a Felsővisói és a Máramarosszigeti járást foglalta magába.

1940. november 27. Megindult az önálló közigazgatás Ugocsa vármegyében. ~ A magyar parlamentben felszólaló R. Vozáry Aladár kárpátaljai képviselő kijelentette, hogy „*a nemzetiségi kérdés elsősorban szociális probléma*”.

1940. november Kozma kormányzói biztos Ungváron tájékoztatta a kárpátaljai sajtó képviselőit eddigi munkájáról, Budapesten Teleki Pál miniszterelnökkel, a szakértők vezetőivel, Esztergomban Serédi Jusztinián bíboros-herceprimással tárgyalt Kárpátalja ügyeiről.

1940. december 1. Az *Őslakó* írta: „*A menekült székely munkásokat és azok családját elhelyezni és kenyérhez juttatni nagy és nehéz feladat*”, „*a Munkácson megjelent székely menekültek [...] az erdőmunkáknál kapnak alkalmazást. Főleg a Latorca Rt. segítségére van kitérés*”. ~ A zsidókat kitiltották az ungi és a beregi közigazgatási ki- rendelések területén tartandó országos állat- és kirakodóvásárokról, búcsúkról, heti és napi piacokról. ~ Életbe lépett a 21.923/940. sz. B. M. rendelet „*a Kárpátaljai területen a külterületi lakott helyek nevének megállapítása*” tárgyában. ~ Ungváron megalakult a Magyar Cserkészszövetség 12., kárpátaljai cserkészkerülete. Ügyvezető elnök: Gémesi József.

1940. december 12. Ungváron új korlátozási rendelet lépett életbe. A vendéglők csak egytáléltel szolgálhatnak fel, éjféltől zárórendelet és közvilágítási korlátozás van érvényben.

1940. december 14. Ungváron megalakult a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara. Elnök: Plotényi Vilmos.

1940. december 19. Péchy Szabolcsot beiktatták Bereg vármegye főispánjának tisztébe.

1940. december Rendezték a magyar–szovjet határforgalmat a három határátkelőnél (ungvári–uzsoki, munkácsi–lavocsnei–lemergi és máramarosszigeti–kőrösmezői). ~ Kárpátalján eddig 8659 iparjogosítványt vizsgáltak felül, ebből 6962-öt zsidó iparosok és kereskedők kérelmeztek. ~ Bertók Béla lemondott a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület (korábban PRMKE) elnökségéről. Utóda: Szondi János. ~ Az év végére befejeződött a tanítók kinevezése.

1940. az év folyamán Az Országos Közegészségügyi Intézet tájékoztatása szerint az országban a születési arány Kárpátalján volt a legmagasabb: minden ezer lakosra 29,1 születés jutott. A csecsemőhaladóság szintén itt a legmagasabb: 18,2%. ~ A beregszászi városi könyvtárból a legtöbben Zilahy Lajos és Harsányi Zsolt könyveit kölcsönözték ki.

1941. január 1. A *Kárpátalja* írta: Beregszász az idei színházi szezonban színház nélkül marad, mert nincs megfelelő épület. „*A nagy kisebbségi harcok idején a városnak igen emelkedett színházkultúrája volt. Ma ezek a harcok elmúltak, de az a legkevesebb, hogy [...] nekünk is legyen színházunk*”.

1941. január 4. Alispáni rendeletre Kiseszeny települést és a Luka dűlőt Tiszaásványhoz csatolták.

1941. január 12. A *Kárpátalja* írta: „*A nagybányai Phönix Művek megállapodást kötött az Ungvári Erőműteleppel az áramszolgáltatás biztosítására. Az Ungvári Erőmű távvezetékét épít Nagybányáig és ennek a nagy vegyi konszernnek áramszükségletét el-*

látja.” ~ Kozma Miklós kormányzói biztos sajtónyilatkozatban közölte: hamarosan megalakul a Kárpátaljai Párt.

1941. január 26. Ungváron megalakult a Kárpátaljai Tudományos Társaság. Elnök: Hodinka Antal. A társaság működéséhez anyagi támogatást nyújtott: a miniszterelnök, a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a kormányzói biztos, a Magyar Rádió, a Hangya, a Latorca Rt.

1941. január 31. Országos népszámlálásra került sor (anyanyelvi adatok). Kárpátalja lakossága (a jelenlegi területre vonatkoztatva): összesen 852546, ebből magyar 245286 (28,8%), ruszin, ukrán, orosz 502329 (58,9%), zsidó 78272 (9,2%), román 15587 (1,8%), német 13244 (1,5%), szlovák, cseh 6838 (0,8%). Ungváron: összes lakos 38659, ebből magyar 27896 (72,4%), Munkácson: összes lakos 36797, ebből magyar 21277 (57,8%), Beregszászban: összes lakos 21540, ebből magyar 19784 (91,8%), Nagyszőlősen: összes lakos 13331, ebből magyar 7372 (53,3%).

1941. január vége Megáradt az Ung és elöntötte Radváncot.

1941. január Ungvár székhellyel felállították a M. Kir. Kereskedelmi Hivatal ki- rendeltségét a közellátás megszervezésére. ~ Az ungvári rendőrkapitányság jelentése szerint a városban 135 magánautó, 54 bérautó, 1 autóbusz, 54 motorkerékpár, 40 teherautó, 2085 kerékpár, 44 egyfogatú bérkocsi van nyilvántartva. ~ A Királyháza–csapi vasútvonal a debreceni üzemzetéstől Miskolcra kerül. ~ Munkács város Iskolán Kívüli Népművelési Bizottsága ruszin nyelvtanfolyamot szervezett az „*anyaországból*” áthelyezett tisztviselők számára.

1941. február 6. Demkó Mihály képviselő parlamenti beszédéből: „*Szűkebb hazám, Kárpátalja gazdasági programjával a pénzügyminiszter úr nem foglalkozott. Egészen biztos vagyok azonban abban, hogy ennek oka nem az, mintha a kormánynak Kárpátaljára vonatkozólag nem volna programja, hanem hogy az a helyi viszonyoknak megfelelően részleges kidolgozást igényel.*”

1941. február 8–9. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: az Ungvári Társaskör tagjai mindent megtesznek annak érdekében, hogy „*egybegyűjtsék az intelligens magyar társadalmat*”, ezáltal „*megszüntesse az „anyaországi” és „felvidéki” magyarok között a képzelt vagy szándékosan felállított válaszfalakat.*” „*Az eszme első apostolai*” megalakították az Apostolok Asztaltársasága elnevezésű kört.

1941. február közepe Megáradt és Munkácsnál kiöntött a Latorca.

1941. február 24. A *Kárpátalja* arról tudósított, hogy a budapesti bemutatóval egy időben vetítették a beregszászi moziban a *Dankó Pista* című új magyar filmet.

1941. február 27. Vízre bocsátották a Ganz Hajógyárban készült Ungvár nevű tengerjáróhajót. A névadó várost az ünnepségen Peltsárszky Imre polgármester képviselte.

1941. február 28. Budapesten megalakult a Kárpátaljai Tudományos Társaság nyelvtudományi és irodalomtudományi szakosztálya. Elnök: Ilniczky Sándor.

1941. február Döntés született a bazilita rend ungvári noviciátusának Hajdúdorogra költöztetéséről. Kárpátalján a bazilita rendnek a következő helyeken van kolos-

tora: Munkácson (Klastromlóján) [lásd. Munkácsváralja], Ungváron, Nagybereznán, Miszticén és Husztbaranyán.

1941. március 1. Felhívás a *Kárpáti Magyar Hírlapban*: „A kárpátaljai területen élő magyar testvéreink figyelmét felhívjuk, hogy a Kárpátaljai [lásd. Felvidéki] Magyar Közművelődési Egyesület Ungváron felállította a kárpátaljai kerületi titkárságát. A kerületi titkárság addig is, amíg megszervezheti a kárpátaljai magyarság körében a Kárpátaljai Magyar Közművelődési Egyesület helyi csoportjait, készségesen nyújt segítséget minden kulturális természetű ügy megoldásában”.

1941. március 2. Az *Őslakó* írta: „A rádió cipőrendeletéről szóló híradása után Munkácson is tömeghisztéria fogta el az embereket és megrohamozták az üzleteket.”

1941. március 3. A királyházaai állami magyar és ruszin tannyelvű koedukációs polgári iskola a Kárpátaljai tankerülettől a Szatmárnémeti tankerülethez került.

1941. március 5. A Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület ungvári tagozata magyarságismereti előadásorozatot indított. Az első felolvasást Tóth László kolozsvári egyetemi tanár tartotta *Magyarország ezer éves határa* címmel.

1941. március 15. Munkács napilapja, a *Kárpáti Híradó* szerkesztőségét és kiadóhivatalát, valamint megjelenését áttette Ungvárra, ahol a kormányzói biztosság sajtószolgálati orgánuma lett.

1941. március 21. A szovjet fővárosból elindult a Moszkva–Budapest menetrend szerinti járat első szerelvénye (menetidő 50 óra). Ez a vonat hozta a visszazármaztatott 1848/1849-es zászlókat. Az ünnepélyes fogadás a lavocsnei határállomáson volt március 23-án. A szovjet katonai díszkíséretet felváltotta a magyar.

1941. március 23. Az *Őslakó* írta: „A magyarság, ha már minden áron idegen névvel kellett megcsúfolni szűkebb hazáját, Szlovenszko formájára Ruszinszkonak próbálta szölongatni ezt az Árpád lépteitől megszentelt földet. A csehek eleinte nem protestáltak, de csakhamar [...] eltöltötték a használatát. [...] az ideszakadt magyarok [...] magyar névre keresztelték a [...] négy vármegyét, illetve vármegyeyrészt, így jelölve őket: Kárpátalja. Ezt az országelnevezést először a magyar pártok hivatalos lapja: a Kárpátaljai Magyar Gazda használta. És a magyar körök egykettőre általánosan magukévá tették. A csehek ezt a nevet hivatalosan sohasem fogadták ugyan el [...] de az is igaz, hogy hazaárulási pert nem indítottak senki ellen, aki Kárpátalja néven emlegette ezt a kis országot.” Ma a Kárpátalja elnevezés „teljesen felesleges”, ezáltal megfélelkeztünk „Magyarország ősi egységéről”. „Ennek a nagy számban ruszinlakta országgrésznek jelenleg közigazgatás-politikai különállását teljesen kidomborítja „a kormányzói biztosság területe” elnevezés használata.” „Lassabban és ritkábban hát a Kárpátalja elnevezéssel”.

1941. március 29. Nagyszőlősiön megtartották Ugocsa vármegye törvényhatósági bizottságának alakuló közgyűlését. Siménfalvy Árpádot Ung vármegye és Ungvár thj. város főispánját beiktatták Ugocsa vármegye főispáni székébe.

1941. március Az új iparkamarai beosztás szerint a kassai kamara kerületébe tartozik Abaúj-Torna, Bereg, Ung és Zemplén vármegye, az ungi, a beregi és a máramarosi közigazgatási kirendeltség területe, Kassa és Ungvár thj. városok. ~ Munkácson bevezették a liszt- és kenyérjegyet. ~ A Kárpátalján kiadott iparjogositványok

29 százalékát zsidók kapták. ~ Doroszlai Mihály, a kárpátaljai görögkeleti ruszin egyházmegye elnöke engedélyt kapott, hogy a Szegeden kiadott *Magyar Kelet* ezentúl Máramarosszigeten jelenjen meg magyar, ruszin és román nyelven.

1941. április 1. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „*Kárpátalján radikálisan beszűntetik az erdőirtásokat, a hegyhátaknak karsztosítását, mert ez csak árvízvet okoz. A csehek által kiosztott földeket vissza kell adni hegyháti eredeti rendeltetésüknek, itt még az esetleges népszerűtlenséget is vállalni kell. Ennek rendezése nemzetérdek, a nagy közönség veszi hasznát.*”

1941. április 2. Kozma Miklós kormányzói biztos Teleki Pál miniszterelnökhöz intézett leveléből: „*közlöm Veled, hogy a varsói központtal megalakult cári orosz komité igyekszik felvenni Kárpátalján az orosz irányzatú emberekkel az érintkezést. Nem hiszem, hogy Borisz Nikolajevics Nazimov cári orosz alezredes német engedély nélkül működne Varsóban.*”

1941. április 3. Meghalt Teleki Pál miniszterelnök. Bárdossy László alakított kormányt.

1941. április 6. Ettől a naptól sebesvonat közlekedik a Királyháza–Budapest útvonalon. A menetidő egy irányba 7 óra.

1941. április 7. Bevezetik a nyári időszámítást.

1941. április 12. Horthy Miklós kormányzó Popoff Mihály görögkeleti nagypóst, érseki helynököt „*a görögkeleti magyar és görögkeleti ruszin részek*” adminisztrátorává nevezte ki. Ez „*az első lépés annak megvalósítására, hogy Magyarországon önálló görögkeleti egyház szerveztessék.*”

1941. április A Magyar Földtani Társulat javaslatára a kárpátaljai Popp Iván-csúcsot Teleki Pálról nevezték el. ~ A máramarosi közigazgatási kirendeltség új vezetője Dudinszky Béla lett.

1941. május 1. A MÉP ungvári értekezletén felszólaló Kozma Miklós kormányzói biztos kijelentette: „*a Kárpátalján élő ruszin nép nem nagyorosz, nem ukrán, hanem tisztán és kizárólag ruszin.*” ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „*A fiatal ruszin intelligencia, az ún. harmincasok tíztagú deputációval hetek óta tartó szervezkedés után mintegy 500 aláírással ellátott memorandum birtokában felkereste Bárdossy miniszterelnököt és a mozgalom egyik vezetője: Fodor István gimnáziumi tanár ismertette a kormány előtt célkitűzéseiket.*” A miniszterelnök kilátásba helyezte a mozgalom támogatását.

1941. május 15. A belügyminisztérium feloszlatta az ungvári Iskola Segély Egyesületet és vagyonát átadta a Kárpátaljai Tudományos Társaságnak.

1941. május 16-tól Ungváron is csak vásárlási könyvre szolgáltatnak ki közszükségleti cikkeket. A *Kárpáti Magyar Hírlap* május 21–22-i számában a következő szalagcím volt olvasható: „*Fokozódtak a hisztériás tömegjelenetek Ungváron a vásárlási könyv beszerzésének frontján.*”

1941. május 17.–június 8. Ungvári Művészeti Hetek. Székesfehérvár, Győr, Kassa, Nyíregyháza, Pécs után az országos művészeti hetek 6. állomása. *Május 17-én* volt a megnyitó irodalmi és zenei est keretében. Előadása volt többek kö-

zött Cs. Szabó Lászlónak, Szabó Zoltánnak. A Kárpátaljai Tudományos Társaság díszközgyűlésén felszólalt többek között Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter, Flachbarth Ernő, a Felvidéki Tudományos Társaság elnöke. Hóman beszédéből: „a magyar életközösség keretében a ruszinság népi egyed s mint ilyennek joga van a maga népisége, nyelve, műveltsége, életformája fenntartásához s további ápolásához.” A művészeti hét alkalmából látogatott Ungvárra és Kárpátaljára Otto Erdmannsdorff budapesti német követ és felesége.

1941. május 19. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: Bátyu környékén folyik a Bereg megyei volt cseh legionista birtokok szétosztása. Minden 3 gyermekes gazda földet kap. Nagybakos határában 30 vitézi telek létesült.

1941. május 22. Debrecenben megalakult a Kárpátaljai Ruszin Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete. Elnök: Bulecza Viktor.

1941. május 24. A rahói ruszin gimnáziumot polgári iskolává fokozták le.

1941. május Kárpátalján a szakadatlan esőzések következtében ismét súlyos árvizek voltak, amelyek emberáldozatot is követeltek.

1941. június 1. Munkácson beiktatták hivatali méltóságába Popoff Mihály görögkeleti érseki helynököt, „a magyarországi görögkeleti magyar és görögkeleti ruszin egyházrészek” adminisztrátorát.

1941. június 6. Ungváron és a megyében életbe lépett a jobboldali közlekedés.

1941. június 9. A *Kárpátalja* írta: „Egyre több panasz hallatszik a Kárpátalján levő folyók ellen. Hosszú évek mulasztása és az elmúlt két esztendő abnormális csapadékviszonyai” miatt Kozma Miklós kormányzói biztos sürgetésére „illetékes helyen részletes terveket dolgoznak ki Kárpátalja folyóinak megrendszabályozásáról”.

1941. június 15. Az *Óslakó* írta: „Tagadhatatlan, hogy a zsír-, de még inkább a liszt- és kenyérellátás terén az utóbbi hetekben bizonyos nehézségek állottak elő. Elsősorban [...] Munkácson és Beregszászban, meg e két város környékén. – Másutt, így már a ruszinlakta Felsőberegben is lényegesen jobb a helyzet”.

1941. június 17. Bereg vármegyében is bevezették a kenyér- és lisztjegyet, a napi kenyérfejadag 20 dkg, nehéz fizikai munkát végzőknek a duplája. A kenyérhez két-naponként lehet hozzájutni.

1941. június 21–22. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „A gimnáziumi tanárok gyakori változásának megakadályozása és így a tanítás folytonosságának biztosítása végett, továbbá abból a célból, hogy a magyar anyanyelvű tanárok minél nagyobb számban iparkodjanak a nemzetiségi nyelveket elsajátítani, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a nemzetiségi tannyelvű gimnáziumokban működő magyar anyanyelvű tanárokat havi 30 pengő pótdíjban részesíti. Ugyanennyi pótdíjban részesíti azonban azokat a nemzetiségi anyanyelvű tanárokat is, akik valamely nemzetiségi tanítási nyelvű gimnázium magyar tagozatában is tanítanak. Ugyanakkor a vallás- és közoktatásügyi miniszter arról is intézkedett, hogy a magyar anyanyelvű tanárok számára az illető nemzetiségi nyelv elsajátításának lehetővé tétele végett tanfolyamokat rendezzenek és minden úton gondoskodjanak arról, hogy ezek a tanfolyamok megfelelő eredménnyel járjanak.”

1941. június 22. Németország hadba lépett a Szovjetunió ellen. *Június 23-án* V. Molotov szovjet külügyminiszter többek között azt közölte a moszkvai magyar követtel, hogy kormányának nincs követelése vagy támadó szándéka Magyarországgal szemben. *Június 24-én* Magyarország megszakította a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval.

1941. június 23. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „Kárpátalján különösen nehéz a kereskedői utánpótlás, mert keresztény kereskedőtanoncok jóformán teljesen hiányoztak. Kárpátalja kereskedelmét a zsidók bonyolították le. Ezért kellett olyan kivételes rendelkezést kiadni, hogy a letelepedésnél, vagy az új iparüzésnél a képzéstől is eltekintettek. - Kereskedelmi téren a Hangya oly értelemben segít, hogy Kárpátalján is tart átképző tanfolyamot.” ~ E naptól a Malert Budapest–Kassa–ungvári járata „a rendkívüli viszonyokra való tekintettel” szünetelt.

1941. június 25. A *Kárpáti Magyar Hírlap* leközlölte Ortutay Pálnak, a Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara igazgatójának beszámolóját, amelyből kiderül: Kárpátalja területe 12061 km², a népesség 670000 fő, a települések száma: 448. Máramaros Magyarország legsűrűbben lakott területe az egy főre jutó termőföld viszonylatában. Kárpátalján a népszaporulat a háromszorosa az „anyaországának”. A kormányzóság területén az erdőzet részesedése 53%, a rét- és legelő-gazdálkodásé 27%, a szántóföld-gazdálkodásé 15,6%.

1941. június 26. A máig tisztázatlan kassai bombatámadás napja. Magyarország hadat üzent a Szovjetuniónak. ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „Az utóbbi napokban újból akcióba kellett lépni az illetékes hatóságoknak a rémhírterjesztők ellen. [...] Jezúton hívjuk fel egész Kárpátalja és főleg Ungvár lakosságát, hogy óvakodjon az ellenőrizhetetlen háborús hírek terjesztésétől”. ~ Délután „az ellenséges [lásd. szovjet] repülőgépek Ungvár határában Kassa fölé repültek és ott bombákat dobtak le.” Ugyanebben az időben „Rahó közelében géppuskatűzzel árasztottak el egy gyorsvonatot [...] orvtámadás ezúttal is halálos áldozatokat követelt.” (Sajtóközlemények.) Később kiderül, hogy három repülőgép vett részt a vonattámadásban, aminek 1 halálos áldozata és 3 súlyos sebesültje volt.

1941. június 27. Reggel „mintegy 25 szovjetgép repült át Csap felett, majd elkanyarodott Szlovénzsko irányába. - A szovjetrepülők magyar területen bombát nem dobtak le.” (Sajtóközlemény.) ~ A nap folyamán: szovjet repülőgépek „Talaborfalván az országutat bombázták. Légelhárító tüzérségünk [lásd. a magyar hadseregé] egy szovjet gépet lelőtt [...] Bombákat nem dobtak le.” A magyar légierő válaszlépése: „Rommá lőték a lawoczei pályaudvart, a striji vasútvonalat, katonai célpontokat találtak el és szétugrasztottak galíciai vörös menetszlopokat. – Uzsok után Siánkiban végig Sambor felé már magyar honvéd váltotta fel a vörös helyőrséget.” A szovjet kormány még e napon cáfolta, hogy szovjet gépek bombázták volna Kassát. A honvédség csapatai átlépték a szovjet határt.

1941. június 28–29. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „Nézzünk tovább az orrunk hegyénél és lássuk meg, hogy az önállóságát megtartott Erdélyi Pártban mily meleg, élettől duzzadó élet folyik!” „Nálunk” a „húsz év kemény harcosait nem látjuk sehol. Pedig meg vannak. Csak hallgatnak és várnak.”

1941. június 29-től a „rendkívüli viszonyok miatt” korlátozásokat vezettek be a Budapest–Ungvár vasútvonalon. ~ E napon a *Kárpáti Magyar Hírlap* (lásd. a június 30-i

lapszámot) közlése szerint „*ellenséges repülők Ungváron keresztül haladva Csapot akarták bombázní. Léghelhító tüzéségünk hét szovjetgép közíül hármát lelött.*”

1941. június vége A kárpátaljai véleményező és tanácsadó testület ülésén elhangzott: „*az ország egyéb területéről Kárpátaljára költözött és letelepedett iparosok és kereskedők száma alatta marad az eredetileg tervezett számnak, mert 1200 kereskedő és iparos letelepítésére van szükség, ez a szám azonban körülbelül 500-ra csökkent, mert a kárpátaljai kereskedő- és iparossegédek közíül sokan önállósították magukat. Az a látszat mintha ezek az önállósított kereskedő- és iparossegédek stróhman-szeretpet vállaltak volna a régi volt zsidó tulajdonosok mellett. – Erre abból lehet következtetni, hogy ezek az önállósodott kereskedők és iparosok nem kértek kölcsönt az önállósítási alaptól.*” ~ A kormányzói biztosság tájékoztatása: „*Kárpátalja népe napról napra láthatja, hogy a mai igen nehéz európai helyzet mellett is a magyar kormány jóvoltából Kárpátalja gazdasági jólétet élvez. Azok a kérdések, amelyek fájdalmasak voltak és ellentéteket jelentettek, fokozatosan megenyhülnek. [...] A jövőben pedig a helyzet még inkább meg fog javulni, mert azoknak az elemeknek, amelyek Kárpátalján politikai vagy népi okokból nem érzik jól magukat, módjukban lesz hamarosan oda távozni, ahol jobb megélhetést remélnék és érzelmeiknek megfelelő hazát találhatnak.*”

1941. június Ungvár új polgármestere Megay László lett. ~ A kormányzói biztosság elrendelte Kárpátalján az ellátás biztosítására a liszt- és kenyérgönyvek kiosztását. ~ A kormányzói biztosság 24 oldalas tájékoztatót adott ki, melyben értékelte az általános háborús helyzetet és Kárpátalja viszonyait május–június hónapokban. ~ Munkácsön lebontották Munkácsy Mihály festóművész szíilőházát.

1941. július 1. E naptól vallásfelekezeti, közhatósági és társulati gyűlések kivételével semmiféle gyűlés, majális, ünneptőség nem tartható. „*További intézkedésíg szíinettel magánosok részére a városközi (interurbán) postai kapcsolat.*” A táviratozás és a helyi telefonbeszélgetés nincs korlátozva.

1941. július 3. Szovjet foglyokat kísérték Ungvárra, akiket itt ültettek vonatra.

1941. július 4. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: Kárpátalján számos rémhírterjesztőt tartóztattak le.

1941. július 6. Kárpátalján a közíuti forgalomban bevezették a jobboldali közlekedést.

1941. július 8. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: Kárpátalján „*a rendkíivűli fegyvergyakorlatra bevonult földműves foglalkozású egyének családja részére, azok kérelmére, a lakóhelyíühöz legközelebb eső honvédtcsapat, a községi előljáróság által igazolt kérelem esetén, megfelelő számú legénységet és igát bocsát rendelkezésre. Megsegítésben kisbírtokosok jöhetnek figyelembe.*” ~ Ajtay Gábornak, Máramaros vármegye alispánjának felhívása: „*Máramaros vármegye területén, ahol a zsidótörvény végrehajtása és – többek között – az ezzel kapcsolatos iparrevízió még meg sem kezdődött, több mint 45000 zsidó él, akik, illetőleg elődeik Galíciából, Bukovinából és Lengyelországból szíivarogtak a vármegye területére. Magában Máramarossziget megyei városban a zsidók száma meghaladja a tízezret. – Figyelemmel Galícia egy jó részének a honvédtcsapatok által történt megszállására, a kérdés méltányos rendezését a zsidótörvény rendelkezéseinek végrehajtása előtt megkísérlem és felhívom a vármegye területén lakó zsidóságot, s elsősorban azokat, akik Galíciába kívánnak költözni, hogy a vonatkozó jelentkezési ívek kitöltése végett illetékes hatóságuknál, nevezetesen: Máramarosszige-*

ten a város polgármesterénél, illetőleg az általa kijelölt szervnél, községben pedig a községi elöljáróságoknál 8 napon belül jelentkezzenek. Felhívom az érdekeltek figyelmét arra, hogy átköltözésüket központilag fogom megszervezni és lebonyolítani, amit nagyon megkönnyít az a körülmény, hogy a megszállt területekről a lakosság nagy részét az oroszok elítárolították, illetőleg azok az orosz csapatokkal elmentek, így a zsidóság elhelyezése s új élet indítása nagyobb nehézségbe nem ütközik. – A zsidóság érdekeit szolgálja az, ha az itteni pozícióinak mielőbbi felszámolásával a vármegye területén levő bizonytalan helyzetét likvidálja, s hatósági támogatással új életet kezd Galícia földjén.” Ajtay a felhívással kapcsolatban a következőket nyilatkozta a Kárpáti Magyar Hírlapnak (lásd. a július 18-i lapszámot): „Arra, hogy felhívást adjak ki a Máramaros vármegyében élő zsidósághoz az indított, hogy a zsidótörvény maradéktalan végrehajtása előtt módot adjak az itteni zsidóságnak arra, hogy megélhetését új körülmények között s nagyobb megrázkódtatás nélkül biztosíthassa.”

1941. július 9. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „Kárpátalján a tengeriliztet átmenetileg köleskásával vagy árpadarával kell pótolni.”

1941. július 18. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: a csehszlovák oklevéllel rendelkező tanítókat, tanítónőket csak külön kultuszminiszteri engedéllyel lehet alkalmazni.

1941. július második fele Javult a vasúti összeköttetés Ungvár és Budapest között.

1941. július 21.–szeptember 29. Munkácson elsötétítési rendelet volt érvényben.

1941. július 21. Ungvárra érkezett Szálasi Ferenc és kísérete. Felkeresték a nyilas-keresztes párt ungvári irodáját.

1941. július 31. A Kárpáti Magyar Hírlap írta: „Ungvárról és Kárpátaljáról több száz galíciai illetőségű egyént utasítottak ki. A kiutasítottak nem tudták igazolni magyar állampolgárságukat, ezért transzportokban szállítják el őket Kőrösmezőre, ahol sorsukról addig nem döntöttek, míg a megszállt terület katonai közigazgatásával elhelyeztetésükről nem gondoskodtak. - Értesülésünk szerint az első transzportot már átszállították galíciai területre és Kolomeában helyezték el a munkára alkalmas egyéneket.”

1941. július A kormányzói biztos előterjesztésére rendelet született arról, hogy „a kárpátaljai állami tisztviselők, tanítók és hasonló állású közalkalmazottak ellen szükségessé váló fegyelmi eljárások elrendelése ezentúl a kormányzói biztos hatáskörébe tartozik.” ~ A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara jelentése szerint Kárpátalján a kincstári birtokok: erdő 153456 kh, havasi legelő 60000 kh, rét 22000 kh, szántó 2800 kh, kert 700 kh, földadó alá nem eső terület 5511 kh. ~ VKM-rendeletről a kárpátaljai tanítók nem hagyhatják el állomáshelyeiket, hogy „igénybe vehetők” legyenek a mezőgazdasági munkák ellenőrzésére. ~ A földművelésügyi minisztérium a háborús viszonyokra való tekintettel „kettős természetűre” hívta fel a kárpátaljai gazdákat. ~ Az Ungvárról kiutasítottak száma erre az időre meghaladta a 250-et.

1941. augusztus 1-jével az ország egyes részein csökkentették a légvédelmi készültséget. Ungváron és Kárpátalján nem.

1941. augusztus 8. Kihirdették az ún. III. zsidótörvényt.

1941. augusztus 11. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: augusztus 9–10-én „az ungvári vármegye környékét ellepték a csendőrök által behozott környékbeli kiutasított zsidók és családtagjaik. – Ugyancsak összeszedték a kétes állampolgárságú kárpátaljai zsidókat Munkács és Nagyszőlős vidékéről is. – Mintegy 1200 kiutasítottat útnak indítottak Körömszező felé, hogy az ottani táborból Galíciába irányítsák őket. – Tegnap váratlan intézkedés történt a kiutasítottak ügyében. – A belügyminisztérium értesítette az illetékes kárpátaljai hatóságokat, hogy a kiutasítások felfüggesztendők és a Galíciába irányított transport hazaengedhető. – Ügyüket a helyi közigazgatási hatóságok felülvizsgálják és irataik beszerzésére határidőt kapnak. – Azokat a kárpátaljai zsidókat, akik a volt Galícia területén már elhelyezést találtak, az új rendelkezés nem érinti.”

1941. augusztus 21. Kozma Miklós kormányzói biztos meghívására Ungváron járt Varga József ipar-, kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter.

1941. augusztus 25-től zavartalan a közlekedés a Budapest–Ungvár vasútvonalon (a menetidő egy irányba öt és fél óra).

1941. augusztus 31. Kárpátalján eddig a 3830 „zsidó iparúzó helyből” 2475-öt vettek át keresztény kereskedők és iparosok, közülük 1796 „kárpátaljai őslakos” és 679 „az ország egyéb területéről telepedett le Kárpátalján”.

1941. augusztus Ortutay Pál kamarai elnök jelentése Kárpátalja háziiparáról: 5 kosárfonó, 2 szőnyegszövő, 1 nyírfaseprű-készítő, 1 hímző és 1 vászonszövő telep működik. ~ A Kárpátaljai Tudományos Társaság tulajdonába került Ungváron az állami nyomda és a Proszvita Társaság székháza. ~ A vallás- és közoktatásügyi minisztérium elrendelte, hogy „a visszacsatolt területeken” az idegenül hangzó családi neveket magyar hangzásnak megfelelően kell átírni, az utónév esetében a magyar megfelelőt kell felüntetni.

1941 nyara Megalakult a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete.

1941. szeptember 1. E naptól az iskolákban az Ivan Harajda-nyelvtant kell használni (27.300/941. sz. VKM). ~ A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: az ungvári törvényszék „keresztény személyeket” ítélte el a zsidótörvény megsértése – zsidók pártfogolása, bűjtatása, számukra „törvénytelen okiratok” beszerzése – vétsége miatt.

1941. szeptember 3. Állami tulajdonba került a Kárpáti Villamosművek Rt.

1941. szeptember 6. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „Szerednye község hétről-hétre lebonyolítja a maga lelkes kis mozgalmát, hogy visszakapja polgári iskoláját.”; Nagyszöllős és egész Ugocsa vármegye fájóan veszi, hogy „az egész megyének egyetlen közepiskolája sincsen”, sőt, kétéves kereskedelmi iskolája is megszűnt.

1941. szeptember 11. A *Kárpáti Magyar Hírlap* írta: „Kárpátalja vegyes vallású vidékén első ízben az Ökörmezői járásban a főszolgabíró utasította az összes körjegyzőségek vezetőit, hogy vásár- és ünnepnapokon a szent misék ideje alatt ne idézzenek be feleket hivatalukba. Ugyanakkor felhívta a csendőrséget, hogy a szent mise ideje alatt a korcsmákat tartsák zárva. [...] az Ökörmezői járás példájára a többi kárpátaljai járásokban is követik ezt a rendszert.”

1941. szeptember 14. Szerednyén megalakult a Kurtyák Iván Közművelődési Egyesület, mely „a kárpátaljai őslakos ruszin kulturális törekvéseket lesz hivatva

ápolni és terjeszteni.” Elnök: Boksay Gyula. Titkár: Malinics Ernő. ~ Az Óslakó írta: „A Munkácsi Sportegyesület pályáját rövidesen már bontani kezdik és az oly sok lelkes küzdelemtől viharos sportpályából tavasszal már park lesz, a Rákóczi liget folytatása. Amikor ezeket a sorokat leírjuk, lehetetlen, hogy bizonyos rezignáció erőt ne vegyen rajtunk. Így múlik el minden a világon. Ki gondolta volna, hogy a cseh megszállás alatt a magyar sportért, magyar életért olyan bátran harcoló Munkácsi Sportegyesület a magyar álmok valóra válása után becsukja kapuit. Nem akarunk sokat elmélkedni sem a múlton, sem a jelenen: állapítsuk meg mégis tárgyilagossággal, hogy kár a Munkácsi Sportegyesületért.”

1941. szeptember 17. Ungváron szoborbizottság alakult Megay László polgármester elnöklétével. A *Kárpáti Magyar Hírlap* kommentárja (a szeptember 19-i lapszámában): „Nem kívánunk hangulatrontók lenni, de, úgy érezzük, hogy túlzottak az ambícióink s a tervek semmi esetre sem állnak arányban a város mérhetetlen szegénységével. Nem vagyunk ellene a szobrok felállításának, de talán mégsem alkalmas erre az idő manapság”.

1941. szeptember 23. A kárpátaljai terület kormányzói biztosa ideiglenes jelleggel rendeletben szabályozta a területen a zászlóhasználatot. „A magyar nemzeti zászló mellett a ruszin népiség megjelölésére más zászlót mint a kék–pirosat ne használjanak. Ezek a színek az ősrégi Rákóczi-zászló színei és megegyeznek a Felvidéki Emlékérem szalagjának színeivel.” Ugyanerről a *Капнаморуський голос* november 26-i száma: Kárpátalján mindeközéig hivatalos alkalmakkor vagy a trikolor vagy a kék–sárga ukrán zászló volt használatban. Mostanra a kormánybiztosi hivatal tanácsadó testülete döntött arról, hogy Kárpátalja hivatalos zászlaja a Rákóczi színeit képviselő kék–piros zászló lesz. Kárpátalja első kék–piros zászlaját november 21-én avatták Nagylucskán. ~ Beregszászban járt Mécs László papköltő.

1941. szeptember 29. A *Kárpáti Magyar Hírlap* *Hogy oldották meg Kárpátalja nemzetiségi vidékein az iskoláztatást?* című cikkéből: „A rendelet szerint abban a községben, ahol legalább 10 magyar anyanyelvű gyermek van, feltétlenül magyar iskolát kell nyitni. Magyar iskolába csak olyan rutén nemzetiségű gyermekek vehetők fel, akik már tudnak magyarul és akinek a szülei a felvételt írásban kérik [...] Zsidó gyermek magyar tagozatra legfeljebb 6 százalékban vehető fel. Ahol nagyobb számú zsidó tanköteles gyermek van, ott fel kell hívni a zsidó hitközséget, hogy nyisson felekezeti zsidó népiskolát. A már működő magyar állami iskolában a zsidó gyermekeket le kell választani a keresztényektől és a zsidók külön osztályban helyezendők el. Ahol háromnál nagyobb a tantestület, a magyar osztályok önálló igazgatást kapnak. [...] A magyar nyelv rendszeres tanítása a rutén népiskolában a III. osztályban kezdődik. A nem rutén anyanyelvű tanítókat, amennyiben a rutén nyelvet elsajátítják és a tanításnál legalább kiegészítő nyelvként használják, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium bizonyos jutalomban fogja részesíteni. A fenti rendelettel kapcsolatos rendelkezéseket az 1941/42. iskolai évben kell végrehajtani. – A nemzetiségi iskolákra vonatkozólag fontos rendelkezéseket tartalmaz egy most kiadott kormányrendelet. Az eddigi ún. kisebbségi tanterv azon rendelkezései, amelyek szerint egyes tantárgyakat magyar nyelven kell tanítani, hatálytalanították, és a kisebbségi iskolákban – a magyar nyelv kötelező tanítása mellett – anyanyelvi oktatást kell bevezetni. E rendelkezés a kárpátaljai iskolákban eddig foganatosított oktatást tulajdonképpen állandósítja, mivel a kárpátaljai iskolákban a tanítás eddig is a növendékek anyanyelvén folyt, a magyar nyelv kötelező tanítása mellett.”

1941. szeptember Az Országos Színművészeti Kamara döntése értelmében Munkácson az Inke Rezső–Szalay Károly-féle társulat fog játszani. ~ A munkácsi ruszin gimnáziumban leányosztályokat is nyitottak.

1941. október Erdélyi menekültek érkeztek a területre. ~ A Mezőkaszonny és Bátorfalva melletti „*volt cseh telepeken*” megkezdték az ONCSA-házak építését. (Az Országos Népi és Családvédelmi Alap természetbeni kölcsönöket nyújt családi házak építésére, földhöz, kishaszonbérlethez való juttatás és telepítés, állatjuttatás céljából, háziipari eszközök, feldolgozandó nyersanyag beszerzésére, kisipari és kereskedelmi kölcsönt, házassági kölcsönt ad, támogatja az ár- és belvizek károsultjait.) ~ A határvidéki rendőrség eljárást indított a Jehova Tanúi szekta ellen. Többeket internáltak.

1941. november eleje Ungváron megnyílt a Magyar Sajtókamara titkársága. A kerületi titkári teendőkkel Bártfai Lászlót, a *Kárpáti Híradó* felelős szerkesztőjét bízták meg. Működési köre az Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén megjelenő lapokra terjed ki.

1941. november 1-jétől az Ungvár–Budapest (Miskolcon keresztül közlekedő) gyorsvonat menetideje egy irányban négy és fél óra.

1941. november 9. Aknaszlatinán Bartha Károly honvédelmi miniszter tartott díszszemlélt „*a hazatérő csapatok*” felett.

1941. november 13. Kozma Miklós kormányzói biztos Fenczik István országgyűlési képviselőhöz, a *Капнатомарускии глас* c. lap szerkesztőjéhez intézett leveléből: 1. „*meg kell állapítanom, hogy lapodnál olyanok is dolgoznak, akik a ruszin–magyar megértésnek ártalmára akarnak lenni. – Gondold meg, hogy mi lesz az eredménye ennek. Én harcban állok a túlzó sovén magyarokkal a nemzetiségi kérdés megoldása érdekében*”; 2. „*Azt hiszem, te is egyetértesz velem abban, hogy a gimnáziumi tanulók nem arra valók, hogy újságban szerepeljenek, hanem arra, hogy tanuljanak. A diákoknak nemcsak Kárpátalján, hanem az egész országban tilos a politikai lapokba írni. Erre valólok az ifjúsági folyóiratok.*”

1941. november 29. A szovjet hadsereg megállította a német támadást.

1941. november Megáradt a Tisza.

1941 ősze Betiltották az ukrán irányzatú Kárpátaljai Pedagógiai Társaság (Huszt) működését.

1941. december 7. Meghalt Kozma Miklós kormányzói biztos.

1941. december 11. (A Budapesten felravatalozott) Kozma Miklóst eltemették a Fejér megyei Baracskán. A Kárpátaljai Kormányzóság részéről Ilinczy Sándor főtanácsadó mondott búcsúbeszédet. A temetési szertartást Ravasz László ref. püspök végezte.

1941. december 13. A *Капнатомарускии глас* írta: a munkácsi rendőrség szigorú rendszabályokat hozott a prostitúció visszaszorítására. Több tucat nőt bebörtönöztek, illetve internáltak.

1941. december Átadták a forgalomnak a Máramarosszigetet és Aknaszlatinát összekötő új hidat.

1941. az év folyamán A kárpátaljai iskolák közül az aknaszlatinai és a técsői Máramaros, a nagyszöllősi és a királyházi Ugocsa vármegyéhez, azaz a Szatmárnémeti tankerülethez került. ~ A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara kimutatása szerint Kárpátalja területe 11583 km², lakossága 621916 fő, a lakóházak száma 119904, a települések: 433 kisközség, 11 nagyközség, 1 koronaváros (Huszt), 103 körjegyzőség, a népsűrűség 55,1, családonként 4,1 gyermek születik, 2,93 marad életben, a népszaporodás 1930–1941 között 17,6% (a trianoni Magyarországon 7,5%).